

***EL POEMA
DE VAT XAN***

PRÒLEG DE VAT XAN

En el pròleg a les seves Balades líriques el gran poeta anglès *William Wordsworth* reflexionava sobre la poesia, la qual definia com "el desbordament espontani d'intenses emocions". Ell prioritzava la imaginació que ens permetia arribar a la veritat inabastable a la raó. Res, però, podia ésser aliè al quefer poètic i, fins i tot, creia fermament que arribaria un dia en què el llenguatge científic seria matèria poètica quan fos objecte d'una divulgació i coneixement populars més grans, i fos essencial per als homes que gaudeixen i pateixen.

Seguint aquest esperit, en la mesura del possible alliberarem la paraula dels seus lligams i caminarem al costat de les *Balades físiques* que hom pot sentir des de dins del món, tot recordant els versos de *Shofia de Mello*:

*Com la remor de la mar en una cargola,
el diví mormola dins de l'univers...*

Vivim en una època en què la tecnologia ha omplert completament les nostres vides. La televisió, els ordinadors i els telèfons mòbils, a més de molts altres avenços tecnològics, formen una part indissoluble de la nostra quotidianitat. La medicina i la superació tecnològica de moltes de les nostres limitacions físiques en són un avenç. La màgia de la tecnologia ens ha enlluernat, malgrat els retrocessos mediambientals, i ens ha fet creure que la nostra visió del món ha canviat profundament, quan la realitat és tota una altra. El canvi de la nostra concepció del món que la tecnologia ens ha donat representa només una petita engruna davant de la immobilitat permanent dels nostres prejudicis del passat. Hem variat els nostres costums gràcies als nous avenços tot ignorant, com sempre ha ocorregut al llarg de la història, la paternitat que els ha fet possibles i que permetria, si ens hi atanséssim amb humilitat, modificar pregonament la nostra visió de les coses i canviar, si calgués, l'actitud de les nostres vides.

La paternitat ans esmentada té un nom: la ciència. En la immensa majoria dels mitjans de comunicació escrita, aquesta paraula és senzillament ignorada. Ara hi apareixen sovint articles científics, és veritat, però dins d'apartats que no els pertoca i, encara que hi ha excepcions a la regla, aquests no tenen un encapçalament científic pròpiament dit. Malgrat que es digui el contrari, el coneixement que la ciència ens aporta no interessa gairebé ningú i la tecnologia, eina meravellosa per altra banda, l'ha portada a l'exili.

La cultura és la nineta dels ulls de tothom. Dins de la cultura hi caben munió d'aspectes aparentment inconnexos, però en cap cas la ciència. Als diaris poden aparèixer articles seriosos de literatura, art o filosofia, però gairebé mai de la ciència i, quan ho fan, parlen a voltes amb una superficialitat vergonyant. La ciència és foragitada dels àmbits culturals, on sovint és mantinguda una visió fossilitzada del que és el món. D'aquesta manera les qüestions més vitals de l'existència continuen sense tenir una formulació pròpia del nostre temps, lligats i atemorits com estem, davant d'unes velles idees que impedeixen qualsevol alliberament efectiu. Vivim en el segle XXI, però la nostra visió està ancorada en conceptes molt anteriors al segle XIX.

Dins de la comunitat científica les velles concepcions de la realitat s'abandonen o s'enriqueixen amb noves aportacions i els nous paradigmes són acceptats. Semblaria, doncs, que en aquests ambients la ciència podria recuperar aquella dignitat perduda. Tanmateix, tot plegat és una il·lusió. L'actitud positivista hi preval generalment i de les noves teories només s'emfatitza prioritàriament el càlcul precís en la previsió de dades experimentals, amb les seves repercussions en el camp tecnològic. Mentrestant, s'afirma dogmàticament que no cal anar-hi més enllà, tot oblidant que l'home és un ésser reflexiu, per a qui és consubstancial preguntar-se sobre allò que les teories científiques signifiquen realment.

Allunyat de la ciència, a voltes amb un orgull malaltís, el humanisme veritable és avui en dia pràcticament inexistent. Com pot ser possible que el coneixement científic de la realitat, que ens dona una visió diferent del món i, com a conseqüència, una nova *actitud vital com a homes*, no sigui acceptat plenament dins de les humanitats? Que lluny que estem d'aquell esperit de l'Antiguitat en què no hi havia barreres separadores entre la filosofia, l'art, la religió i la ciència, que no eren res més que diferents perspectives que apuntaven a una mateixa realitat! Aquí rau la veritable crisi que colpeja la nostra societat, l'educació i la universitat, tots ells organitzats en compartiments estancs, massa especialitzats i tecnificats, ben allunyats d'allò veritablement essencial que ens uneix i que cal per a viure amb plenitud.

És urgent, doncs, que els homes i dones del nostre temps sàpiguen el que la ciència representa i això en un doble vessant. Per una banda, cal que la gent conegui el que la ciència ha descobert al llarg del proppassat segle XX i així la seva visió del que és el món es modifiqui profundament; i per una altra, s'ha de fer un salt, sovint intuïtiu i no exempt de possibles errors, perquè aquest nou coneixement ens ajudi per canviar la nostra actitud a la vida, altrament ens serviria de ben poc a la majoria de nosaltres.

El llibre que teniu a les mans està estructurat a través d'aquesta trilogia:

-*Els viatges d'en Josep*.

-*Les Balades físiques*.

-*La visió física del món (annex)*.

Els viatges d'en Josep aniran creant el clima necessari per a la lectura de les *Balades Físiques*. Les *Balades físiques* volen ser un cant inspirat en una *analogia poètica* de *La visió física del món*. Semblaria, doncs, que *La visió física del món* hauria de figurar en segon lloc, com a fonament de l'esperit de les *Balades físiques*. Tanmateix, les converses amb Josep ens feren desistir d'aquesta idea. Així, els lectors es podrien centrar millor en les *Balades físiques*, que són el *cor* de tot el que està escrit, no fos el cas que els arbres no ens deixessin veure el bosc. *La visió física del món* no és indispensable per captar l'essència d'aquest llibre. Ella està pensada per als qui vulguin aprofundir-hi i també com una guia que ajudi els professors a trametre als seus alumnes allò que al segle XXI s'hauria de conèixer per entendre millor el món en què vivim. D'una manera progressiva, doncs, es va avançant per camins diferents, per tal que cadascú pugui aturar-se on desitgi.

Recordant el que afirmàvem abans, el positivisme està profundament arrelat dins de la immensa majoria de científics i més enllà del que les teories pronostiquen, quant a les dades experimentals, ells abandonen i fins i tot ridiculitzen tota especulació agosarada que es faci entorn d'aquelles. L'home, però, no pot prescindir de fer-se preguntes i de donar-hi respostes amb el risc evident d'equivocar-s'hi. ***És el que nosaltres farem a partir d'aquest moment, tot remarcant amb lletra negreta l'escriptura de les conclusions més heterodoxes del nostre raonament físic.*** Seguint el consell d'*Erwin Schrödinger*, la noblesa no ens obliga a ser prudents i amb aquesta recomanació contemplarem aspectes que entren plenament dins de l'especulació i el dubte. Ho sabem i acceptem el risc de l'error, com afirmàvem feia un moment. Per això, col·locarem sovint “entre cometes” les *ambigüitats* necessàries a què la nostra intuïció ens condueixi i que difícilment podria ser expressada d'una altra manera. No hi trobareu la precisió científica, pràcticament absent. Només desitgem que escolteu unes reflexions fetes, enmig de dubtes i incerteses, a partir de la *provisionalitat* del que la física moderna ens diu ara i veure que moltes de les velles intuïcions espirituals aparegudes al llarg de la història podrien ser més versemblants mitjançant les *analogies* sorgides a partir d'una concepció moderna del món. Tot això està ben allunyat del que ara veiem a través d'unes ulleres enfosquides per vells conceptes i l'assenyat “sentit comú”, que, com deia *Einstein*, no és altra cosa que el conjunt de prejudicis acumulats fins arribar als divuit anys.

El camp des del qual la poesia parla al cor dels homes no té limitacions i els principis de la física no en són una excepció. En el que seguirà, els principis de la física es tocaran tangencialment per poder fer d'ells matèria poètica, tot caminant amb l'esperit de *William Wordsworth*. Tant de bo, doncs, que el que segueix es llegís com un *poema inacabat*, on les hipòtesis agosarades serien equivalents a les intuïcions de la poesia convencional. Per parlar de Déu i el seu Misteri sempre s'ha de fer amb analogies. Les analogies convencionals sovint són alienes a l'home d'avui i el que hem intentat és parlar-ne amb unes altres més pròpies de la nostra època. No és, però, la poesia un mitjà per expressar amb paraules allò que va més enllà d'aquestes? I no és això, en definitiva, una analogia? La poesia i l'analogia sempre van íntimament unides i, a través dels conceptes de la física, elles ens permetran poder parlar d'allò que no es pot verbalitzar plenament.

Josep, durant els seus viatges, haurà anat desenvolupant el seu pensament d'una forma recurrent, tornant una i una altra vegada sobre les mateixes idees des d'angles diferents. A *Les Balades físiques* acabarem el seu camí d'una forma més unitària. Tot plegat ens servirà com a resum i recordatori, i, a més, per tenir un coneixement una mica més profund del missatge contingut en el llibre.

Posarem èmfasi en allò que ens pugui *sorprendre*. Si no som capaços de sorprendre'ns no podrem mai endinsar-nos en les noves visions del món, ni anar més enllà dels molts prejudicis acumulats al llarg de la vida.

Aquest petit llibre que teniu a les mans es pot resumir amb molt poques paraules: *tot el que ocorre aquí i ara no mor, sinó que hi roman més enllà de la temporalitat, tot transformant-se de forma continuada des d'aquest nostre món en què vivim i actuant de forma activa sobre ell*.

La paternitat de l'afirmació anterior pertany a aquells que ens han precedit en el temps, els coneixements dels quals ultrapassen amb escreix els nostres. Si alguna originalitat pot haver-hi, en el que seguirà, la trobareu en la forma en què es desenvolupen les idees i en les conseqüències ètiques i vitals que se'n deriven. Les seves segures errades tindran la paternitat, ara sí, dels qui us estan parlant.

La fantasia de l'infant fa possible la imaginació de l'adult, que, altrament a aquella, està ancorada en el món real conegut, tot ultrapassant-la. Aquí intentarem fer un exercici d'imaginació, però això no ens garanteix la veritat de les realitats imaginades, que no podrien ser altra cosa que una forma subtil de fantasia. És, però, això un problema, si durant uns instants ens hem apropiat a unes *realitats diferents* que ens han fet canviar *realment*?

Josep i Bernat, 12 de febrer de 2006 a Grytviken

***ELS VIATGES
D'EN JOSEP***

ALS MEUS PARES

CAMÍ DE VAT XAN

Després d'un llarg viatge he retornat als meus orígens amb una visió renovada de la fe dels meus pares.

Així acabava una aventura extraordinària, que Josep visqué durant els darrers anys i que ell m'explicà a l'hotel en què vàrem trobar-nos, a l'Illa de les Espècies. Després d'una conversa casual sobre allò que a tots dos ens interessava vivament, el significat profund dels descobriments físics realitzats al llarg del segle XX, la nostra amistat va anar creixent ràpidament. Finalment, Josep em va comunicar els seus pensaments més íntims i m'obrí les portes del seu cor.

La física sempre havia exercit en ell una fascinació molt especial, però Josep no sabia pràcticament res de tot allò que, segons podia llegir, havia canviat la visió dels homes. Entrà, doncs, a la universitat i adquirí els coneixements teòrics necessaris per endinsar-se al cor de la física. Els seus coneixements foren limitats, perquè ingressà a la universitat de gran i ja no tenia l'agilitat mental d'un jove. Tanmateix, una tímida veu, un lleuger balboteig, li deia íntimament que les converses i idees que corrien pel món universitari d'aleshores eren descarnades i sense vida, i que calia anar més enllà del que comunament tothom acceptava. Els càlculs feixucs i les previsions teòriques de les dades experimentals eren importants, sense cap mena de dubte, però, amb rares excepcions, gairebé ningú no prenia interès per les preguntes filosòfiques i, fins i tot, religioses, que es podien amagar darrere dels principis de la física. En definitiva, les premisses del positivisme eren totalment alienes a les intuïcions que ell tenia i *calia que els nous principis de la física s'acceptessin sense pors amb totes les seves conseqüències*, altrament la física no li valia per a res. En aquells anys ell no era capaç de donar aquest salt agosarat i allunyat de l'ortodòxia racional. Desconcertat i desorientat, començà un llarg viatge per trobar sentit a la seva existència.

Ara, amb la perspectiva del temps que s'havia escolat sense adonar-se'n, Josep contemplava el temps viscut a través d'aquell viatge, en què va travessar territoris llunyans poc fressats pels occidentals i que li canvià completament la seva visió del món i l'actitud davant de la vida.

Josep fou transformat radicalment, quan en un moment del seu viatge abandonava les muntanyes cobertes d'una selva impenetrable i un riu cabalós el conduïa cap a l'única destinació real que havia tingut fins a aquell moment. Josep fou hoste a la casa d'un vell ermità, Vat Xan, que li donà aixopluc una nit en què les pluges continuaven caient amb força des de feia tres dies. Josep no caminava

en una direcció concreta, senzillament, no anava enlloc i es movia només per no estar aturat i permetre així que el seu veritable destí es fes realitat. Vat Xan il·luminà la seva pobra vida i l'indicà cap a on devia continuar el seu pelegrinatge: un temple abandonat, dalt i sota un turó a la vora del riu, seria el senyal per poder trobar Antoni Serraller. Josep hi anà i a partir d'aquell encontre amb l'Antoni hi hagué un abans i un després. Res no seria igual des d'aleshores.

Aquest és el relat amb les seves pròpies paraules d'aquell viatge, en part real, en part somniat i *sempre simbòlic*, on ell intercalà, quan l'escrivia, totes aquelles reflexions que els diferents entorns li anaven suggerint.

HAGALIL

Cap a on havia de dirigir les meves passes? Vaig anar, primer de tot, a Hagalil, on Yeshuah caminà parlant de Déu als homes. Volia pelegrinar pels mateixos indrets en què ell tingué les seves visions espirituals de l'existència. Tot plegat quedaria relligat amb els meus orígens i podria ser un bon inici per començar el viatge a la recerca de les fonts d'un coneixement que sempre havia existit dins de la humanitat.

Molts dels infants de la meua època ens havíem atansat tímidament a un món, que anava més enllà d'aquell que ens envoltava, a través dels contes que eixamplaven la nostra imaginació. Aquelles històries ens obriren els ulls cap a realitats desconegudes, realitats absents avui en moltes de les narracions "còsmiques", que es mostren ara i que no passen de ser històries sobre el mateix món exterior en què vivim. Les galàxies i planetes que hi figuren n'estan allunyats, però pertanyen a la *mateixa realitat convencional*. N'estan allunyats, però podem arribar-hi a través de mitjans tecnològicament avançats.

Quelcom de molt semblant ocorre en l'àmbit de la ciència i, més concretament, en el de la biologia. Podríem pensar que aprofundim més i més quan desxifrem el codi genètic, però tot plegat no és altra cosa que un miratge. En realitat, caminem amb un zoom que ens fa veure detalls més i més petits de la mateixa superfície per on vivim cada dia que passa, *sense* endinsar-nos-hi.

L'atansament (*religió*) de l'home cap al misteri de l'existència (*Déu*) s'ha perdut a causa de la identificació de Déu amb un jutge cruel i de la religió amb unes institucions plenes de les imperfeccions pròpies de tota obra humana. Aquest esperit s'ha endinsat a tots els racons de la nostra societat i, molt particularment, a l'escola. La laïcitat s'ha pervertit i amb la llei del pèndol ens ha fet passar d'una escola rígida, on l'alliçonament confessional total era la norma, a una altra completament desorientada, on l'*ocultació* absoluta de les preguntes, que els homes de tots els temps s'han plantejat sobre la pròpia existència, i de les diferents respostes, que ells n'han donat, són les noves realitats. D'una societat confessional per comissió, s'ha passat a una de confessional per omissió. Perquè, jo em pregunto, quin altre qualificatiu mereix una societat, que no parla als infants i als joves sobre aquelles preguntes i les diferents respostes, no necessàriament religioses!, sinó la de confessional, quan afirma implícitament des de l'ocultació que no hi ha cap pregunta i que, per tant, no cal cap resposta, tret de la que donem amb la nostra indiferència?

L'escola ha de ser humanista i ha d'ensenyar que l'amabilitat, la bona educació, l'empatia, la gratitud, el penediment i el perdó brollen espontàniament quan en nosaltres viu la *compassió* en vers els homes; que hi ha un *misteri* essencial a la realitat que ens envolta i que hom pot atansar-s'hi des de diferents angles, religiosos o no. No s'ha d'ocultar res. Una escola humanista vol dir tot això. Es tracta, a partir del "res humà m'és aliè" de Terenci, de recrear l'esperit d'una veritable educació laica. I és en aquesta escola, allunyada d'una confessionalitat oberta o encoberta, on els nostres infants i els nostres joves podran adquirir aquells valors indispensables per tenir una vida plena i aquells coneixements que els permetran aixecar un xic el vel de l'enigma del món.

En realitat, crec que la visió que Yeshuah tenia sobre el món era plenament compatible amb l'organització d'una societat laica *moderna*. Afirmava la *convivència* necessària entre les lleis que una societat justa es donava a ella mateixa i les diferents actituds existencials dels homes davant de l'enigma del món, i, al mateix temps, la *independència* entre els seus respectius àmbits. Per què, doncs, dins del sistema educatiu, els seguidors de Yeshuah, amb la seva imposició, impedeixen aquella *independència* i els partidaris de la laïcitat, amb la seva ocultació, no fan possible aquella *convivència*?

L'escola de la nostra infantesa i de la nostra joventut tenia realment moltes deficiències, com totes, i massa sovint demostrava una pregonia ignorància i menyspreu cap a realitats essencials de la nostra naturalesa humana. Tanmateix, ella fou essencial perquè més endavant canviés la meva visió del món i m'obris a la seva dimensió sagrada. Ara ho veia clar i m'adonava de les moltes vegades en què jo no havia estat fidel al que vaig aprendre. Foren aquests pensaments els que en realitat em posaren en camí a la recerca del coneixement llargament desitjat.

En els meus viatges havia après que sovint l'ànima dels pobles es capta molt millor a través del seu paisatge i del seu art. Amb aquest esperit, vorejava cada matí la mar d'Hagalil per contemplar les mateixes aigües que els ulls de Jeshuah veieren i poder sentir molt més íntimament el que ell sentí.

Es tractava d'un missatge meravellós quan ens interpel·lava sobre l'amor als homes i el valor d'*aquesta* vida. Tanmateix, quan les institucions religioses oficials parlaven sobre qüestions relacionades amb la realitat del món, ho feien amb un llenguatge estrany i incomprensible, totalment aliè al del nostre temps.

Sí. Calia trobar una mirada diferent per llegir els vells símbols d'una forma nova, ben allunyada d'aquella amb què s'expressaven, habitualment i alhora, tant la professió de la fe religiosa com la seva crítica intel·lectual. L'una i l'altra, amb freqüència, no tenien en compte la llengua amb què la ciència actual parlava. Com es podia reflexionar amb propietat sobre la realitat de l'existència sense referir-se a les aportacions que la ciència havia fet al coneixement del món? Aquesta mancança resultava del tot incomprensible per a mi.

Els homes sovint han intuït que a l'existència hi ha un domini de la realitat, a la qual no podem accedir-hi exclusivament a través del pensament i que, per la seva pròpia essència, està més enllà de les paraules; és a dir: és *inefable*. Tot allò que diguem sobre aquest enigma que ens envolta només ens empeny a posar-nos en camí cap a un horitzó llunyà i a intentar veure el que hi ha darrere d'aquest. Més aviat o més tard ens adonarem, però, que, per molt que ens hi atensem, sempre hi haurà quelcom més enllà de l'horitzó. Són molts els qui pensen que a poc a poc podrem copsar plenament amb el pensament tot allò que és real. Com podem creure, però, que la raó, que ha aparegut evolutivament fa només uns miserables centenars de milers d'anys, pugui donar explicació de *tota* la realitat? Es tracta d'una qüestió de fe plena en les possibilitats de la raó molt superior a la creença que exclusivament amb ella mai podrem copsar tot el que és real. O, almenys, així ho penso.

Si volem, podem donar a aquest misteri essencial el nom de Déu... i callar amb profund respecte, però mai hem de col·locar en aquest nom atributs i conceptes que no li corresponen, com fem sovint quan, per exemple, en parlem com una persona que jutja i castiga eternament. Amb tota la humilitat crec que creients i no creients hem caigut repetidament en aquest error quan hem parlat, des de la seva afirmació o la seva negació, de la realitat que s'amaga darrere del nom de Déu.

Són tantes les barbaritats que els homes hem comès en nom de Déu, que podríem pensar en eliminar el seu nom i, si calgués, substituir-lo per un altre que no tingués les seves connotacions negatives. Sí, això seria possible i, fins i tot, potser millor per a persones concretes. No crec, però, que aquesta solució fos la millor per a la humanitat en el seu conjunt, perquè, quan els homes abandonem els mots, oblidem alhora ràpidament la realitat cap a on ells apuntaven, que és el que està passant acceleradament dins del món modern. Ja no hi ha cap mena d'enigma per a les nostres vides: naixem, creixem i morim. El que pugui haver-hi més enllà, com no ho coneixem, no existeix i, si no existeix, no interessa. Aquí s'acaba tot.

En conseqüència, crec que és important conservar el nom de Déu per no oblidar-nos-en, de la realitat essencialment inefable del món, pobra i despullada de qualsevol altra connotació, positiva o negativa. Es tractaria del *misteri essencial de l'existència* i és en aquest sentit, i només en aquest sentit, que en parlo en algunes ocasions.

Quan el silenci omplia la meua ànima, l'esperit de les paraules que Yeshuah comunicà als homes semblaven planar sobre la mar d'Hagalil: *Fins ara us he parlat en paràboles i la vostra comprensió ha estat incompleta, però s'aproparà el dia en què podreu veure clarament. Per això cal que em vagi d'aquí, perquè, si no ho faig, l'Esperit no s'acostarà a vosaltres. Tanmateix, si m'allunyo, us enviaré l'Esperit que us guiarà en el camí de la Veritat que ara no us puc explicar i no podeu veure encara.*

D'aquesta manera tot es transfigurava i adquiria un nou significat: el pensament i la paraula em mostraven el camí per atansar-me inicialment a aquesta realitat, però arribaria un moment en què els hauria d'abandonar (la crucifixió) i afirmar Déu, el misteri, sense més. Més enllà hi hauria l'esperança de la visió de l'Esperit (la resurrecció), lluny de les limitacions de la paraula i del pensament, mitjançant la il·luminació o la gràcia.

Yeshuah donava una importància prioritària a aquesta vida i a l'amor. L'amor era el camí universal, però al mateix temps afirmava que el seu fonament real i el seu valor més profund estava en el fet que la nostra realitat més immediata formava part d'una realitat més àmplia. A mi em semblava veure que Yeshuah no parlava d'una altra vida aliena a aquesta, sinó d'aquesta mateixa vida ressuscitada i transfigurada, no immortal, sinó eterna, més enllà del temps: el seu Regne dels Cels no era llunyà, sinó proper. Estava dins nostre. *Era la realitat interior del món.*

Tot resultava molt nebulós en aquest moment en què em trobava. Creia que, com ocorre amb el canvi de la visió del món que la *relativitat* i la *física quàntica* ens aporten, la confusió provenia del fet de voler aplicar el nostre llenguatge convencional a àmbits que no li pertocaven. Si els nostres prejudicis ens allunyaven de les conclusions d'aquelles teories, amb molta més raó ens haurien de separar d'allò que sempre havia existit en el *cor* de totes les religions.

Moltes de les intuïcions espirituals dels homes al llarg de la història, tan allunyades de les nostres experiències quotidianes, posseeixen una estranyesa que, salvades les distàncies, té algunes similituds amb el que acabem d'afirmar i, en conseqüència, només podríem atansar-nos-hi amb menys trasbalsos intel·lectuals, si un nou llenguatge i una nova visió ens ajudessin a recuperar un xic el sentit de

tot plegat. Calia dignificar el nostre llenguatge amb una saba i unes idees noves i no intentar posar el vi nou de les intuïcions espirituals en les bótes velles dels nostres hàbits adquirits, que no farien altra cosa que malmetre'l. Així ho creia.

Durant les meves passejades cap al tard quan el Sol se n'anava, observava la "llum" de la mar d'Hagalil des d'un dels seus turons i pensava sovint en el que acabo de dir. Això m'ajudà lentament a alliberar-me de moltes de les idees preconcebudes que m'impedien avançar. Les reflexions entorn de la *teoria de la relativitat* em portaven a afirmar que, si ens poguéssim transformar en energia lluminosa, ens seria possible contemplar tota la història del món en un instant i veure eternitzats, en un cert sentit, tots els moments viscuts. No esdevindria versemblant, doncs, que, d'una forma incomprensible ara per a mi, *l'eternitat no fos quelcom aliè a nosaltres, sinó que formés part de la mateixa realitat en què vivíem?*

Vaig rebre el bateig simbòlic mitjançant la immersió al llac. Ara podia donar començament a un viatge iniciàtic on el meu cor pogués esdevenir net de les culpes del passat. Aquí començava el camí veritable per canviar radicalment el meu destí.

MISR

Seguint les passes de Yeshuah vaig viatjar cap a Misr. Quan viatges sol et situes lluny de les rutines quotidianes que t'impedeixen sovint mirar en profunditat dins teu. Aquí vaig començar a créixer espiritualment i a intuir que hi havia hagut moltes persones, a més de Yeshuah, que d'alguna manera havien creuat la frontera subtil entre aquest món i l'ocult i que ens havien comunicat en un llenguatge metafòric les seves experiències inefables, com féu el mateix Yeshuah. Les religions institucionals havien pres aquests missatges amb una literalitat que els era aliena i havien pervertit el seu significat ocult, que només es podia entreveure mitjançant el llenguatge poètic que hom pot trobar dins de la vida mateixa.

Segons totes les tradicions, calia caminar al llarg d'un camí gens fàcil per tenir accés a altres nivells de la realitat. De camins, n'hi havia molts, però tots ells coincidien en el fet que la seva totalitat només es podia conèixer caminant. Es podien donar indicacions parcials de la direcció que calia seguir, però res més. La força que ens impulsava a moure'ns era expressada sempre poèticament i també ho era la realitat oculta que hom trobaria al final d'aquell pelegrinatge. I ja sabem que quan els símbols s'analitzen massa el seu significat poètic mor i roman indesxifrabable.

A la Universitat d'Al-Azhar vaig assistir a una conferència sobre el significat de l'art que impartia un professor anomenat Hussein i que estava adreçada a estudiants occidentals. Amb dificultats, em va semblar entendre que ell afirmava que la història de l'art contemporani estava feta de provatures, la majoria de les quals havien acabat en fracàs a causa de l'allunyament del simbolisme real que l'art sempre ha de portar aparellat.

En acabar la conferència vaig demanar al senyor Hussein de poder parlar sobre el que ell havia exposat feia uns moments. Ell hi accedí molt amablement i ens trobàrem en un petit bar situat en una zona tranquil·la d'Al-Qahirah, mentre el capvespre acoloria els minarets de les mesquites, des de les quals els muetzins feien una crida als fidels de l'Islam per a l'oració.

El senyor Hussein casualment coneixia el castellà, perquè havia estat durant un any a Còrdova investigant sobre l'art d'Al-Andalus. Aquest fet i la màgia d'aquella tarda lluminosa feren que la nostra conversa resultés clara i inoblidable per a mi. Els pocs dubtes que podia tenir es van anar esvaint: hi havia realitats que només s'expressaven, més enllà del pensament, a través dels llenguatges simbòlics i poètics de les diferents manifestacions de l'art. Aquí residia l'art que jo anomeno

“poètic”, per distingir-lo d’aquell altre que només ens parla des de la superficialitat dels fenòmens.

El senyor Hussein i jo romanguérem moltes hores parlant amb placidesa entorn del significat de l’art i de la poesia. Finalment ens acomiadàrem i ell em recomanà d’anar al temple de Dendera per fer renéixer la nostra conversa i contemplar-la amb més profunditat. Abans, però, em vaig retirar al meu hotel per recordar moltes de les coses que el senyor Hussein m’ensenyà i posar una mica d’ordre a totes aquelles idees.

No sé exactament què és l’art, ni crec que calgui tampoc tenir-ne una definició precisa. M’he endinsat molt i molt en les manifestacions que s’autoanomenen artístiques, però la majoria d’elles no tenen gaire interès per a mi. No sóc un historiador de l’art i, per tant, no vull perdre el temps contemplant experiments fracassats, com deia el senyor Hussein. Tanmateix, al llarg de la vida m’he trobat amb unes poques obres d’art que m’han comunicat realitats d’una manera completament nova. Amb aquest art he après realment a través de l’emoció intensa experimentada davant d’uns símbols que ell m’ha transmès i amb els quals he arribat a un coneixement que no podia ésser verbalitzat de la manera convencional. Aquest és l’art que m’ha trasbalsat i que ha anat canviant subtilment la meua existència.

Podríem fer reflexions semblants sobre la poesia. La paraula poesia, com passa amb l’amor, Déu i tantes d’altres, també s’ha pervertit en el nostre món. A qualsevol conjunt de versos se l’anomena poesia. *La poesia autèntica, però, ha de tenir aquella música interior que ens parla de les realitats no manifestes*, música que es pot trobar amb rima o sense, amb paraula o sense, amb els sentits o sense, dins de la vida. Un art visual sense poesia, un poema sense poesia, una música sense poesia, una vida sense poesia... no s’ho valen.

Quants “poetes” mancats de poesia introdueixen en el cor dels altres el germen del pessimisme sense cap mena de remordiment ni d’esperança en els seus “poemes”. Vull creure, com no podia ser d’una altra manera, que quan es digué que després d’Auschwitz no podia haver-hi poesia, es parlava de la poesia “d’arran de terra”. La realitat és, però, tota una altra. La poesia de què parlo no menysté el que esdevingué a Auschwitz, ans al contrari: ella és l’aliment indispensable per no caure en la desesperança i per no oblidar-nos del dolor humà!

Podem trobar la poesia de la vida arreu, *malgrat el patiment del món*, quan ens enamorem d’una altra persona o quan mantenim viva la curiositat permanent pel coneixement del món o quan superem les defallences i tirem endavant o en moltes altres situacions. No hi ha camins privilegiats per trobar la poesia de

l'existència, només cal mantenir viva la flama perquè allò que no és aparent esdevingui possible. Hi ha qui diu que si deixem d'enamorar-nos ens convertim en morts prematurs. Si això fos cert, què hauríem de dir aleshores dels qui no han perdut la curiositat per conèixer, dels qui contribueixen a disminuir el dolor del món i viuen la compassió universal, o dels qui són colpits per la bellesa? Convertir-los en deixalles humanes? No, tots els camins són vàlids, si la nostra mirada va més enllà de les aparences, com afirma molt millor aquest poema:

*La joventut no és una etapa de la vida,
És un estat mental,
És temple de la voluntat,
Vigor de les emocions,
Qualitat de la imaginació.
La gent envelleix només quan
Abandona els seus ideals.
Tu ets tan jove com la teva fe,
Tan vell com els teus dubtes,
Tan jove com la teva confiança en tu mateix,
Tan vell com les teves pors,
Tan jove com la teva esperança,
Tan vell com la teva desesperació.
Quan el teu cor estigui cobert
per les neus del pessimisme
i el gel de l'escepticisme,
llavors,
i només llavors,
hauràs envellit.*

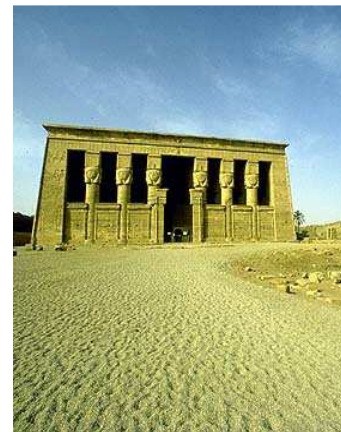
Rudyard Kipling

L'art de Misr és gairebé sempre simbòlic, com tot l'art de què abans parlava, ben al contrari de l'art per l'art que pot estar nu de qualsevol significat. Per arribar al santuari interior dels seus temples cal obrir l'entrada amb *la clau* de la vida, l'anxh o l'alè diví, i travessar *la porta estreta* abans de poder contemplar el misteri sagrat. Entre els misteris que hi havia a Misr, el més important era el d'Ossiris, en què se celebrava la seva mort i la seva resurrecció. Tot em recordava el que sempre havia escoltat dir a Yeshuah. Era més o menys el mateix!

Yeshuah afirmava que amb la pobresa d'esperit podríem apropar-nos al Regne dels Cels. Aquesta era la clau de la porta estreta que calia travessar per intuir un xic el misteri de l'existència. Pot haver-hi porta més estreta que la de fer-nos pobres abandonant els nostres béns? I no és el nostre bé més preuat el conjunt de les nostres idees i hàbits intel·lectuals que no volem perdre, perquè sense ells ens trobaríem nus? Aquesta era la mort que ens conduiria finalment a la resurrecció dins d'una nova visió, en una vida més plena.

Volia experimentar tot l'anterior més vitalment i em dirigí al temple de Dendera, com em va aconsellar el senyor Hussein. Enmig d'una gran emoció vaig entrar a la sala hipòstila, on Nut, l'oceà primordial, infantava finalment l'univers amb la seva multiplicitat de formes.

Ja més endins del temple, hi estava representat el misteri d'Ossiris, en el qual Isis descendia en forma d'ocell sobre ell i, gràcies a la seva bondat, el ressuscitava, tot recollint les parts esquarterades del seu cos i transformant la multiplicitat de la mort en unitat de vida.

Ara podia reflexionar un mica més amb la idea de la resurrecció i veure-la com el pas simbòlic de la visió de la multiplicitat del món dels fenòmens a la de la unitat essencial que hi ha darrere d'ells, gràcies a l'amor, que tot ho uneix.

El meu esperit vibrava intensament davant d'allò que els meus ulls contemplaven, davant del cant que sentia. La música em colpia profundament, però no entenia plenament la lletra de la cançó. Tota la simbologia era bellíssima, però quin significat profund amagava, si és que ho feia? Em calia entendre la lletra de la cançó o era suficient emocionar-me amb la seva música?

La música que escoltava em transportava lluny del que veia, lluny del que sentia i em vaig posar a cantar amb la meva pròpia parla, l'única que entenia:

*Et caldrà sortir dels marges dels camins fressats per trobar tresors amagats
a l'ànima i aniràs al seu encontre per viarany desconeguts.*

*Pujaràs dalt dels cimals eternals, per adonar-te que cal retrobar de nou els
indrets humils on es troba la saviesa.*

Dins teu, el silenci et parlarà i beauràs de les deus que et trauran la set.

Sí, retornaràs a la teva llar i t'uniràs amb tota la creació.

Misr havia estat a l'origen de moltes altres cultures, però, malgrat l'emoció anterior, em semblava un indret fossilitzat i sense vida. Les seves visions esdevenien un jeroglífic ben real i calia un codi nou per desxifrar-les i donar-los plenament sentit. El problema real era el de trobar aquest codi nou perquè els homes d'avui poguessin rellegir creadorament totes les tradicions religioses de la humanitat i poder, en definitiva, aixecar un xic el vel d'Isis i entrellucar el misteri que hi havia darrere dels seus ulls.

Podrien sorgir altra vegada aquestes intuïcions d'una forma completament distinta en un temps i en un lloc diferents? Seria el llenguatge de la ciència el que em permetria fer una nova lectura de tot allò que em trasbalsava?

Potser podria saber-ho, si busqués en una altra direcció.

BHARAT

Fou a Bharat on vaig descobrir que la seva filosofia era conceptualment molt propera a tot allò que havia après a la universitat. Es tractava de principis sorgits d'una recerca científica a través de les experiències interiors dels homes. Aquestes experiències eren negades per l'ortodòxia científica occidental, tot afirmant la seva manca d'universalitat. Tanmateix, Buddha no feia gaires afirmacions teòriques i només deia que *caminéssim i que així veuríem per nosaltres mateixos allò que ell només ens podia expressar amb paraules pobres*.

Les veritats senzilles acostumen a tenir un únic i trivial significat. Altrament, les veritats profundes amaguen en el seu si una munió de significats diferents. Són com un diamant en el qual les seves cares reflecteixen d'una forma distinta la llum que reben. Pensava que Yeshuah havia dit quelcom semblant al que Buddha ensenyà quan afirmava que *l'acompanyéssim inicialment i que, quan ens deixés, continuéssim caminant pel nostre camí particular*. Aquestes paraules tenien per a mi un significat distint del que vaig experimentar a Hagalil.

L'estructura de la realitat de què el poble de Bharat parla en els seus llibres sagrats té paral·lelismes innegables amb les teories físiques del segle XX. L'univers és representat com una dansa permanent entre dos nivells de la mateixa realitat. Des del nivell invisible hi ha la creació continuada, que es manifesta en el nivell visible de l'univers, i la destrucció perpètua, que retorna el món visible al món invisible, on hi roman eternament. El mateix univers en el seu conjunt experimenta una evolució cíclica: neix, es desenvolupa i mor, per tornar renovat amb el seu renaixement al pla de l'existència. Més enllà hi ha la realitat absoluta, sense forma i desconeguda, origen de tot l'anterior.

La visió més comuna que tenim de l'univers ens diu que la seva matèria es mou i està immersa en un espai invariable i sense vida. Només la matèria sembla canviar, dins d'aquest espai insensible al que passa en el seu si. Tanmateix, la *relativitat general* descriu un univers en expansió, on el propi espai que ens envolta és dinàmic i canvia constantment. Per altra banda, en la *física quàntica de camps* el "fons" de l'espai en què ens movem posseeix una vitalitat extraordinària i des d'aquest la matèria es crea i es destrueix contínuament en una dinàmica semblant a la d'aquella dansa de què parlàvem. Ara mateix al voltant nostre l'espai està variant permanentment i la seva grandària no fas més que créixer, i milions de partícules materials neixen i moren en el seu si, sense que en siguem conscients. Tot això em portava insistentment al convenciment que l'espai no era simplement quelcom mort per on la meua existència transcorria, sinó una entitat

viva i que, en conseqüència, podria prendre part en el joc de l'existència. No seria possible, doncs, que l'eternitat dels instants viscuts, que havia experimentat a Hagalil, tingués lloc ben a prop nostre “*dins*” de l'espai que m'envoltava i que des d'aquest els nostres passats estiguessin permanentment *units* als nostres presents?

Dins de les filosofies de Bharat la visió del món com un conjunt d'entitats separades és *maia*, una il·lusió, *quan creiem que aquesta és l'única visió possible*. El món que veiem és ben real, però aquesta realitat no és tota la realitat. La realitat més profunda està en la *unitat* de totes les coses. Les pràctiques del ioga i de la meditació condueixen a la il·luminació, la visió d'aquella unitat del món.

Aquesta unitat té l'expressió més clara en el *karma*. Jo, com a científic, havia de donar al karma un significat diferent al que hom atribueix a la reencarnació. Pensava que en tot el món hi hauria una interconnexió, de tal manera que el que passés aquí i avui podria influir en els esdeveniments d'un altre lloc i d'un altre temps. Tots seríem responsables de les nostres accions, però d'una manera molt diferent al que ocorre quan ferim directament algú. Aquesta acció hauria de tenir unes propietats allunyades, en part, de les temporals i espacials. Tanmateix, ara no estava preparat per donar una resposta més precisa al que acabo de dir.

L'amor, en el seu significat més profund, ens dona uns ulls nous per contemplar el món i intuir-hi una unitat darrere de les persones. El mateix passa amb aquells art i poesia, que, potser de manera equivocada, anomeno “veritables”. Si entre les parts d'un objecte no hi ha separació, sinó unitat, apareix l'harmonia de tot el conjunt, que no és altra cosa que la manifestació de la bellesa, a través de la qual podem intuir la unitat oculta d'allò que nosaltres contemplem. Quan la nova visió ocorre, el món és transfigurat i apareix en nosaltres un sentiment de joia indescriptible i d'unitat profunda amb tot el que ens envolta.

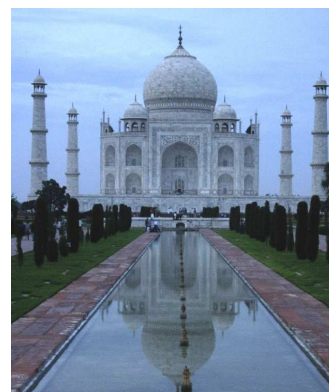

Crec que no hi ha ningú que no hagi tingut aquesta experiència en la seva vida, si més no, tímidament. El mal i el dolor que hi ha al món són totalment presents mitjançant la nostra mirada compassiva i, tanmateix, tota la realitat se'ns mostra plena d'harmonia. Després l'experiència s'esvaeix i resta un estat de placidesa per a l'ànima.

Si la veritat essencial del món fos la seva unitat profunda, l'amor i la bellesa ens permetrien atansar-nos-hi.

Amb aquests pensaments vaig dirigir les meves passes cap al riu Yamuna. Volia contemplar el mausoleu que un emperador mogol manà construir en honor a la seva esposa. Un barquer em transportà al llarg del riu fins que aparegué davant meu la blancor immaculada d'aquell conjunt arquitectònic que s'enlairava sobre les aigües i ascendia cap al cel. No recordo quant de temps vaig restar aturat, colpit per tanta bellesa. Finalment, torní a terra i em dirigí a l'interior del recinte.

Al fons, reflectit sota les aigües dels seus jardins, es trobava aquest indret indescriptible, on reposen ara conjuntament els dos amants. Res hi mancava i res hi sobrava, l'harmonia era total. Ell és per a mi el més *bell* poema fet amb pedra i dedicat a l'amor que mai s'ha escrit sobre la Terra. Traspalsat encara per l'emoció, em vingueren a la memòria aquelles paraules escoltades en el passat: *malgrat que enmig de la desesperança ens envolti la manca de sentit de tot plegat, si som capaços de percebre la bellesa, estarem vius realment.*

Les meves reflexions em conduïen a través de la bellesa, sense adonar-me'n, des de la filosofia a l'art i des de l'art a la filosofia. Enmig de tantes cavil·lacions, em vaig atansar a un basar de la ciutat i em submergí en la visió que havia tingut, mentre la gent trafegava contínuament al meu voltant, sense pertorbar-me.

Un venedor, Rama, em contemplava atentament i, després de dirigir-se a mi amb delicadesa, em preguntà si volia anar a l'interior de la seva botiga. No sé a hores d'ara encara el perquè de l'actitud que jo seguí, però vaig sortir del meu somni, sense dubtar-ho, li agrai la seva amabilitat i junts hi entràrem.

Les parets de l'habitació estaven farcides de bellíssimes miniatures mogols, pintades amb colors exquisits i que tenien el seu origen en el país que adorava el foc, el foc que feia arribar a l'èxtasi de l'ànima. Parsa és la gran desconeguda del món occidental que, sovint, menysprea la seva cultura, com a inferior a la pròpia. Jo, però, em deia a mi mateix que una cultura que havia creat aquelles miniatures tan meravelloses només podia ser rebutjada a causa de la ignorància.

En particular, em sentí fortament commogut per una pintura en la qual estava representada la vida. Rama sabia el que el meu cor cercava, quan es comunicà amb mi per primera vegada, i que em trobaria impressionat profundament davant d'aquella miniatura. Ell em féu veure les vides passades,

actuals i futures de la humanitat i la unitat profunda que hi havia entre totes elles. Quan li vaig respondre que aquesta unitat era incomprensible per a mi, ell em contà una història zen:

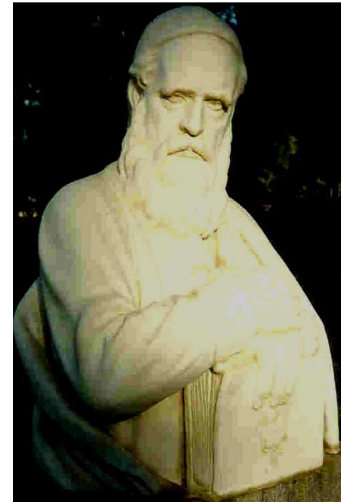
“Un mestre tenia al seu davant un dels seus deixebles, que observava amb atenció com aquell anava omplint un got amb aigua. Quan el got va estar completament ple, l’aigua es va començar a vessar i el deixeble li ho va recriminar despectivament. Amb un somriure en el rostre el mestre li respongué, compassiu, que el seu cap era com aquell got, ple de pensaments que es perdien inútilment i que li impedié veure la veritat que es trobava més enllà d’ells.”

Vaig comprendre que jo era aquell deixeble orgullós ple de pensaments que volien “robar” allò que no els pertocava. Quan Rama s’acomiadà de mi, amb la mirada plena de bondat en el seu rostre i sense cap mena de retret al meu orgull, m’aconsellà de parlar amb Al-Biruni, un turcman que acostumava a viure per aquelles dates a la ciutat de color turquesa de la Sogdiana. Així ho vaig fer i, agraït, dirigí abans les meves passes cap al país de Khayyam, on vaig poder comprovar la veritat de totes les meves intuïcions anteriors.

EL PAÍS DE KHAYYAM

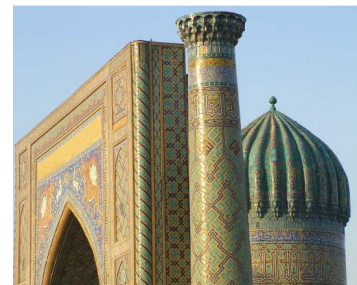
Hi ha qui diu que el que és important a la vida és trobar allò que és sant, però que per a la majoria de nosaltres és la bellesa la que ens pot fer intuir la santedat del món, abans de la seva experiència real.

A mi la bellesa em donà forces per continuar. El país de Khayyam és el de la poesia i la poesia és un dels llenguatges per comunicar als homes allò que es troba més enllà de les aparences. En certa manera, la poesia és sagrada i, potser, aquesta és la raó profunda perquè aquest poble veneri els poetes i faci pelegrinatges a les seves tombes amb ofrenes florals. No hi ha indret de Parsa on les seves gents no depositin flors sobre les tombes de poetes, savis i sants, amb una mostra de sensibilitat molt superior a la del món occidental.

Omar Khayyam era matemàtic, astrònom i poeta, i jo contemplava, emocionat, com el seu cenotafi a Nishapur era visitat pel poble senzill que l'omplia de flors, després de travessar un passadís ombrívol rodejat d'arbres. Finalment, vaig descansar i llegir els seus poemes a l'ombra, al peu d'una escultura dedicada a aquest savi. Khayyam venia a representar per a mi l'ideal que anhelava: la trobada d'un significat profund i poètic que creia que hi havia darrere dels principis de la física. Quin era, però, aquest significat que cercava?

És probable que la bellesa sigui un dels camins amb què el misteri del món es comunica als homes, pensava altra vegada, i el meu esperit anava perseguint-la de nou en el camí cap a la ciutat de color turquesa de la Sogdiana, passat l'Oxus. Tanmateix, vaig trobar, a més, quelcom molt diferent del que buscava. La bellesa em transportava més enllà d'ella mateixa!

L'arquitectura d'aquella ciutat inoblidable i plena d'història és indescriptible, i més, si hom la contempla mitjançant la imaginació del que podia ser segles enrere. Fou, però, el seu humil mercat el que m'impressionà més vivament. Allà estaven units pobles d'origen molt divers: uzbeks, tadjiks, mongols, turcmans, kirguisos, xinesos... Tots convivia en pau. És ben segur que

tindrien problemes de convivència, la convivència sempre és difícil, però les seves relacions semblaven harmonioses. Ningú s'imposava sobre els altres, cadascú era ell mateix i, com a conseqüència, la seva unitat esdevenia espontània, sense la obligatorietat de cap llei addicional forçada, sense la necessitat de pervertir els seus sentiments més íntims. Així, i sense buscar-lo, em vingué un pensament meravellós sobre la compatibilitat entre la unitat i la multiplicitat, de què parla la filosofia més profunda. Fou una percepció total en la qual aquesta experiència visual al mercat es connectà amb els problemes que ocupaven la meua ment. Tot plegat durà només un instant i se n'anà. Fou la bellesa, que omplia tot el meu ésser, la que transmutà la visió del mercat, mentre ella em xiuxiuejava sempre a cau d'orella i es convertia en una obsessió que em perseguia contínuament.

La física va cercant permanentment la unitat que hi ha darrere de les manifestacions de la matèria i de les forces que es troben al nostre món. No es tracta en principi d'una unitat que hagi d'ocórrer necessàriament, sinó més aviat d'una intuïció que ens impulsa, sense estar-ne segurs, a pensar que tot plegat acabi feliçment. Tanmateix, se n'han anat fent passes importants i, malgrat les seves insuficiències, sembla que pugui ser possible reeixir-ne finalment. La idea bàsica d'aquesta recerca és trobar aquelles simetries que estan ocultes als nostres ulls. No estem parlant de simetries com les que hom pot trobar en un cristall de neu, sinó de simetries abstractes davant de les quals les lleis del món són invariants. Busquem una unitat en els fenòmens on tot el que experimentem pugui ser explicat de la manera més senzilla possible, amb el mínim d'hipòtesis. La unitat, però, que vaig entreveure en el mercat anava molt més enllà d'aquella i la ultrapassava tot veient que la separació que experimentem quotidianament és només aparent i que això pot ser pressentit a través de l'amor i de la bellesa, com sentí a Bharat, o d'intuïcions sobtades, com la del mercat, quan hom es troba predisposat especialment. Els meus coneixements teòrics eren insuficients i no m'imaginava, ni de lluny, com podia representar-me aquesta nova unitat dins de la física!

Al mercat vaig conèixer un home que se'm va acostar demanant-me què volia. Li vaig preguntar de quin poble era i em va respondre que era turcman. Potser ell coneixeria Al-Biruni. El coneixia, efectivament, i m'explicà que Al-Biruni normalment vivia a Merv, però que dues vegades a l'any venia aquí a trobar-se amb un fill seu. Molt amablement m'acompanyà fins a la casa d'Al-Biruni, me'ls presentà a tots dos i, després d'estar-li molt agraït, s'acomiadà de nosaltres.

Vaig explicar a Al-Biruni la raó de la visita. Mentre li expressava la meua emoció davant de la visió de la miniatura persa a la casa de Rama, que ell coneixia bé, Al-Biruni m'escoltava amb un pregon respecte. A continuació parlà amb el seu fill, Alí, i ambdós m'invitaren a romandre a casa seva. Ho vaig fer durant una setmana.

Al llarg del matí Al-Biruni anava al basar per vendre les catifes que havia portat des de Merv, mentre m'aixoplugava dins de les mesquites per evitar la forta calor del dia. Després de sopar, Al-Biruni i jo sortíem a passejar per la plaça de les mesquites, mentre parlàvem llargament sobre tot allò que ocupava els meus pensaments. Quan tornàvem a casa preniem un te a la balconada del primer pis i des d'allí podíem contemplar a la nit les tres mesquites il·luminades. Al-Biruni era un home molt sensible i em va comunicar molta pau.

Una tarda, després de dinar, Al-Biruni em conduí a la seva botiga. Després del migdia no acostumava a rebre clients i podríem estar tots dos tranquils sense que ningú no ens destorbés. Vàrem travessar la botiga plena de catifes fins arribar al pati. Uns respiralls a les parets creaven un tènue corrent d'aire que, en mesclar-se amb l'aigua d'un brollador, refrigerava l'ambient. El pati estava ple de flors i uns ocellets petits de color groc, que vivien a les golfes, omplien l'ambient amb els seus cants i els seus vols. A un extrem del pati ens seguèrem al costat d'una tauleta que tenia un gerro amb flors...

Mentre descansàvem en companyia d'un te amb menta, els ocellets ens lliuraren a les mans amb els seus becs unes quantes flors del gerro i picotejaren després com a premi unes llavors de síndria que hi havia vora nostre. Al-Biruni em contava que aquest cerimonial es repetia cada dia abans de la seva pregària de la tarda.

Em digué que estigués ben amatent, perquè havia preparat una grata sorpresa per a mi; de què es podia tractar? Mentre caminàvem, ell tranquil i jo un xic nerviós, Al-Biruni m'explicava que darrere de la botiga hi havia un pati amb una petita habitació, que era el seu temple, i que durant algunes estones de les tardes lluminoses ell anava allà per meditar sobre el misteri de la vida i del món.

Entràrem al temple interior que es comunicava amb el pati i Al-Biruni m'invità a seure en uns coixins que estaven al terra, mentre els ocellets collien algunes flors del gerro i les depositaven sobre el dors d'una petita catifa que es trobava davant nostre. Es tractava d'un temple ben estrany, ja que estava desproveït d'imatges de déus. Per què Al-Biruni l'anomenava temple? Quan li ho vaig preguntar, em digué que un temple era qualsevol realitat on podíem trobar-

nos amb el misteri de la vida. Qualsevol indret podia ser un temple i em deia que quan estimava la seva esposa ella era el seu temple.

Al-Biruni romangué callat durant una estona, mentre jo li acompanyava en el seu silenci. Quanta comunicació pot haver-hi més enllà de les paraules! De mica en mica el nostre silenci féu que els ocellets sentissin els anhels íntims d'Al-Biruni, enlairessin la catifa amb els seus becs, li donessin la volta dins de l'aire i la deixessin caure suaument sobre el terra, mentre les flors es col·locaven damunt nostre. Al davant, la imatge pobre de la multiplicat de fils del dors de la catifa es transmutà en la pintura meravellosa de la botiga de Rama. El meu rostre s'omplí d'una pau i d'una joia indescriptibles i les llàgrimes brollaren dels meus ulls. A través de la vida representada en la catifa la meva existència cobrava de sobte un significat completament nou. Totes les nostres vides, aparentment inconnexes, estaven unides més enllà de l'espai i del temps, gràcies a "allò" que els fils del dors de la catifa representaven...

Després que ell em despertà no vàrem tornar a parlar i el silenci ens unia de nou pregonament. A la nit, mentre em preparava el te diari, em donà a conèixer l'existència d'un temple llunyà rodejat de volcans, on podrien fer-se realitat moltes de les meves reflexions. No em digué res més i, confiant en ell, després de llevar-me al matí me n'acomiadava i em dirigia a Buddha Ur.

VIHARA BUDDHA UR

Després de l'arribada a l'antiga Batàvia vaig iniciar la marxa cap a la meua destinació. En una petita moto convertida en taxi travessàrem una zona des de la qual es podien veure alguns volcans amb la seva silueta característica, senyal inequívoc que ens trobàvem molt a prop de Buddha Ur.

La meua primera impressió, quan els meus ulls el veieren, fou inoblidable i, davant de tanta harmonia, sentí que em trobava immobilitzat sense gairebé gosar caminar per apropar-m'hi. Ho vaig anar fent molt lentament i finalment seia al terra i em recolzava al tronc d'un arbre des del qual podia contemplar Buddha Ur, en el silenci de la matinada quan el dia tot just es despertava.

Per tal de suportar millor la calor del Sol que vindria ben aviat no vaig trigar gaire a aixecar-me i amb una emoció continguda començava l'ascensió per les escales del temple.

La construcció del temple està plena de simbolismes. Hi ha nou plataformes, plenes de baix relleus i escultures, des de les quals hom es va apropant a l'stupa central que està al damunt de tot, a través de quatre escales, orientades als quatre punts cardinals. Totes les plataformes s'han de recórrer en el sentit de les agulles del rellotge i començant per l'est, on surt el Sol. Sobrevolant el monument, aquest té el mateix aspecte d'un mandala budista. El mandala representa els diferents nivells de consciència que s'han d'anar assolint per arribar a la il·luminació.

Les sis primeres plataformes són quadrades i les tres superiors circulars. La primera plataforma quadrada simbolitza el món dels desigs i conté representacions referents al karma i a les conseqüències de les nostres accions. Les cinc plataformes quadrades següents simbolitzen *el món de les formes*, amb relleus que expliquen la vida de Buddha i amb representacions cada cop més abstractes, a mesura que l'ascensió progressa. Finalment, les tres plataformes circulars representen *el món sense formes*, no hi apareixen relleus i en elles "aparentment" no hi ha res.

Quan realitzava l'ascensió no sabia en detall res del que acabo de dir, però ho vaig intuir clarament, a mesura que hi pujava. No calia ser un expert per entendre-ho, només calia estar prou amatent per a veure-ho. En cada nivell sentia la "temptació" de girar sense fi, però, si així ho feia, era impossible enlairar-me:

no hi havia una rampa helicoïdal suau per a l'ascensió i calia "morir" simbòlicament en un nivell per "ressuscitar" en l'altre.

D'aquesta manera em podia apropar a l'stupa superior a través de diferents nivells on la visió de la multiplicitat de la realitat de les imatges era cada vegada més difuminada.

Quan, finalment, vaig arribar a les tres plataformes circulars em sentí desconcertat: només hi havia un seguit de campanes invertides i plenes d'obertures i, a dalt de tot, l'stupa central, que representava la veritat, era inaccessible.

Anava voltant el temple seguint un camí fix, sense veure-hi res, quan, de sobte, em vingué a la memòria la cançó que vaig cantar al temple de Dendera:

*Et caldrà sortir dels marges dels camins fressats per trobar tresors
amagats a l'ànima i aniràs al seu encontre per viaranys desconeguts.*

Vaig sortir dels marges del meu camí. Anava a l'encontre d'allò inesperat, que és la sal de la vida, i ho vaig trobar. Dins de cada campana hi havia una escultura de Buddha que només es podia veure fent l'esforç d'apropar-nos-hi a través dels cicles de la vida. Cadascun dels Buddhes tenia la serenitat que la visió de la veritat li comunicava. Ara comprenia que més enllà dels camins fressats n'hi havia molts d'altres que ens submergien a la sacralitat del món. Cadascú havia de caminar el seu camí i tenir un esperit obert a tot allò ocult que només se'ns mostrava vivint.

Havia pujat cíclicament a través de la vida dels diferents plans, mentre la veritat era cada cop més propera i inabastable alhora. Tanmateix, si em mantenia en cada pla i no pujava no em podia apropar a la veritat en un altre nivell vital. La veritat sovint restava amagada durant els camins de la vida, però de vegades, quan trobava una escala, es mostrava, s'insinuava i calia escoltar i seguir la seva veu.

La veritat existent i inaccessible era una, ben allunyada del relativisme postmodern que avui ens esclavitzava. En aquests moments jo no podia menys que sentir el mal que havia causat el nom assignat a la teoria de la relativitat, que en realitat *afirma allò que és invariant* i que només esdevé diferenciadament relatiu a les diferents mirades que el contemplem!

Enmig d'aquestes reflexions, recordava aquelles paraules del poeta, que expressaven més aclaridorament els meus sentiments:

*No tu verdad: la verdad.
Y ven conmigo a buscarla.
La tuya, guárdatela.*

L'experiència de Buddha Ur fou sublim, mentre la bellesa s'ocultava i la veritat s'il·luminava. Fou com un llampec. Ara veia amb una claredat total que la bellesa no era una finalitat, que la bellesa només ens empenyia i que era per a molts, jo entre d'altres, només un camí per caminar cap a la veritat. Quina era, però, aquesta veritat?

Ara crec que en aquells moments sabia perfectament on podia trobar un *bri* de la veritat que buscava. La tenia al meu costat, però no gosava apropar-m'hi per por. Si l'acceptés, ella m'obligaria a canviar la meua vida. La coneixia per la veu íntima que em parlava i que m'impulsava a actuar, mentre jo romania immòbil. L'ètica té una pregonia relació amb l'estètica, ja que el bé harmonitza els homes, mentre que el mal crea confusió i desunió. Per què tenia jo aquesta obsessió gairebé malaltissa per la bellesa i no m'aturava dins del meu silenci interior per fer allò que calia fer? La bellesa em mantenia viu, és cert, però calia que la fes ressorgir a través d'unes relacions més harmonioses amb el món. La bellesa m'empenyia a això. *Tanmateix, necessitava saber, encara que fos únicament per intuïció, per què calia ser íntimament bo, no tenir sentiments interiors de rebuig, si el món no ho veia. Quant a la bondat sense recompensa aparent, quin era el seu fonament?*

L'ILLA DELS DÉUS

La darrera pregunta enllaçava amb la inutilitat aparent del que fem sense veure els seus fruits.

Durant la meua estada a l'Illa del Déus en vaig rebre una resposta parcial. Mai he pogut veure una religiositat més pura que la de la seva gent, a través de les seves vides en comunió íntima amb la naturalesa exuberant de l'illa.

Anés on anés, de bon matí fins al capvespre, trobava arreu petits grups de flors que aquest poble adreçava als seus déus. Tenia això algun significat per a un home de ciència, com jo? Vaig intuir, sempre intuir!, que aquells actes que només veien els déus transformaven les persones i no precisament per suggestió. Ara recordava el que em parlava la mare quan li retreia els seus sacrificis: “Déu els veu.” I també el que el pare em deia: “L’única cosa important a la vida és l’amor.” Amb diferents paraules tots dos deien més o menys el mateix poc abans de morir: el que cal és ser bondadós, sense esperar res, perquè el bé roman per sempre i més aviat o més tard els seus fruits fructificaran.

L'Illa del Déus feia brollar a la memòria allò que els meus pares m'havien ensenyat i que el meu orgull havia llençat a l'armari de les golfes. Quantes vegades no m'havia ocorregut que realitats sense cap relació aparent tenien entre elles connexions profundes!

Sentia que, probablement, entre totes les coses hi havia una connexió real i que cap part de l'univers estava separada de la resta. A més, com a científic, creia fermament en l'harmonia de l'univers i en el seu ordre profund. Cosmos vol dir tot això. Era un sentiment semblant al que l'art ens comunica quan totes les seves parts ens mostren relacions que resten amagades en la visió habitual del món.

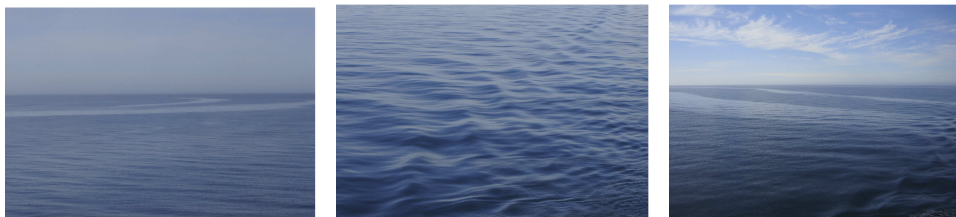
La raó fonamental de l'art, visual, musical o literari, és la comunicació de les nostres emocions amb l'esperança que allò que hem sentit ho puguin també experimentar els altres en contemplar l'obra realitzada. Per tant, allò essencial que comuniquem amb l'art no hi és present en ell, sinó que es manifesta amb la nostra presència i la nostra actitud. L'art no pot existir sense l'autor directe, però tampoc sense l'autor indirecte, que és l'espectador, en un sentit ampli del terme. L'obra d'art ens comunica una veritat que està oculta i que sorgeix en l'acte de la contemplació. La veritat en un sentit estricte és metalingüística i es troba més enllà

del propi llenguatge que només apunta humilment cap a on ella es troba. Si en l'obra d'art només veiem el que es comunica a través dels sentits, no ens endinsem en la seva realitat més genuïna.

Quin és, però, el mitjà a través del qual l'autor fa brollar en nosaltres la veritat oculta? És l'harmonia de la pròpia obra allò que ens fa experimentar-la a través de l'èxtasi amb què aquella ens sorprèn. Aquest èxtasi neix mitjançant la presència de la bellesa o de la lletjor, en aquest darrer cas a través d'una reacció creadora cap a la cerca de la bellesa absent. D'acord amb el que acabem de dir, el món seria l'obra d'art per excel·lència, una endevinalla que apuntaria, com totes les endevinalles, més enllà d'ell i, tanmateix, dins d'ell. En aquesta obra d'art suprema existiria l'harmonia de la totalitat –el Cosmos–, oculta darrere de la seva multiplicitat.

Quedaria pendent la qüestió de si aquesta obra d'art té o no un autor i, si el té, si aquest és fora del món o no és altra cosa que la seva realitat interior més profunda, com jo creia íntimament.

Finalment, abandonava l'Illa dels Déus que quedava al darrere i sentia com el meu vaixell es movia lleugerament a causa de les ones que altres vaixells havien creat abans. Des de la popa podia veure també com nosaltres creàvem les nostres pròpies ones que movien tots els altres vaixells que ens envoltaven. Fins i tot, nosaltres podíem tenir un moviment que creés ones que interferissin amb les nostres ones i les dels altres, tot modificant els seus efectes. En principi tot semblava natural. Què passaria, però, si només una persona pogués veure el mar? Aquesta ens explicaria que el nostre moviment influeix sobre molts altres moviments, perquè tot deixa una petjada en un mitjà que uneix tots els vaixells. Tanmateix, nosaltres no la creuríem i diríem que estava boja, tot afirmant l'única realitat del món dels vaixells, l'únic que nosaltres coneixíem.

Extrapolant aquestes reflexions, no seria versemblant que els nostres sentiments, anhels i desigs més íntims poguessin influir també sobre el nostre món físic, si existís una unitat real entre totes les seves parts?

No podria ser que el penediment, el perdó i l'amor modifiquessin els mals efectes dels nostres passats en el mateix sentit?

I no podríem també afirmar coses semblants quant als efectes de la maldat?

Aquí començava a posar ordre a les meves idees. La bellesa era una manifestació de quelcom real, més gran i ocult. *Aquesta harmonia del món amb la seva xarxa de relacions que connectava tota la realitat podria ser "part" de la veritat que cercava i que romania present de forma inabastable, tot fonamentant el valor de la bondat, molt sovint aparentment inútil, i el rebuig de la maldat, a voltes aparentment innocent.*

Per canviar el món eren necessàries les nostres accions directes, però també ho seria la bondat en els nostres actes més ocults, mentre somniem i mentre vivim amb senzillesa la nostra vida quotidiana. Com deia una tia meva, *ser sant consisteix en fer allò ordinari de forma extraordinària*. Sí, nosaltres també podíem construir un món més solidari i habitable a través de la influència dels nostres actes i pensaments més íntims, gràcies a la unitat veritable de tota la realitat que ens envoltava.

Havia donat un pas endavant en relació al meus pensaments fets a Buddha Ur, però jo reflexionava sempre a partir d'idees i conceptes del passat o d'intuïcions. La unitat del món seria la clau de volta que fonamentava tota bondat, però encara calia que la veiés també amb els ulls dels homes i dones del nostre temps i fes compatibles ambdues visions. Em vaig posar a caminar de nou.

Mai podria oblidar l'estada a l'Illa dels Déus.

VAT XAN

Després de creuar la mar amb una joia creixent i de caminar llargament vaig descansar davant d'un temple que aparegué de sobte més enllà del meu camí. Tan gran era la seva bellesa, quan es reflectia en un estany proper, que em semblava estar somniant despert. Com podia existir sobre la Terra un indret com aquest?

Era com si a més de la realitat superficial hi hagués una altra de més profunda i ambdues estiguessin del tot unides íntimament.

Aleshores, els meus precors brollaren espontanis del fons del cor, sense raó aparent. Vaig abandonar el temple i durant molt de temps plorava a estones amb una alegria immensa. A la fi, els meus plors foren acompanyats per una pluja intensa. Caminava enmig d'una selva densa i un riu cabalós em barrà el pas. Dins d'una barca vaig solcar les seves aigües. Finalment, tornava novament a la terra ferma. Feia tres dies que plovia sense interrupció i als afores d'una petita vila, on uns nens jugaven sense adonar-se aparentment de la tempesta, descobria una cabana mig abandonada. Em vaig apropar per demanar si podia quedar-me a dormir aquella nit. Un home vell obrí la porta i m'acollí.

Vat Xan, aquest era el seu nom, m'observava atentament, mentre jo m'eixugava a la vora d'una petita llar. Ell coneixia un xic el francès i ens poguérem entendre una mica en aquesta llengua.

Li vaig parlar del motiu inicial del meu periple pel món, tot buscant un sentit més profund als principis de la física i, sobretot, a la vida. Ell em digué que, abans que jo, Antoni Serraller, un home del meu país i físic també, havia vingut aquí buscant el mateix: compatibilitzar ciència i fe. Antoni Serraller havia preguntat a la gent si podia trobar algú que li expliqués el significat simbòlic d'un temple situat vora de la selva. Així fou com es trobaren. Vat Xan em féu la mateixa reflexió que a l'Antoni: les respostes no les trobaria en la física que, com a molt, només em serviria per fer més raonable la saviesa eterna que sempre ha existit o per no posar pals a les rodes de la fe.

Ell va veure la meva desorientació. Li vaig explicar les meves intuïcions al llarg del viatge i com havia plorat. Em respongué, compassiu, que la gent senzilla i santa no es feia tantes preguntes, però que m'entenia a causa de la meva formació científica. Ell afegia que no havia de cercar el dolor, però que, si hi arribava, no li

tanqués la porta, perquè ell era com un toc d'atenció per aprendre i canviar realment: els meus plors eren un senyal inequívoc de la sinceritat de la meva cerca.

Em deia que en els principis físics hi havia elements suficients perquè un home de ciència fos també un home religiós, però que la ciència, m'ho repetia constantment, no em donaria cap resposta. Aquesta vindria, finalment, després de plorar molt més.

Vat Xan no tenia els coneixements físics suficients i em digué que m'aniria bé que anés a l'encontre d'Antoni Serraller amb qui ell havia compartit moltes hores de converses interminables. Calia que em dirigís a un temple al costat d'un turó, a la vora d'aquell riu. Allà acostumaven a pregar, plegats, Antoni i Violeta, la seva dona.

De bon matí navegava riu avall i vorejava una illa farcida d'ocells, mentre uns nens em saludaven amb les mans des de la riba. Cap al tard arribava al temple, completament enrunat, i el travessava camí d'uns graons malmesos que em conduïen vora del cim del turó, on una font brollava tímidament.

Un home i una dona, amb els seus cabells blancs, s'omplien les mans amb l'aigua de la font, es refrescaven els rostres i la bevien. Vaig acostar-m'hi amb respecte i sentí com parlaven entre ells en la meua llengua. "Sou l'Antoni i la Violeta?", els vaig dir. Els seus ulls varen resplendir d'emoció, mai ningú s'havia adreçat a ells d'aquesta manera en aquest lloc ocult! Qui podia acostar-se així des de tan lluny a aquest indret desconegut? Eren ells i durant molta estona estiguérem parlant amb alegria de les coses senzilles que la vida ens ofereix gratuïtament. Finalment, m'invitaren, si volia, a restar una estona en silenci tot contemplant el que la natura ens mostrava, generosa, als nostres ulls. Així ho vaig fer. Quan acabàrem, Violeta em comentà que avui la gent té por del silenci i que per aquesta raó el misteri que es troba dins del món estava allunyat dels homes.

Els contava com havia conegut Vat Xan i que ell m'havia aconsellat de trobar-los vora d'aquest temple. Em digueren que anés a casa seva i que restés amb ells. Vaig acceptar la seva amabilitat, descendírem pels graons i deixàrem el temple enrere. Al llarg del camí no parlàrem gaire i el silenci omplia el meu cor amb una parla lleu. L'Antoni i la Violeta, ja grans, tenien les seves velles mans unides. Es notava que s'estimaven molt.

Finalment, arribàrem a un indret màgic, on vivien. La seva casa era humil i acollidora i tota ella estava rodejada de flors, sobretot de violetes. Al centre hi havia un cirerer cobert de la neu de les seves flors blanques. Un gatet anava sempre darrere d'ells i era blanc, com el cirerer.

Antoni em contava que la seva dona era senzilla, amb una ment pura i sense entrebancs. Deia que era una violeta bosquetana. Un dia li féu un regal: pujaren dalt del temple, que en el passat l'havia conduït a Vat Xan, i amb l'aigua de la font la batejà simbòlicament amb el nom de Violeta, com aquelles flors del seu jardí. Ell també canvià el seu cognom pel de Serraller, perquè fou sota una serralada del seu país on havia nascut l'amor entre tots dos. Des d'aleshores tothom els va conèixer així.

En les llargues converses entre Vat Xan i Antoni, aquest comprengué quin era el camí per fer compatibles la ciència i la religió. Si hom prenia com a punt de partida les concepcions físiques del segle XIX i del cristianisme oficial, era molt difícil un diàleg profitós entre ambdues visions. A la física anterior al segle XX només hi figurava el nivell de la realitat material corresponent als esdeveniments que ocorren a l'espai i al temps, mentre que la concepció religiosa del món acceptava la presència de diferents nivells de realitat. Tanmateix, física i religió prenien com a base comuna de les seves idees una concepció *física* del món errònia. Aquí radicava la qüestió essencial.

Des de bon començament l'Antoni es confessà dient-me que ell era un ignorant que, si jo volia, podia compartir amb mi la seva curiositat i les seves inquietuds, res més. Li ho vaig acceptar, sempre que m'admetés al club dels ignorants. Enmig d'un ample somriure tots dos ens vàrem posar d'acord ràpidament.

Violeta era una dona increïble i, quan sortia del seu silenci, expressava les seves creences amb una lucidesa extraordinària. Creia fermament que tot el que esdevenia al món "continuava" existint realment. No es tractava d'una continuació temporal indefinida, sinó d'una presència "permanent" en un altre nivell de la realitat més enllà del temps. Els nostres sentiments, els nostres pensaments i els nostres actes, *la veritable essència del nostre jo temporal*, estaven connectats amb tota l'existència "per sempre" i no morien, sinó que es mantenien vius en un altre domini en contacte amb nosaltres. Si el que fèiem no reeixia, això no invalidava la utilitat de la seva inutilitat, perquè romania viu en aquest altre nivell i podria ser

efectiu més tard. Tot l'anterior no disminuïa un bri *la importància de l'acció compromesa per millorar el món*, de la qual ella ens parlava contínuament, però afegia que tot allò que no es veia, l'oració immersa en el Misteri, els sentiments, pensaments, anhels, *intencions* i esperances, era essencial, perquè, més tard o més d'hora, afavoriria també el canvi de la nostra realitat més propera a través d'aquella acció directa necessària.

L'Antoni afegia que, dissortadament, també el mal es mantindria viu en aquell altre nivell. Tanmateix, la visió esperançadora de Violeta li feia afirmar que a través dels nostres actes podrien també romandre-hi les realitats positives que *contrarestessin* el mal anterior. Violeta anomenava *transfiguració* aquest efecte. El penediment pel meu passat, en cert sentit, l'esborraria, quant a les seves *influències*, i el meu perdó o l'amor als altres, o el que ells recíprocament fessin per nosaltres, provocarien també el mateix efecte de purificació del passat mitjançant la seva transfiguració. *El canvi total que aquesta visió originaria al món seria d'una importància transcendental, perquè tots esdevindríem més responsables dels nostres actes, pensaments i desigs.* Violeta deia que a la llarga el bé acabaria triomfant sobre el mal. Calia fer el que està bé, perquè és el que és correcte, encara que aparentment no es veiessin ara les seves conseqüències.

Per a Violeta la mort dels éssers estimats no era altra cosa que la desaparició del seu futur *temporal* a la Terra. Tanmateix, les seves "*vides*", mitjançant les seves accions i experiències, romanien en aquest nou nivell amb una presència subtil entre nosaltres i hi havia una interconnexió en ambdós sentits entre la seva eternitat i la nostra temporalitat. Anàlogament, podríem rebre informació de moments del passat d'altres persones, conegudes o no, que podrien influir en les nostres decisions. Només calia estar atents i obrir la finestra a allò desconegut.

Quan jo li preguntava a Violeta si ens trobaríem tots plegats quan moríssim, ella em responia que ara ja ho estàvem, i que, més enllà de la mort, les nostres "*vides*" sobre la Terra continuarien unides a través d'aquest altre domini de la realitat, fora del temps o "etern", tot eixamplant-se i fent bategar amb el seu amor cada gra de l'univers de la temporalitat que havíem abandonat.

Podria, tanmateix, haver-hi comunicació dins de l'eternitat entre les persones? Aleshores, Violeta em deia que les preguntes sobre realitats més enllà del món conegut estaven sovint mal plantejades a partir de conceptes molt limitats i, en qualsevol cas, no es podien contestar a partir dels nostres esquemes mentals. Resumia la seva fe amb aquestes paraules plenes d'esperança que m'han anat acompanyant des d'aleshores al llarg de la meua vida:

“El que compta és creure que, d’una forma ara desconeguda per a nosaltres, tot el que ha esdevingut, esdevé i esdevindrà, no morirà, es transfigurarà i romandrà unit i eternitzat, tot relacionant-se amb el món temporal que s’ha abandonat. Amb aquest esperit caminarem vitalment cap a la nostra partida, on podrem veure sense vels que els nostres anhels, amors,... ressusciten, es transfiguren, s’eternitzen... *i què som nosaltres, sinó ells?* Aleshores, *a través de tots ells serem realment nosaltres els que ressuscitarem, serem redimits i viurem eternament units en l’Ésser, la Consciència i la Joia de Déu.* No ens cal saber res més.”

Tot el que sentia em recordava el que Ludwig Wittgenstein deia quan afirmava que cal guardar silenci d’allò de què no es pot parlar. Tanmateix, contràriament al que els seus amics positivistes defensaven, per a Wittgenstein “allò” va arribar a ser el més important!

Els pensaments de Violeta ajudaren l’Antoni a trobar aquella compatibilitat entre fe i raó. A través de la realitat viva de l’espai contemplat a la *física quàntica de camps*, moltes de les intuïcions de la seva esposa esdevenien completament versemblants. L’espai des del qual tot naixia i on tot tornava, podria ser també, com algunes tradicions orientals ensenyaven, el nivell on hi hagués la *memòria* de la nostra realitat temporal, de la nostra història.

L’Antoni em deia que les *connexions quàntiques no locals* que mantenien unit tot l’univers l’havien portat a aquesta conclusió. Fins ara jo no tenia coneixement d’aquest fenomen, totalment nou per a mi, ja que la universitat on vaig estudiar no acostumava a parlar gaire de tot allò que no estava ben lligat en el seu moment. El que ocorre físicament és que a través d’aquelles connexions dos sistemes físics que hagin estat en contacte mantenen un lligam permanentment i passat un temps, independentment de la distància que els separi, reaccionen amb els seus comportaments totalment correlacionats de forma gairebé *instantània*. Es tractaria d’una mena de “*comunicació d’informació*” que hauria de ser possible sense cap tipus de transmissió material, ja que caldria que aquesta es fes a una velocitat superior a la de la llum, prohibida per la teoria de la relativitat. Estem parlant de la *no-localitat* quàntica.

Per donar una explicació de la no-localitat quàntica, l’Antoni afirmava que en cada punt de l’espai existia *permanentment* la informació de *tota* la història del món. L’anterior podria esdevenir possible mitjançant una transmissió no material de la informació generada en cada punt de l’espai i del temps. Aquesta informació no estaria sotmesa a les limitacions de la relativitat i es podria *manifestar* al nostre món amb una velocitat *aparent* molt superior a la de la llum. Igualment, l’absència de la materialitat en la informació faria que aquesta no es degradés. D’aquesta

manera la informació “viatjaria” des dels seus llocs d’origen a través de “l’interior” de l’espai i *s’escamparia a tota la resta sense minva significativa*. Això faria prou versemblant que des de qualsevol lloc de l’univers fos possible informar, *d’una forma nova*, tots els altres punts, on podrien ocórrer les manifestacions adients, *quan calgués*. Els principis físics podien finalment ajudar-nos a entendre, també, com els nostres actes i pensaments més íntims podrien interaccionar dins de l’univers d’una forma completament diferent a la de la de les interaccions conegudes per tothom.

La unitat darrera de la multiplicitat dels fenòmens, que intuï a l’Illa dels Déus i que era coherent amb les afirmacions de la saviesa de tots els temps i llocs del món, podia ara ésser visualitzada, almenys en part, a partir de les noves concepcions científiques del món.

L’Antoni no s’estava de dir-me que totes les afirmacions anteriors no eren altra cosa que pensaments poètiques nascuts de les seves reflexions sobre la pròpia vida i la mateixa ciència. Ell havia de ser fidel a ambdues realitats i a la seva visió poètica de l’existència. Si per aquest camí havia trobat la pau, no li calia cap raonament rigorós ni gairebé res més per admetre la versemblança de les seves conviccions.

La memòria de les nostres vides i de tot quan ocorregué a l’univers esdevindria un segon nivell de l’existència més enllà del de la realitat material comuna. Aquesta memòria romandria al “fons” de l’espai on ens movíem i estaria unida amb la resta del món d’una forma subtil, d’acord amb el pensament de Violeta.

Amb l’existència de múltiples nivells de la realitat es podia arribar a una harmonització entre física i religió, i caminar tímidament cap a *una visió espiritual del món*, que no seria altra cosa que un eixamplament de la seva exclusiva materialitat espaciotemporal aparent. No es tractava de cap demostració ingènua, altrament cauríem en la idolatria de la ciència o cientisme, però sí que amb la nova física es podien contemplar els principis religiosos amb una llum diferent, que no solament permetria una altra convivència, sinó que racionalment la podria impulsar. La física del segle XX només feia més creïble, versemblant i raonable allò d’*essencial* que contenien les diferents aproximacions religioses i espirituals del món. En qualsevol cas, l’experiència religiosa dels homes i la fe que se’n derivava continuaven sent el nucli permanent en què es basava aquest coneixement. Repetint el que em va dir Vat Xan, l’Antoni afirmava que la física no podia donar cap resposta al misteri de l’existència, però sí que, en lloc de crear-nos dificultats, ens podia ajudar a posar-nos en camí i tenir un esperit obert.

La física del segle XX ens donava també un llenguatge, noves analogies i, en definitiva, uns altres símbols, amb el quals era possible crear una poesia diferent sobre la realitat del món. Aquesta era la seva riquesa essencial. En aquest sentit, Antoni tenia una opinió molt crítica amb els intel·lectuals que a partir d'una visió física del món totalment ultrapassada s'atrevien a ridiculitzar, com allunyades de la modernitat, aquells aspectes vitals i no institucionals del fenomen religiós. En definitiva, ell ironitzava sobre la profunda contradicció en què queien els qui partint de premisses allunyades de la modernitat criticaven la manca de modernitat de les creences religioses íntimes. Mentrestant, Violeta somreia davant d'aquest joc de paraules, callava amb respecte i ens dirigia una mirada d'amor que ens comunicava placidesa.

Jo li preguntava a l'Antoni si creia que la memòria en el "sí" de l'espai podia assimilar-se a Déu. Ell no dubtava en la resposta: aquesta realitat no podia ser Déu, perquè no era inefable, però podria ser, per *analogia*, més propera a Déu que el déu amb els atributs de l'espai i del temps amb què en parlàvem massa sovint. La realitat de la memòria quàntica formava part de *l'univers físic* en el seu nivell més profund i ocult als nostres ulls. Tanmateix, la realitat estava, potser, estructurada en una multiplicitat, probablement infinita, de nivells inabastables i en aquest misteri final i essencial per al nostre coneixement l'Antoni trobava Déu.

La vida compartida amb ells em canvià per sempre més. Un dels molts matins en què descansàvem plàcidament asseguts en un petit banc sota una magnòlia els vaig dir que m'havia fet molt de bé la seva coneixença i que anava aclarint les meves idees gràcies a ells. Tots dos em varen somriure mentre contemplàvem aquell jardí, encatífat de flors i que Violeta conservava amb amor. Pel mateix camí, que ens conduí a la seva casa aquell dia del nostreencontre, ens apropàvem al temple cap al tard i pujàvem fins a la font per purificar-nos i pregar. Vaig batejar aquell temple amb el nom de Vat Xan, en record de l'home que ens havia unit. Foren dies inoblidables per a mi.

Un dia l'Antoni es marejà en pujar pels graons. Tots tres ens asseguérem en una roca, mentre ell meditava profundament. Després d'un llarg silenci l'Antoni em va dir que s'anava fent vell i que dedicaria d'ara endavant, amb la inspiració de la seva dona, tot el seu temps a escriure un petit llibre sobre tot allò que havia après, a través de la vida, de l'estudi de la física i de les converses que els tres havíem compartit. Malgrat que la física i l'ètica pertanyin a àrees diferents, l'Antoni afirmava que la projecció d'una ètica universal en una moral determinada estava del tot condicionada per les conseqüències físiques que es derivaven dels nostres actes. En conseqüència, una nova visió del món ens portava també a una

moral distinta fonamentada en aquells mateixos principis ètics. *La creació d'una nova actitud moral a partir de la unió d'una ètica universal i d'una visió física renovada del món* seria el seu testament vital.

L'Antoni era conscient que cadascú té el seu propi camí per ajudar els homes i que fins aquell moment ell no havia fet pràcticament res en aquest sentit. Ara li havia arribat el moment i volia que la seva visió s'apropés als homes en un llenguatge el més senzill possible, perquè l'amor pogués créixer dins d'ells. Per aquesta raó, després de pelegrinar pels camins de la física, pensava cloure el seu llibre amb un llenguatge més proper al cor dels homes. Li vaig dir que no es preocupés, que ja li faria jo aquest treball per evitar-li el cansament. Ell callà.

Quan arribàrem novament a la seva casa, Violeta em conduí al jardí i ens assegüem en el banc sota la magnòlia, on sovint ens aplegàvem per parlar de tot allò que ens unia. Era molt delicada i amb tot el seu amor em comunicà que jo havia entès amb el cap les seves visions compartides, però que calia fer-ho amb tot el meu ésser. L'Antoni s'acostà a mi i em digué:

“Josep, he après molt de tu, dels teus anhels i inquietuds, m'has fet rejoyenir, però, com t'haurà parlat la meva esposa, et cal encara molt de camí per fer, plorar molt més, com et deia Vat Xan, i que tot el teu ésser, no només el teu cap, vibri amb noves visions, amb noves emocions. T'aniria bé fer un nou viatge. Fins ara has trobat persones que t'han anat conduint subtilment, però ara hauràs d'anar-hi sol. Camina en direcció a l'oest, cap a la Ciutat de l'Or. Després de tenir noves vivències que et faran canviar en profunditat la teva visió de la realitat, desfés el teu camí i cerca les fonts del riu llunyà i cabalós, anant cap a l'est. Quan trobis les fonts de la vida puja de nou a Vat Xan i torna-hi. Jo et donaré les meves reflexions que tu ordenaràs, en comunió amb les experiències dels teus viatges, i les lliuraràs als homes. *La teva narració formarà part del meu llibre. D'aquesta manera crec que, a través teu, podré arribar més fàcilment al cor dels homes.*”

Antoni m'havia repetit constantment, durant la meua llarga estada amb ells dos, que no volia que les seves paraules es confonguessin amb les afirmacions que fan molts moviments quan, a partir d'una falsa fonamentació científica a voltes carregada d'irracionalitat, ens asseguren la ràpida felicitat i la fàcil trobada de la veritat amagada, a través, molt sovint, de la nostra aportació econòmica... com si la saviesa es pogués comprar! Antoni era posseïdor de la “docta ignorantia” i únicament desitjava comunicar les seves reflexions als homes a través dels pocs encerts, si n'hi havia, que la nova visió, que vàrem compartir plegats, pogués tenir. Només això. El seu tarannà es palesà en les seves darreres paraules, que jo vaig interpretar com un comiat definitiu:

“És molt probable que jo no pugui veure a la llum aquest llibre i, en qualsevol cas, desitjo que els hipotètics beneficis que pogués haver-hi es donin als qui els faci un bon servei. És aquest esperit el que vull que resti finalment. Ara ves-te’n, t’estimem.”

Violeta em donà unes flors, que sempre he conservat, com el regal més preuat que mai he rebut a la meua vida. Ella romangué, abraçada, al costat de l’Antoni, que plorava com un nen quan me n’allunyava. Ells havien estat uns veritables pares per a mi. Em vaig acomiadar amb un “fins aviat, pares!” i els meus ulls s’enterboliren també amb una emoció continguda.

El sol sortí de nou i tota la vida es despertà entre les aigües d’aquell riu que m’havien conduït a Vat Xan, mentre aquest desapareixia de mica en mica en la llunyania, entre els arbres que m’havien sadollat en el passat amb la seva ombra. El gatet seguí el meu vaixell durant una llarga estona, fins que s’aturà i amb un lleu miol se’n tornà.

Vaig arribar novament a casa i el meu cos descansà altra vegada. Calia, però, continuar. Finalment, començava el meu darrer viatge que Antoni Serraller em va demanar de fer.

VIATGE A LES FONTS DE LA VIDA

I vaig trobar les fonts de la vida on sempre eren, a la vora de tot allò que m'envoltava. Abans, però, havia calgut que m'allunyés de la quotidianitat per adonar-me'n i una tènue i enigmàtica nebulosa havia acompanyat el meu primer viatge, en què anava a l'encontre d'indrets i de persones amb uns noms, en general, ben diferents d'aquells que comunament empràvem.

Segons la tradició zen, l'home que busca la saviesa abandona els seus rius, valls i muntanyes i després d'enlairar-se torna a la seva llar en companyia novament dels mateixos rius, valls i muntanyes. Aparentment res no ha canviat. Només ho ha fet la seva visió interior que li ha permès captar la sacralitat del món i unir-se amb tot el que l'envolta.

La sacralitat del món ha estat foragitada. Hem apostatat dels nostres orígens i mentre no recuperem la presència d'aquell misteri original, que els nostres avantpassats llunyans intuïren, esdevindrem orfes permanents. *El nivell sagrat de l'existència, però, no es refereix a quelcom que pertany a una realitat aliena a la nostra.* És llunyanament proper i, per aquesta raó, ara prenia el compromís seriós d'esmentar en el meu llibre la major part dels indrets i de les persones d'aquest segon viatge amb els seus noms més coneguts. Que diferent d'aquell primer periple, on tot era nuvolós! Aquest seria un símbol inequívoc que la realitat allunyada i desconeguda, que jo buscava, es trobava molt a prop de mi.

Solco la Mediterrània eterna i penetro a l'Àfrica ancestral a través de velles ciutats, comercials i caravaneres, romanes, gregues i amazigs, que se m'ofereixen gentils als meus ulls cansats i assedegats, altra vegada, de bellesa. Tanmateix, aquest era només l'inici d'un camí que havia de caminar llargament per les zigzagues de l'Àfrica misteriosa, abans que no trobés les fonts d'un riu, que amagaven la raó oculta del meu viatge.

CAP A TIN TAZARIFT

Camino cap a l'oest buscant l'aixopluc del Timbuctu daurat de la saviesa i travesso el Tadrart Akakus, on la mescla multicolor de la arena del desert i de les roques protegia l'art delicat i enigmàtic de les seves pintures rupestres, que els nostres avantpassats deixaren representades dins dels abrics d'aquell indret.

Mentre descansava en un dels infinits abrics que protegien les pintures, observava enmig de la soledat d'aquell desert un home que caminava amb moltes dificultats davant d'un objecte d'una grandària considerable. El vaig saludar des de la distància i ell em retornà la salutació, tot demanant-me amb els gestos que m'hi apropés.

A mesura que m'hi acostava no acabava de donar crèdit a allò que els meus ulls veien. L'home arrossegava una pesada creu de fusta! Unes petites rodes al final de la creu l'ajudaven a realitzar el seu feixuc treball, però, malgrat això, el cansament de l'home era considerable. Li vaig preguntar que és el que volia i em va respondre que necessitava un xic d'aigua, ja que la seva l'havia acabada feia poc. Després de donar-li gran part de la meva, vaig demanar-li si necessitava quelcom més de mi. Em respongué que estava realitzant una penitència per poder esborrar les seves faltes del passat i que havia de continuar tot sol. Quan, sense preguntar-li-ho, em confessà que les seves faltes eren, com l'odi, fonamentalment internes, vaig recordar immediatament el que Violeta afirmava sobre la responsabilitat dels nostres actes més íntims, sense cap mena de transcendència aparent. Vaig respectar-li la seva decisió i me n'allunyí deixant-lo al meu darrere, mentre ell continuava fent el seu viacrucis personal i jo reflexionava sobre el que havia escoltat feia poc.

L'actual és una època en què la responsabilitat pels nostres actes queda diluïda a causa de la "flexibilitat" de la consciència. Després d'haver obrat amb imprudència, malícia o manca de sensibilitat envers els altres podem trobar les mil i una excuses per justificar-nos. Oimés si la nostra falta queda només dins nostre i no ha tingut efectes exteriors *immediats*.

L'experiència que acabava de viure em portava a la meva memòria les moltes vegades en què havia malmès algú des del fons del meu cor sense cap mena de raó plausible, tret de la del meu egoisme personal. Malgrat això, deixava

de pensar-hi ben aviat per tal de no tenir-hi “remordiments”, que la nostra societat qualifica cínicament de repressius, com si no hi hagués cap mena de mal en allò que transcorre en la part més important de nosaltres, que no és altra que la nostra interioritat més íntima.

En un altre temps hauria pensat que aquell home del viacrucis estava boig i que el seu sacrifici era estèril. Des de la meva estada a Vat Xan tot havia canviat i podia comprendre que aquell acte d’amor i de penediment contrarestaria les males influències del seu passat i el *transfiguraria*, en paraules de Violeta.

Després de travessar la porta del Tadrart algerià vaig passar la nit al ras, a recer d’una de les dunes de Tin Merzuga sota el sostre de les estrelles. Al dia següent sortia el nostre Sol i em submergia dins del que els meus ulls tenien al davant, mentre en la llunyania sentia el cant d’un home acompanyat del so d’un timbal que solcava l’aire.

A mesura que m’apropava a aquell indret des del qual procedien aquells sons descobria un home assegut dalt d’una duna immensa. Vaig seure’m al peu de la duna mentre aquell home continuava tocant el timbal i cantant. Durant tot el temps em vaig sentir transportat per aquella música que transformava les meves vivències exteriors en vibracions internes del meu esperit.

Quan, finalment, l’home baixà de la duna no es va poder comunicar amb mi a causa del seu idioma. Em semblava per les seves faccions que ell devia haver vingut des de Sibèria o Mongòlia. Després de balbotejar la paraula “xaman” es va posar a dansar davant meu, tocant el seu timbal novament. Més tard s’agenollà damunt la sorra vermella, pregà en direcció al Sol i se n’anà muntat en un camell bactrià, de dues gepes, que es trobava descansant a l’ombra d’una roca i que ell devia haver portat des del seu país. Tota l’escena superava amb escreix el que hom podia imaginar. Vaig experimentar novament que els cants, la dansa, l’adoració i els precis d’aquell “xaman” asiàtic no esdevenien inútils, que aquells seus presents no morien i que feien un bé als homes.

En poc temps m’havia trobat amb dues experiències que no buscava directament, ja que l’objectiu inicial d’aquesta primera part del meu viatge no era un altre que arribar al temple natural del Tassili N’Ajjjer. En ambdues ocasions vaig entendre amb una plenitud total que *el sentit dels nostres actes estava en ells*

mateixos. Això representava un descobriment essencial a la meua vida, ja que comunament les persones sempre busquem el sentit de les accions fora d'elles, quan, en realitat, n'és *a dins*. Vaig trobar-me amb aquestes vivències, perquè havia sortit simbòlicament dels “marges del camí”, com tantes vegades m'ocorregué quan viatjava.

Anava preparant lentament el meu esperit per a les noves experiències que havia de tenir. Finalment, m'aturava al peu del Tassili N'Ajjer, on vaig passar la nit per descansar. Al dia següent començava la difícil ascensió en companyia dels meus guies i d'uns ases que transportaven tot el que calia per passar uns dies dalt del tossal.

El més petit dels ases no portava cap càrrega i no se separava de la seva mare que li ensenyava tot el que era necessari saber a un bon ase. Jo havia de superar un fort desnivell i a la meua edat la dificultat era gran. Calia, però, passar per “la porta estreta”, com l'ase petitet, si volia tenir la visió que el meu cor desitjava.

Al N'Ajjer hi ha el conjunt de pintures rupestres més impressionant del món. Vaig visitar molts abrics amb pintures més meravelloses encara que les del Tadrart Akakus, però fou a Tin Tazarift on vaig viure amb més intensitat el que anhelava, amb la contemplació de les seves pintures, en les quals els homes expressaren els seus sentiments sobre allò sagrat que se'ls manifestava des de l'ocultació.

Davant meu m'acompanyaven les representacions plàstiques de les visions inefables, avui menyspreades, que els homes d'aquells temps llunyans havien tingut, quan la seva innocència les feia possibles, mentre passava tot el meu temps contemplant unes imatges que em colprien fortament, sense poder esbrinar el missatge que contenien.

Un dia em vaig quedar adormit, mentre meditava sobre el significat profund que pogués haver-hi en aquell art. Vaig tenir un somni en què podia intuir l'existència d'una realitat que anava molt més enllà d'aquella més immediata. No era aliena al nostre món conegut, però la ultrapassava. En ella semblava que la història del món romangués escrita, però amb un llenguatge diferent de l'habitual,

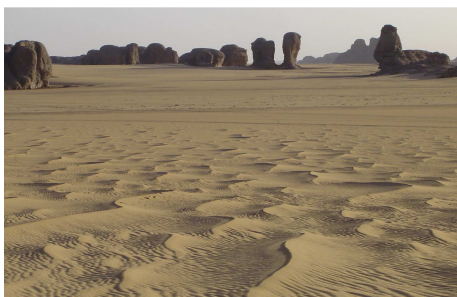
i que empenyés la història que ara jo vivia. Quan vaig despertar vaig pensar en aquell somni, que excepcionalment recordava, ja que no solia fer-ho habitualment.

Per què quan estem desperts tot això sembla no existir? Què és el que ens impedeix avui experimentar les visions que tenien aquells homes, aparentment primitius? Què és el que s'ha perdut des d'aleshores? A mi em semblava que havíem tancat la porta de la nostra ment, *almenys*, a la informació continguda a l'espai, que ens alimenta vitalment i que permetia a aquells altres homes tenir unes visions impossibles per a nosaltres, a causa de la importància excessiva que havíem donat als mons del pensament, de la matèria i dels sentits.

Davant de la possibilitat d'existència de les experiències paranormals, cal dir que a hores d'ara dins de la comunitat científica no hi ha hagut un consens significatiu ni a favor ni en contra de la seva realitat. Tanmateix, en el supòsit que un dia aquestes experiències entressin plenament dins del camp de la ciència, és molt probable que aleshores busquéssim una primera explicació d'aquest fet en la sintonia de les nostres ments amb la informació que es trobés a l'espai. Si això fos cert, la qual cosa en el fons jo acceptava, podríem entendre molts de fenòmens de difícil comprensió amb els paràmetres que comunament emprem quan pensem.

Podria tenir alguna vegada una experiència semblant a la d'aquells homes que l'expressaren en el seu art? Mentrestant, pensava que, potser, contestar la darrera de les preguntes anteriors no era el més important per a mi. En canvi, *si abandonés el meu orgull d'obtenir-ne una visió sublim i acceptés, només, l'existència d'aquella realitat amb la qual estava connectat íntimament, podria viure-hi en pau sabent que estava submergit plenament dins seu*. Això seria suficient per a mi. No em calia perseguir quelcom que la meua manca de santedat o el meu ridícul orgull intel·lectual m'impedien trobar i, tanmateix, la sola obertura a la unitat subjacent del món em permetria donar i rebre els beneficis de la bondat, a partir d'una nova actitud mental. Tot el meu ésser fou curull d'una alegria sense límits, en no sentir-me obligat a una cerca d'allò que en aquell moment de la meua vida resultava molt allunyat de les meves possibilitats reals. I, potser, *sense buscar* la connexió total amb la realitat oculta, aquesta podria arribar a mi gratuïtament. Això, i no altra cosa, és el que ha afirmat la saviesa eterna des de sempre.

CAP A L'ASSEKREM I EL TIN REHRO

Retornava sobre les meves passes i, després de baixar des del tossal, creuava l'erg d'Admer camí de Youfaghal, a la regió de l'Ahaggar. Youfaghal és la més meravellosa zona desèrtica que els meus ulls han vist mai. Damunt d'una duna em passava hores i hores en silenci deixant que la mirada s'unís amb l'entorn i que la meva ànima es desprengués del vel que la cobria.

Com tantes vegades m'havia dit en el passat, si fos possible, donaria els meus ulls a la humanitat, perquè pogués contemplar el mateix que jo. Tanmateix, si aquella *unitat* fos certa, el meu èxtasi emocional d'aquest meu present aparentment solitari entraria en comunió amb la resta del món.

En un altre temps m'hauria preguntat:

Quin valor té aquest moment de felicitat, si finalment m'he de morir?

Quin sentit té tot plegat, si és que en té algun?

Tanmateix, ara era diferent. Com havia experimentat feia poc, aquest instant de felicitat tenia el seu complet sentit *dins seu*, en romandre-hi per "sempre". Pensava que, si tinguéssim en compte que tots els nostres presents s'eternitzen, aleshores desapareixerien les nostres pors i, enmig dels trasbalsos de l'existència, viuríem amb més plenitud i pau les nostres vides.

Novament de camí, faig un alto a l'Assekrem, per contemplar el mateix paisatge que veia el Pare Foucault durant la seva vida. Ell tingué una mort violenta després de trobar Déu dins de la natura i estimar el poble tuareg d'aquests indrets sublims.

Vaig pujar amb certes dificultats cap al puig on estava la seva ermita, al capvespre i a l'alba, quan el Sol acoloria tots els cims que m'envoltaven. Escoltava embadalit el que un capellà del meu país explicava, sobre l'experiència religiosa del Pare Foucault, en una missa molt emotiva a l'ermita de l'Assekrem quan sortia el Sol. El Pare Foucault s'alimentava des d'una finestra, avui desapareguda, de la visió meravellosa de la natura, que li parlava de la veritat del misteri del mateix Déu que ell trobava en el cor dels homes.

Es tractava de quelcom semblant al que Albert Einstein pensava sobre allò més noble a què l'home podia arribar: l'experiència del Misteri a través de la contemplació de la Bellesa, la cerca de la Veritat i l'exercici de la Bondat. Aquestes paraules s'havien elevat a un nivell majúscul dins del meu esperit, mentre tota la resta resultava negligible per a mi.

A la nit dormia vora l'ermita i durant el dia passejava entre les muntanyes de l'Atakor, per trobar l'alegria espiritual que em calia abans de viure la immensitat del desert del Tanezruft, quan la tristor omplís la meva ànima.

Camí de la Ciutat de l'Or vaig creuar el Tin Rehro, acompanyat de les paraules vives que havia trobat en aquell poema dels "Cants d'amor i de guerra de l'Ahaggar", que el Pare Foucault traduï, sembla, des de la llengua tamahaq dels tuareg i que jo transformava a partir dels camins vitals de les meves experiències.

Les paraules vives caminaven, eternes nòmades, pel llibre del desert i feien una acampada sota les estrelles. Han vestit els meus ulls amb els colors de l'esperit i he pogut veure com *les mil imatges* amb què m'havia extasiat eren només un tímid reflex de la visió que *una sola paraula* m'oferia:

He recordat l'ahal, la festa d'amor, entre les flors i he vist el teu rostre fresc sota la magnòlia, a l'ombra de les fulles que acaraven el teu front, a tu sense res més que el teu somriure intacte, imatge de Déu.

Cerco les vostres mirades entre els estels, que m'oferíreu amb la vostra dolça veu quan em bressàveu, i us contemplo a l'ahal del cel.

He trobat la llibertat de la vida sense el que és superflu. Vull descansar sobre l'arena i tenir com a sostre les estrelles.

M'endinso al Tin Rehro, on s'amaga el Misteri dins del silenci. Que les meves cendres siguin acollides entre l'arena.

A la solitud del desert he escoltat la crida del Misteri. M'ho tornen a dir ara els cirerers curulls de la puresa de les seves flors blanques.

M'he aixecat des de la desfeta del meu esperit i he pujat novament als cimals eterns.

Els qui restarem, després de la vostra partença, reviurem les vostres petjades, esborrades a l'arena, amb la presència del vostre alè etern.

Friedrich Nietzsche afirmava que *recollir dades és una tasca inútil, si no ens estimula per a la vida*. La cultura és important, no cal insistir-hi gaire. Tanmateix, ho és més vibrar emocionalment amb un poema que saber els noms de les seves estrofes; i tenir la visió de la vida que la no-localitat quàntica ens comunica que conèixer en detall les diferents partícules que es troben al nostre món. Sense la nova concepció del món que la física m'havia donat és molt possible que moltes de les meves reflexions no s'haguessin portat a terme. La gent senzilla pot arribar-hi directament de forma intuïtiva, és cert. Malgrat això, hauríem de saber que els nous paradigmes que la física ens aporta per poder viure amb plenitud són més importants, infinitament més importants, que molts dels estèrils coneixements acadèmics que estan allunyats de la vida. O, almenys, així ho crec.

Havia recreat el bell i vell poema amb les paraules noves que el meu cor dictava i que s'unien amb les que es varen escriure fa molt de temps. M'havia sadollat espiritualment i estava preparat per endinsar-me sense pors en les profunditats del sempre llunyà desert del Tanezruft.

EL DESERT DEL TANEZRUF

Realment, no calia endinsar-m'hi, al desert del Tanezruft, ni fer un llarg camí per arribar-hi. El desert estava en les profunditats del meu cor i el vaig trobar de sobte, sense buscar-lo. Vaig sentir el no-res, o el buit, si voleu, i la foscor omplí el meu esperit. Em sentia immensament sol, però em semblava que aquesta solitud era diferent d'aquella que hom té enmig de la gent quan no hi ha comunicació entre les persones.

Crec que és molt pitjor aquesta darrera sensació, que ocorre quan els homes estem del tot separats, sense cap paraula d'amor que ens uneixi.

Ara em sentia sol, sense cap altre referent que ho fes palès, només m'acompanyava la tristesa.

Molt i molt lentament vaig dirigir la meua mirada cap al firmament on els estels, que omplien totalment el cel pur i incontaminat, començaven tímidament a il·luminar el meu camí i aquell buit s'anava transformant en una realitat ben diferent del no-res habitual, on no hi ha res. Experimentava que aquells estels havien estat contemplats abans per altres persones i que estava unit amb tots aquells que no veia, d'una manera incomprensible per a mi i, tanmateix, real.

La foscor s'havia transmutat en llum i el no-res s'omplí de vida. El silenci em parlava i el meu ésser es transfigurava. Els plors, de què em varen parlar Antoni i Violeta, m'anaven conduint cap al meu destí. Quan aquesta experiència desaparegué restà en mi un estat de placidesa indescriptible. *Enmig del no-res aparent no em trobava sol.*

La solitud no té res a veure amb l'experiència de sentir-se sol. Sovint les persones combatem aquesta sensació envoltant-nos de gent. Durant un temps sembla que hem superat aquell estat, però no és veritat. Quan la soledat s'acosta altra vegada a nosaltres, tornem a neguitejar-nos, perquè en realitat no sabem estar sols. Els homes ens necessitem els uns als altres, és cert, però també tenim necessitat de la solitud, per conèixer-nos millor i retrobar la pau perduda. Si enmig de la soledat ens sentim invariablement sols, mai solucionarem aquell problema. En el fons es tracta d'una herència que ens hem tramès els uns als altres al llarg de la història, a causa d'una visió falsa del món basada en *l'exclusivitat* de la multiplicitat del món. Tanmateix, anem errats. Tots som persones diferents, però

també estem units interiorment, més enllà de l'aparent aïllament. Si sentíssim íntimament, no només amb el cap sinó sobretot amb tot el nostre ésser, que cadascun de nosaltres no està aïllat i que es troba en comunió permanentment amb tot l'univers, ho vegi o no, la pau interior seria molt més duradora i la majoria de problemes desapareixerien. *L'amor no és altra cosa que la manifestació, externa o interna, d'aquesta realitat invisible que ens uneix a tots i, si ens adonéssim d'aquesta veritat, i jo tot just ho començava a fer!, en companyia o en solitud no ens podríem trobar mai sols.*

Sentia que en aquell buit hi havia una plenitud total. Era el no-res vital de Vat Xan i en ell tenien el seu origen i el seu destí totes les coses i totes les persones que havien viscut, que vivien ara i que viurien en el futur. Com vaig experimentar en el meu primer viatge, tot estava bé, malgrat el dolor que hi havia al món. Sí. Tot estava bé, malgrat els malgrats. I eren aquests malgrats els que ens empenyien a estimar i alleugerir el dolor dels homes, *enigma inexplicable*.

Ara calia que anés a l'encontre de la Ciutat de l'Or que l'Antoni em digué que trobés. Començava a sospitar que el que l'Antoni volia realment era que en la nuesa del desert tingués unes experiències que en altres condicions, enmig del brogit de la societat, seria difícil de trobar.

Anava a la Ciutat de l'Or a la cerca del coneixement, però em vaig veure submergit en el fons de la pobresa i del dolor dels homes. Això no faria, sinó, confirmar el que acabava de pensar.

DE TIMBUCTU A WALATA

Havia arribat l'hora d'anar finalment a la trobada de la Ciutat d'Or. Després de molt i molt d'esforç, penetro a la pobra Timbuctu, amb el mercat de la sal de Taudeni, plena de pols i sorra i sense l'or imaginari del passat. La biblioteca de la ciutat estava plena de llibres vells. Si contenien part de la saviesa antiga i oblidada, no la podia entendre.

Desanimat, m'adreço novament al cel estelat, davant de l'enigma que m'envolta i de la pobresa que em colpeja, i recordo quan, navegant pel riu Níger, els meus ulls volaven cap a la ciutat de la saviesa, desitjada i no trobada. En el passat es creia que al Níger proper es trobaven les fonts del Nil llunyà, que el meu cor anhelava. Les seves fonts, però, calia buscar-les en un altre lloc.

L'or imaginari i la saviesa antiga havien donat pas a la pobresa més aclaparadora que hom pot concebre. Un vell m'observava amb una mirada trista, mentre al seu costat uns nens bruts i plens de nafres m'oferien els seus ulls innocents. Mai he pogut entendre el dolor dels homes. L'única cosa certa és que el dolor ens crida a eliminar-lo. Aquest és l'únic "sentit" que des d'aquí i ara puc trobar en el dolor absurd: que ens empenyi a crear un món millor, perquè el mal desaparegui. *I això és prioritari sobre la saviesa o, potser, és part de la saviesa oblidada.*

Quan Timbuctu caigué sota l'imperi Shongai, els seus savis fugiren cap a Walata, encara més cap a l'oest, per tornar-hi més tard. Sento l'enyorança, en aquests moments en què el temps generós s'atura, de la via de les caravanes comercials que connectava la Ciutat d'Or amb Walata, Tichit, Chingueti i Wadan, ruta antigament també de la saviesa, quan el meu ésser batejava amb el desig d'una visió impossible.

Si tot el que vaig sentir vora Vat Xan fos cert, la qual cosa creia fermament, la "biblioteca de l'arena infinita de Chingueti", que Jorge L. Borges somnià una vegada, no seria res més que la biblioteca eterna i sagrada, on es conservaria tot el que ha esdevingut, esdevé i esdevindrà a l'univers, el qual s'alimentaria de forma

permanent des d'aquella, i el conjunt de totes les biblioteques físiques del món esdevindria una petita engruna davant de la immensitat d'aquesta altra.

Tanmateix, aquesta petita engruna és important per sadollar el nostre esperit. Si amb la lectura fruïm i juguem com els nens, trobem el veritable camí per poder aprendre en profunditat. Per altra banda, els llibres ens ajuden a conèixer el que altres persones pensen, ja que en ells les seves idees, reflexions i esperances estan expressades d'una manera més clara. Sense aquest mitjà molts homes i dones restarien allunyats de nosaltres en ésser físicament impossible que els nostres camins coincidissin. Els llibres ens empenyen també a iniciar-nos en moltes qüestions que altrament mai no ens hauríem plantejat. Sí, els llibres són importants.

El perill, però, que podem trobar en la lectura és que incorporem mimèticament el seu contingut sense passar-lo pel sedàs de l'esperança. Al llarg de la vida havia conegut persones que, com jo mateix durant molt de temps, havien llegit molt, però no tenien idees vitals i esperançades. Mai he trobat més pessimistes que en els grans lectors. Penso que, en general, els pessimistes existencials no haurien d'escriure mai, tret que enmig del dolor i de la manca de sentit de llurs vides s'obris una escletxa a l'esperança. És cert que sovint el dolor dels homes, les injustícies i el mal ens empenyen al pessimisme i a la manca de sentit de l'existència, però no és menys cert que l'artista, i l'escriptor ho és, té l'obligació ètica, enmig de les seves denúncies, de fer créixer l'esperança del món.

Des de Timbuctu em dirigí a Walata, on m'aturava i recordava tot el que havia llegit al llarg de la meva vida. Tanmateix, continuava desconcertat i sense un rumb clar. Els llibres m'havien donat moltes preguntes, però ben poques respostes. Havien contribuït a posar-me en camí. Mai ho oblidaré i els estaré sempre agraït, però, potser, havia arribat l'hora de prescindir-ne, si més no, parcialment. Amb la poesia que les dones de Walata pintaven a les seves llars em vingueren a la memòria aquells versos d'Amado Nervo, que acompanyaven els meus pares en els seus moments de pau i de silenci i que em donarien molt més tard la resposta essencial als meus anhels:

*SI ERES BUENO, sabrás todas las cosas,
sin libros; y no habrá para tu espíritu
nada ilógico, nada injusto, nada
negro, en la vastedad del universo.*

*El problema insoluble de los fines
y las causas primeras,
que ha fatigado a la Filosofía,
serà para ti diáfano y sencillo.*

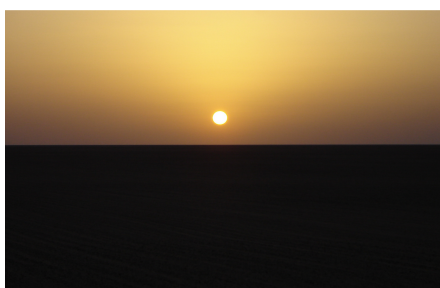
*El mundo adquirirá para tu mente
una divina transparencia, un claro
sentido, y todo tú serás envuelto
en una inmensa paz...*

Com tantes vegades, anava errat en el camí cap a l'oest que jo seguí. L'oest no era important, el que era important era el camí cap a ell i l'aprenentatge que havia assolit. A Timbuctu el temps havia passat, com a Misr, i l'antiga saviesa estava colgada en el desert sorrenc. A la ciutat immersa en la llegenda vaig topar-me amb el dolor i la bellesa fou la gran absent, mentre que a Walata, un indret desconegut i perdut del món, sentí l'harmonia de l'esperit entre la gent que enmig de la pobresa mantenia l'alegria en els seus rostres. John Ruskin deia que l'art tenia el doble objectiu d'interpretar el dolor i trobar les fonts de la bellesa. Tant de bo, pensava, que aquest llibre humil i imperfecte ajudés a assolir una mica aquest noble ideal.

EL TENERÉ

Refaig les meves passes, camino cap a l'est, on surt el Sol, i m'endinso al no-res del Teneré, on contemplo un món diferent dins del meu esperit renovellat. Envoltat pel desert infinit, la meva ment estava buida de la temporalitat dels seus pensaments i sentí una música llunyana que brollava, més enllà del temps, des del silenci de l'interior sagrat del món. Aquesta música venia *sense buscar-la*, com així jo reflexionava a Tin Tazarift. O millor dit: era essencial no buscar-la amb el pensament i el desig, perquè hi vingués.

Canta, ànima meva, que el silenci està pregant!, com deia Khalil Gibran.

Combregava amb totes les coses i sentia un pregon amor per tot el que m'envoltava, durant aquesta experiència, que vaig viure en un estat d'immensa felicitat. Tot va desaparèixer igual com va venir, però no em sentia sol. La felicitat se n'anà, però la pau romangué més temps en el meu cor.

Comunament la felicitat és com una tempesta grandiosa acompanyada sovint pel plaer, sempre efímer, mentre que la pau és més suau i dilatada en el temps. Els homes inicialment no hauríem d'aspirar a la felicitat permanent, però sí a la pau duradora. Enmig de la pobresa, a Walata havia intuït la placidesa en la mirada de les seves dones i dels seus homes. Potser, si no cerquéssim la nostra felicitat, sinó la dels altres, trobaríem aquella pau que ens comunicaria l'alegria de l'ànima, que, a la fi, és el que tots busquem.

Abans de caure el darrer dia em sorprengué una forta tempesta, preludi de l'arc de Sant Martí que comunicava el Cel i la Terra, davant de la meva mirada extasiada quan anava cap a Ennedi. De sobte, vaig recordar les paraules de l'Antoni i de la Violeta. Els dos mons estaven íntimament units i hi havia entre ambdós un moviment continu d'ascens i de descens.

Aquí, en el temps, s'anava creant l'eternitat. Tots els nostres actes, anhels i somnis ascendien i romanien en la transfiguració del temps que és l'eternitat, mentre aquesta descendia i s'encarnava en el temps de les nostres vides.

Tanmateix, al llarg dels meus viatges havia anat conreant una intuïció que em deia que el llenguatge anterior era només un mitjà per començar a veure tímidament la unitat de tot. Potser, si poguéssim atansar-nos a aquesta unitat i fer-la nostra ja no caldrien les paraules, com deia Amado Nervo. Aleshores, aquelles

allunyades reflexions, quan contemplava la mar d'Hagalil, esdevindrien vives: la crucifixió, la resurrecció i la vinguda de l'Esperit representarien l'abandonament de les velles idees de la multiplicitat del món i l'epifania d'una nova visió entorn a la seva unitat que ho canviaria tot i que faria possible l'aparició de la *creativitat* que renovaria contínuament el món.

L'amor en el seu sentit més profund és la *unitat* entre les persones, més enllà de la proximitat o de la simultaneïtat. Goethe afirmava que *l'amor fa possible allò que sense ell seria impossible*. És cert. A través de l'amor les barreres s'esmicolen i apareixen noves relacions humanes que mai hauríem sospitat. De vegades, les enemistats o problemes personals entre la gent poden ésser resolts a través de pensaments positius d'una forma totalment imprevista i creativa. Hi ha qui no està en absolut d'acord amb això, però, amb tota la humilitat, crec que és cert.

En el llibre de Hermann Hesse, Siddharta, es troben unes reflexions molt emotives sobre la unitat de l'existència. La consciència de la unitat de la vida apareix com l'element definitiu que distingeix l'home que ha arribat a la saviesa. Siddharta dubta sobre si aquesta idea no és una niciesa més dels homes que dediquen el seu temps a pensar. Se n'adona que, perquè aquesta idea no sigui una més entre d'altres, *el que li cal és tenir-la present en cada un dels instants de l'existència, poder-la sentir i respirar enmig de la vida*. Quan Siddharta deixa de pensar en ell mateix, la idea de la unitat del món canvia radicalment, deixa de ser una idea i comença a esdevenir una vivència. Totes les vides dels seus éssers estimats i d'aquells que ell no coneix apareixen mesclades harmònicament, amb les alegries, amors i dolors, dins del riu de la vida que camina cap al seu destí. Siddharta està immers en tot allò que es presenta davant seu, ha après a escoltar.

Ara observava en mi mateix un procés llunyanament semblant. Tenia clara la idea de la unitat i la contemplava a partir dels coneixements que posseïa sobre la física. La memòria continguda a l'espai, exempta en part de les limitacions del temps, conjuntament amb l'existència de les connexions no locals, em permetien entrellucar la unitat real de totes les vides. Tot això, però, com el mateix Siddharta ho visqué al començament, no ho respirava ni ho sentia en cadascun dels meus instants, amb una vitalitat semblant a la que tenia quan respirava l'aire que m'envoltava o quan sentia la dolça frescor del vent de la matinada que m'acaronava el rostre. Era una idea gairebé morta.

Seguint el camí de Siddharta, el que em mancava essencialment era deixar de pensar en mi mateix. De fet, des que vaig començar el meu primer viatge no vaig deixar ni un moment de fer-ho. Volia aclarir les meves idees i que el dolor se

n'allunyés, ésser feliç, en definitiva. Només pensava en mi! Em calia donar el pas més important, però era tan difícil donar-lo!

Tot era encara massa intel·lectual. No havia arribat pas l'hora que entreveiés amb el cor a través de la boira... calia arribar a Zanzíbar.

FÀTIMA I ENNEDI

L'experiència viscuda fou tan intensa que abans de dirigir-me a Ennedi refeia les meves passes per anar a les portes del Teneré que havia contemplat en el meu camí cap al desert. L'únic objectiu que tenia en la meva ment era seure sobre la sorra i deixar lliure la mirada, res més.

Al fons de la vall se sentien les veus d'un grup de persones que havien acampat des de feia dies, perquè aquesta zona era menys eixuta i els ramats podien pasturar. Sense que me n'adonés, una noia que portava aigua s'apropà i va seure al meu costat. Ens poguérem comunicar en francès i em digué que el seu nom era Fàtima.

Passàrem una llarga estona d'intensa felicitat parlant de les coses més diverses que hom pot imaginar i el somriure omplia els nostres rostres. Ella em deia que s'havia de casar properament, però que ara es trobava molt contenta al meu costat. Les dones del desert són així. Que meravellosa que era la vida en aquests moments per a tots dos, quan notàvem amb la mirada que ens agradàvem!

Al capvespre va començar a aparèixer la Lluna en tota la seva plenitud, mentre el Sol desapareixia lentament pel costat oposat. Semblava que es parlessin l'un a l'altra, com ho fèiem nosaltres dos. Els núvols que envoltaven la Lluna tenien una llum tènue i en aquests moments ella era gairebé més radiant que el Sol que es trobava al darrere nostre.

Li contava que un amic meu regalava sovint la Lluna als seus fills, perquè se sentissin feliços. Fàtima em somreia dolçament i em contestava que allò era impossible, mentre jo intentava convèncer-la inútilment.

Quan el Sol ja feia temps que se n'havia anat, un germà seu la cridà des de lluny perquè anés a sopar. Fàtima s'aixecà i abans d'anar-se'n ens besàrem

tímidament. Mentre se n'allunyava li vaig dir que quan es casés mirés la Lluna, aquest seria el meu regal de matrimoni. Aleshores, ella s'ho cregué.

Durant tota la nit no vaig poder dormir, només recordava el que acabava de viure. En lloc de deixar lliure la mirada, com era la meva intenció original, la meva mirada interior va estar fixada tota l'estona en el rostre absent de Fàtima.

Camí d'Ennedi feia una petita aturada a Chiriet, amb les seves muntanyes completament negres i les dunes daurades. Tot era molt bell, però no era res comparat amb el rostre de Fàtima que continuava present en el record. És més: la nostra experiència d'amor ja estava eternitzada, com deia Violeta, i malgrat la separació em vaig sentir feliç.

A través del territori misteriós del Kawar vaig arribar a Xirfa. Des d'aquí em desviaria cap a Ennedi abans de trobar les fonts de les Muntanyes de la Lluna. Tot era tan immensament bell que no prenia esment en cap altra cosa que no fos el que se m'oferia als meus ulls extasiats.

Per què calia, doncs, arribar a Ennedi, si aquí tenia tot el que el meu cor cansat desitjava?

Ara pensava que l'art d'Ennedi sobre les roques, quan caigués el Sol, se'm mostraria meravellós, com sempre, però ja no em parlaria amb la intensitat de Tin Tazarift. L'art m'havia donat una nova manera de veure les coses i aquesta visió, com la fina pluja que lentament sadolla els nostres camps i els nostres pous, m'havia transformat. L'art no m'era indispensable i les seves crosses, que m'ajudaren a caminar dret, ara ja no em calien, vaig pensar. La vida em portava per camins molt diferents dels que havia estat "planificant". L'Ennedi que mai veuria fou només un somni, un bell somni, que em donà forces per poder anar endavant i arribar a Xirfa.

En realitat, l'art m'havia fet veure les connexions ocultes que hi ha al món, connexions que la física contemplava, però ara les vivia *un xic més* amb el cor que amb el cap, com l'Antoni i la Violeta em varen dir. Fàtima m'havia canviat en profunditat i m'ajudà a *sentir i respirar fugaçment la unitat de tots els instants de les nostres vides*. En aquests moments pensava que *a través de la unitat del món podria arribar a comprendre la relació profunda que hi ha entre la Veritat, l'Amor i la Bellesa i entendre amb l'ànima que tots tres no eren altra cosa que aspectes diferents d'una mateixa realitat, més enllà de la qual només podia haver-hi el silenci respectuós davant d'allò inabastable*.

Sentia que caminava en cercle, com a Buddha Ur, i que m'anava apropant tímidament a *la porta de la veritat que mai podria ultrapassar*. Ara necessitava el repòs necessari per deixar que les meves idees s'ordenessin, sense pensar en elles. Era quelcom semblant al que m'havia passat moltes vegades quan, després de reflexionar sobre un problema aparentment insoluble, la seva solució em venia sobtadament després d'un temps de no pensar-hi.

Atura't, Josep, atura't, cal descansar! Vaig renunciar a Ennedi i em vaig aturar a prendre l'aliment de l'ànima a l'humil Xirfa. Cada dia passejava i contemplava la gent que portava els seus animals a abeurar, i m'unia als cants dels pastors durant les nits fredes que passàvem a la vora del foc. A Xirfa el record de Fàtima em portà la pau, malgrat que sabia que no la tornaria a veure, i el meu cos reposà. Calia fer-ho abans de penetrar a l'Àfrica de les tenebres, l'únic camí per arribar, finalment, a l'Àfrica de la llum.

EL COR DE LES TENEBRES

Fa molt de temps, la gent d'un emperador llunyà fracassà en el seu intent per arribar a les Muntanyes de la Lluna, a causa de la zona pantanosa de Bhar-el-Ghazal, diuen, que barrà el pas de l'expedició, i de la dificultat, potser, que un cor que no bategui per contemplar la bellesa la pugui trobar fàcilment.

En el passat es creia que el riu Nil naixia en aquestes muntanyes, que ara contemplava amb els seus cimals nevats, com una gràcia immerescuda. Part dels rius que alimentaven el Nil sortien d'aquí, però les veritables fonts estaven encara molt lluny.

Camino i camino en direcció al nord, enmig de paratges corprenedors impossibles de ser descrits amb les nostres paraules, i sento en la llunyania la forta remor de les aigües del Nil, que s'obrien pas amb el seus salts Kabalega, envoltats de la broma multicolor de la tènue llum de la tarda.

A partir dels salts Kabalega el Nil Blanc s'aboca dins d'un llac meravellós, curull d'una vida salvatge variadíssima, i surt de nou abans d'unir-se al Nil Blau, que té el seu naixement més enllà dels salts de Tisissat, a l'antiga i mítica terra cristiana del Preste Joan. Després de la seva abraçada tots dos s'endinsen als també antics regnes cristians de Makúria i Nobàtia i avancen cap a la Mediterrània amb les mans unides, com dos vells amants... la Mediterrània eterna, el lloc des del qual vaig partir i on ara les esperades fonts em portaven altre cop amb la imaginació!

Novament em dirigeixo cap al sud al llarg del riu i dels salts Bujagali per poder trobar les fonts del Nil, que em portessin a les fonts de la vida.

Abans, les fonts del riu Nil queien sorolloses des de les vores d'un llac immens, l'Ukerewe, on es congrien fortes tempestes i onades grandioses. Ara, però, els salts de les velles fonts restaven mig colgats, mentre el llac s'escolava, plàcid, cap al riu ancestral.

On es podrien trobar les seves fonts per als nous temps?

Tanmateix, el Nil té moltes fonts i, malgrat que les del llac Ukerewe són les més importants, les més llunyanes es troben, molt més enllà, vora dels volcans Virunga, en el riu Luvironza que a través del Kagera aboca les seves aigües al llac. Vaig caminar cap a l'oest i des del llac Bunyony els meus ulls albiraren, amb una emoció continguda, un dels cimals volcànics coberts per la boira, on encara viuen uns pocs goril·les, cosins llunyans de la humanitat. Anava retornant als meus veritables orígens o m'estava desviant, com tantes altres vegades, ennuvolat per la dèria de voler veure clarament i sense contradiccions? Les fonts de la saviesa no hi romanen inamovibles per sempre més i a cada temps cal cercar-les en el seu nou temple, amagat als ulls que no caminen per trobar-les.

Després de molts de dies de caminar sol, a la trobada de les fonts llunyanes que em poguessin treure la set de l'ànima, finalment entrava en una petita vila. Un home mig cec i el seu fill petit, Ndongo, m'acompanyaren dins de la selva. La presència humana hi era absent i només intuïem la dels animals salvatges, que amb els seus crits esgarrifosos des de la boscúria ens feien entrar la por al cos. Ens endinsàvem al cor de les tenebres, en paraules de Joseph Conrad, amb una selva que no deixava passar la llum. L'home pràcticament no hi veia, la soledat era total i el nen començà a plorar. Tornàrem enrere i vaig conviure uns dies amb la família d'Ndongo. Enmig de la seva pobresa m'ho varen donar tot i més. Em vaig passar molt del meu temps jugant amb els nens, que es sorprenien del color de la meua pell i no se separaven de mi. Ells em varen fer retornar a la meua infantesa i als somnis oblidats durant tants i tants anys. Les tenebres s'anaven transmutant tímidament en una llum tènue. Finalment, ens vàrem acomiadar i, mentre ells restaven sols i em dirigien el seu darrer adéu amb les mans, vaig refer les meves passes. Les veritables fonts no estaven tan lluny, calia trobar-les en el cor d'aquell infant que tots portem a dins.

LES FONTS DE LA VIDA

David Livingstone ha estat un dels més grans exploradors africans de tots els temps. Intentà trobar infructuosament les fonts del Nil a través del riu Lualaba, que en realitat desemboca en el riu Congo. L'explorador Henry Stanley trobà miraculosament Livingstone, de qui no tenien notícies des de feia molt de temps. El famós encontre va ocórrer a Ujiji, al llac Tanganyika. "El Dr. Livingstone, suposo?" foren les paraules que Stanley pronuncià en trobar-lo! Tots dos navegaren pel llac sense poder veure cap riu que des del llac alimentés finalment el Nil. Només un riu, el Lukuga, surt del llac, però per alimentar el Lualaba que, a través del Congo, va des de les tenebres a la llum, que, així ho crec, tothom finalment podrem veure abans de morir. Reposaren a l'ombra de bolets gegants que els permeté un alto en el camí cap a les fonts desitjades i no trobades. Creuaren una infinitat de rius, plens d'animals salvatges, contemplaren salts d'aigua a cada pas i paisatges de somni. La bellesa féu estada en els seus cors.

Livingstone continuà més tard la cerca inútil de les fonts anhelades pel camí equivocat i emmalaltí. Els seus acompanyants el contemplaven mentre pregava de genolls a la seva tenda, però ell ja s'havia anat d'aquest món. Livingstone morí a Chitambo, vora del Llac Bangweulu i del riu Luapala, tributari del Lualaba.

Un memorial, amb un escrit fet sobre un tall de fusta de l'arbre que li donava ombra en la seva darrera pregària, recorda la seva mort i en ell reposa el seu cor generós. Els seus fidels, Susy i Djoma, l'embalsamaren amb sal i el transportaren en un llarg i increïble viatge fins a Bagamoyo. Els pares de la missió de l'Esperit Sant acolliren les seves despulles. Bagamoyo vol dir "tinc el cor trencat", com el del pobre Livingstone, perquè des d'aquí els homes i dones eren transportats fins a Zanzíbar per ser venuts com a esclaus. El cos de Livingstone anà finalment a Zanzíbar i d'aquí a l'abadia de Westminster, on reposa per sempre.

Livingstone no arribà a on ell volia, però n'estic segur que el camí realitzat, l'esforç per trobar les fonts desitjades i, fins i tot, el seu aparent fracàs no foren inútils i romandran eternitzats al si del món. Tant se val que als ulls dels homes ell fos un home fracassat. En qualsevol cas, el món n'està ben ple, d'herois fracassats. L'heroi no és aquell que triomfa èpicament. L'heroi és aquell que cau i s'aixeca una i altra vegada, com Livingstone féu en la cerca de les fonts no trobades, i compleix amb el seu deure, sense el neguit de conèixer els fruits del seu treball.

Ara me'n recordava, d'aquell epitafi que Robert L. Stevenson escrivia per a un fracassat:

*Aquí descansa un home que tingué bones intencions,
s'esforçà poc i fracassà molt.*

Com Stevenson, crec que aquest pot ser un bon epitafi per a molts i també per a mi. Lluny del que pensen els pessimistes, les bones intencions i l'esforç que hàgim fet, per petit que sigui, s'eternitzaran per al bé dels homes.

A l'església anglicana de la vella Zanzíbar, situada justament al lloc de l'antiga venda d'esclaus, hi ha un Crist clavat en una creu feta amb la fusta de l'arbre de Chitambo. Quan el contemplava, Livingstone em mostrà amb la seva vida i la seva mort la importància de *caminar pel món*.

El meu viatge havia estat també ple de ziga-zagues i de fracassos constants a la cerca de les fonts del Nil simbòlic. Vull creure que en la darrera pregària de Livingstone, sota l'arbre de Chitambo, trobà les veritables fonts de la vida, que inconscientment buscava en la seva persecució obsessiva d'unes altres fonts. Les fonts que ell desitjava no eren altres que les fonts que treuen per sempre la set als cors assedegats de saviesa.

Amb els meus viatges infinits jo buscava el mateix. Ho vaig trobar sense adonar-me'n quan contemplava en el passat aquell Crist clavat a la creu construïda amorosament amb la fusta humil d'un arbre que deixà la seva vida en un país llunyà per retrobar-la en una església situada en un indret oblidat del món.

Un dia, en què com sempre estava submergit en els meus pensaments, em trobava dins de l'església entre el Crist de Chitambo i el senyal del lloc on en el passat fuetejaven els esclaus. Em veia a mi mateix també com un esclau d'una visió envellida del món. Un xic després vaig començar a tremolar d'emoció amb les imatges que una darrera l'altra omplien la meva ànima de joia a través del seu cant:

La Unitat de totes les coses, properes i llunyanes, passades, presents i futures ens atansava, tímidament només, a la Veritat de l'existència. Aquesta Unitat fonamentava l'Amor, aparentment inútil, amb què tots els éssers s'havien d'estimar i es manifestava, malgrat totes les contradiccions, mitjançant la Bellesa.

Tanmateix, aquesta unitat present a l'univers a través de connexions ocultes només podia ser "entesa" mitjançant el llenguatge de la multiplicitat que havíem heretat al llarg de la història dels homes. Per això, com vaig intuir-ho al Teneré, parlàvem d'aquesta vida i de l'altra, d'allò visible i d'allò invisible, de la resurrecció i de la transfiguració. *Només els qui hagin vist la unitat podran prescindir d'aquests mots.* Jo, però, ni l'havia vist, ni tenia la puresa per veure-la. Era suficient per a mi saber-me immers en ella d'una manera incomprensible i caminar en pau, com abans havia pensat a Tin Tazarift. Altrament al que em passà al Teneré, ara començava a entendre tímidament amb el cor, *sentir i respirar d'una forma menys fugaç l'alè de la unitat de totes les vides... havia deixat de pensar en mi.*

Entre les meves contínues visites al Crist de Chitambo, caminava al llarg de platges interminables de sorra blanca i la remor del blau turquesa de les aigües del mar omplia les paraules de l'epicuri Màrius amb la musicalitat de l'ànima, mentre jo les recreava i unia amb el meu propi cant, com vaig fer al Tin Rehro:

L'essència de l'educació és formar persones que puguin poetitzar la seva vida quotidiana.

Més enllà del teu pensament pots trobar l'essència de les coses que et conduirà a canviar la teva visió del món i a l'èxtasi.

La poesia vertadera es fonamenta i ultrapassa el pensament creatiu.

L'estoïcisme i l'epicureisme es troben en la seva forma més elevada en la temperància.

Finalment, abandonava l'illa i anava per darrera vegada al davant d'aquell Crist, el mateix que em va empènyer cap endavant al *començament* del viatge, a Hagalil. Havia calgut allunyar-me'n per tornar al mateix punt de partida inicial. Ara, però, ho contemplava tot amb uns ulls diferents.

Tots els meus dubtes s'anaven aclarint. Podia anar errat, però em sentia bé amb mi mateix. Calia estimar la vida amb temperància i trobar en ella la poesia a què la meua visió física del món m'abocava. Els principis de la física m'ajudaven a fer versemblant i raonable, en paraules de l'Antoni, tot allò que em trasbalsava. Si la realitat física del món contenia el nivell visible dels fenòmens i, a més, el nivell invisible que fonamentava en part la unitat, no podia jo amb tot el meu dret submergir-me dins del Misteri situat molt més enllà o molt més endins d'aquells dos nivells físics? Ara, però, experimentava amb tot el meu ésser allò que abans només havia entès amb el cap. El que era important era estimar. Estimar molt, tot

sabent que cada present s'eternitzava i vivia per sempre més: els nostres penediments, els actes de reconciliació i de compassió, les persones que ens acompanyaven, l'amor que donàvem i que rebíem... tot! Aquesta era la fonamentació real de la utilitat de la inutilitat de l'amor, tan llargament buscada, que vaig trobar davant del Crist de Chitambo.

Em vaig anar separant de la física, que tant havia acarolat la meua ment, com si d'una bella amant es tractés. Ara podia caminar sol i nu. El meu avió sobrevolava Bagamoyo i el vaig contemplar amb el cor trencat, com els pobres esclaus del passat. Estava preparat per tornar a Vat Xan.

EL RETORN A VAT XAN

“Els científics que imaginem que la seva ciència dóna una resposta als problemes de l'existència són els éssers que més llàstima em donen; i els més menyspreats.”

ROBERT LOUIS STEVENSON.

“La ciència sense consciència és la ruïna de l'ànima.”

EL REI SALOMÓ/FRANÇOIS RABELAIS

“Los fenómenos naturales pueden ser reducidos por el hombre a fórmulas matemáticas, pero de estas fórmulas trasciende algo innominable, irreducible, que deja al hombre asombrado delante del misterio de su presencia, delante de lo impresionante de su belleza.”

MARÍA ZAMBRANO.

Contemplar el món amb la raó poètica de María Zambrano, quantes vegades no em repetí això! Si intuïa que la física m'havia d'ensenyar quelcom d'essencial, calia que m'atansés als seus principis poèticament. Altrament, no em servia de res. Tanmateix, perquè esdevingués real el temps de l'esperit, havia d'oblidar els detalls del que havia après i abocar-me al desconegut, a partir de la nova sensibilitat assolida a través del pelegrinatge pels camins de la ciència, quina ironia!

Tot això pensava quan el meu vaixell solcava les aigües tèrboles d'aquell riu que en el passat m'havia conduït a Vat Xan. Ara novament hi anava i el meu cor batejava fortament, transportat per l'emoció d'aquell llunyà viatge. Una fina pluja m'acaronava el rostre i entrava en comunió amb les llàgrimes que brollaven generoses de la meua ànima curulla d'amor. La sensació de llibertat era total i ben allunyada de la que hom té entre l'imperi de la raó sense tendresa. Entre la gent del camp, al llarg del riu, sentia la remor de les aigües, el parlotejar dels animals, el silenci de les ciutats oblidades i perdudes... Havia deixat d'escoltar les paraules sorgides del racionalisme superbiós, tot contemplant les persones que en la seva senzillesa viuen i moren cada dia. Els animals del bosc no havien d'unificar els seus parlars, ni tampoc havien de prendre resolucions sobre la forma en què s'adreçaven al Sol. Un ocell cantava lliurement amb la tonalitat pròpia una melodia que solcava l'aire, un altre xipollejava damunt de les aigües, mentre aquestes queien al buit amb la seva parla greu i, malgrat la varietat de cants, quina harmonia no hi havia en aquell indret màgic! Sí, la màgia havia abandonat el nostre món. La màgia mai podia sorgir en ell, si no el miràvem amb els ulls de l'ànima, tot saltironejant cadascú enmig de la vida, amb la companyia d'un cant que brollés del fons del nostre propi cor.

El que és essencial és invisible als nostres ulls, pensava jo, com “El Petit Príncep” d’Antoine de Saint-Exupéry.

El Sol s'anava amagant i una munió d'ocells sobrevolava el riu, mentre es reflectien en les aigües que la llum transfigurava enmig del fons rogenc. Arribà la nit i amb ella el silenci, només trencat per les veus d'uns infants que al llarg de la platja corrien i reien. Finalment, també, les seves veus dormiren, mentre el vaixell reposava ancorat, lluny encara del Vat Xan dels meus somnis.

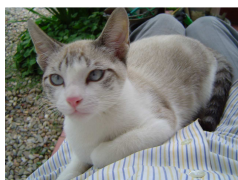
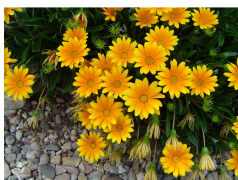
El dia clarejà lentament, mentre el motoret del vaixell s'unia amb la seva remor a les primeres veus del matí. La gent baixava al riu, es banyava a la vora dels animals, que encuriosits contemplaven la nostra lenta marxa riu avall, i oferia les seves oracions als seus déus. *Tres* ocells blancs reposaven plàcidament al damunt d'una de les illes que sovintejaven més enllà, molt més enllà i a prop de tot el que quotidianament ens envolta... Sí, eren tres...

Una encantadora vila va aparèixer i els meus peus foren transportats a la terra ferma. Quasi sense adonar-me'n un camionet em va conduir entre els camps conreats amb amor i em deixà a la vora d'un arbre, que m'oferí la seva ombra. Una paret nua em va permetre reposar abans que no comencés la meua lenta aproximació cap al meu destí. Vat Xan era davant meu amb la seva bellesa indescriptible, com sempre.

Entre els estanys purificadors vaig endinsar-me amb el cos tremolós enmig de la llum de la tarda i, passant entre els murs i la saviesa oblidades, em vaig aturar tot esperant que *ell* vingués i em mostrés la realitat amagada. No hi havia ningú i vaig començar a ascendir tot sol a través dels graons que el temps havia malmès, entre els arbres florits que em protegien de la calor que em colpejava fortament.

A cada pas m'aturava i contemplava el camí caminat, mentre el meu cor reposava un xic i el meu rostre estava novament farcit de llàgrimes. Finalment, vaig arribar al cim on l'aigua brollava generosa i em calmà la set. Res no havia canviat en aquest indret dels meus records i vaig pregar.

Calia tornar, baixar els graons, contemplar les flors dels arbres, caminar el vell camí i trobar novament la vida de cada dia. Vaig arribar a la vila en què vaig conviure amb l'Antoni i la Violeta. Tot continuava florit i el gatet em va reconèixer i se'm pujà al damunt.

L'Antoni i Vat Xan havien mort. Violeta havia escampat les cendres de Vat Xan sobre el riu, que m'havia conduït a ell, i les de l'Antoni al terra del seu jardí. Ella havia introduït al seu damunt unes flors violades, noves violetes bosquetanes del seu enamorat espòs.

Inicialment, l'Antoni hauria volgut escriure un llibre que, a partir d'una tranquil·la caminada pels principis de la física, pogués acabar amb la seva visió poètica del món.

Tanmateix, ara en la seva maduresa s'havia adonat que d'aquesta manera el seu missatge essencial arribaria als homes amb dificultat. Vaig rebre de les mans de Violeta unes reflexions inacabades que ell havia escrit especialment per a mi. Mentre les llegia els meus ulls s'enterboliren d'emoció. Violeta m'explicà que l'Antoni desitjava que algunes d'aquestes reflexions formessin part del meu viatge i que la resta s'incorporés en el seu poema de comiat. Foren tantes les hores que tots dos varen compartir somniant el seu final!

La narració havia acabat sobtadament a causa de la malaltia de l'Antoni que el duqué a la mort. Les relacions entre el temps i l'eternitat eren per a ell l'essència de tot el llibre i de la seva vida. L'Antoni volia, com a cloenda, donar una visió vital de tot allò que ell havia estudiat dins de la física, après, experimentat i viscut, conjuntament amb la seva esposa estimada. No va poder-ho fer plenament, però amb les seves darreres paraules ens feia veure que la ciència només li havia donat uns nous símbols poètics per atansar-se a l'eternitat. La física ja no li calia per caminar cap al Misteri, que contemplaria aviat.

Li vaig demanar a Violeta si jo podia acabar aquest capítol. Amb tota la seva prudència em digué que ho deixés inacabat i que *cadascuna de les persones que el llegís ja ho faria des de la seva experiència de vida*. Així ho volia l'Antoni.

Ella i el gatet m'acompanyaren fins al meu vaixell. Mentre hi pujava li vaig col·locar a les mans una petita poesia d'Omar Khayyam, que a la ciutat de Nishapur alimentà el meu esperit. La llegí i els seus ulls ploraren. Quan el meu vaixell se n'allunyava i jo els veia, per darrera vegada, a tots dos davant de la silueta del temple, Violeta em cridava dient que afegís el poema dins del llibre i que l'Antoni se sentiria feliç amb aquest comiat. Així ho he fet.

.....

En Josep tornà a Zanzíbar, on tots dos vàrem compartir estones inoblidables. Va transcriure aquelles reflexions i afegí el poema d'Omar Khayyam, com va demanar-li Violeta, la qual amb la seva visió positiva del món, va inspirar tot el text. Em lliurà les experiències del seu viatge i el poema de Vat Xan per a la seva publicació. M'autoritza a fer-ne les correccions de tot allò que jo cregués que es pogués millorar.

Totes les mancances que hi trobareu són només imputables a la seva ignorància, heretada de la de l'Antoni, com ell deia sovint amb una felicitat plena, i a la meua. He heretat també la felicitat de saber-me ignorant. Ell era fill espiritual de l'Antoni i la Violeta, i ambdós hem complert les seves voluntats de donar a conèixer al món el que havia de ser el seu llibre estimat, conjuntament amb les vivències d'aquells dos viatges. *Un llibre que calia llegir amb els ulls del cor abans que amb els ulls de la raó nua.* Hi afegí les reflexions finals que li comunicà Violeta, que va intuir a través de les converses anteriors amb Antoni i que va anar col·locant, mig amagades, al llarg d'aquest seu viatge, que us ha explicat i que li canvià totalment. Em deia sovint que l'autèntic viatger és aquell que canvia a través del viatge interior de l'ànima. Ell fou un rodamón que necessità caminar per indrets llunyans per poder realitzar finalment aquest viatge interior purificador, és cert, però, en paraules seves, a les ànimes senzilles no els cal moure's gaire de casa ni fer esforços físics extraordinaris, si amb una visió positiva de l'existència saben caminar entre les persones que estimen i realitzen el treball quotidià amb amor.

En Josep se n'anà de l'illa. El seu pare havia estat metge i només la Guerra Civil l'impedí d'anar a un hospital del centre d'Àfrica, com Albert Schweitzer, a qui ell admirava tant. En Josep em deia amb un somriure molt respectuós que a causa d'aquells dos fets ell havia pogut néixer i que en agraïment als seus pares desitjava anar a Lambaréné, on ara reposa per sempre aquell metge, filòsof i músic, vora de la seva casa on interpretava Bach en els seus escassos moments de descans. Josep em contava que el seu anhel més gran seria desfer el viatge a les tenebres de Conrad i caminar *simbòlicament* cap a la llum de Lambaréné, acompanyat per la mirada interior d'Ndongo, gràcies al qual s'havia retrobat amb aquell infant que guardava amagat dins del seu cor.

He abandonat Zanzíbar i he tornat a casa. Constantment penso en Vat Xan. Ell és més proper que mai. Tots hem de buscar Vat Xan lluny nostre per adonar-nos que el que és llunyà és ben a prop quan mirem el món amb innocència.

Vat Xan, Violeta, Antoni i Josep viuen en mi, i sóc en *plenitud* cadascun d'ells, quan a trenc d'alba m'adreço a la llum de l'*aurora* que neix i em sadollo

amb les paraules que brollen d'aquest llibre. Un llibre escrit en un llenguatge del nostre temps per als homes d'avui. Jo sóc un d'aquests homes, un trobador que us ha cantat una història i que, com a missatger només, us ha lliurat el poema inacabat de Vat Xan...

...Molts anys després, mentre descansava al meu jardí al costat d'un cirerer cobert per la neu de les seves flors blanques i estava assegut en un banc sota una magnòlia al costat del meu gatet..., el carter em lliurà una carta d'en Josep. Ple d'emoció vaig apressar-me a llegir-la.

Estimat Bernat:

Finalment, he viatjat des del riu Congo a Lambaréné. He solcat les aigües del riu Ogooué per trobar les tres illes vora Igendja, la visió de les quals inspirà Albert Schweitzer per poder realitzar la seva tasca humanitària a l'hospital de Lambaréné. En el viatge me les he imaginades com la VERITAT, l'AMOR i la BELLESA, de què tant hem parlat, mentre em semblava escoltar una fuga de Bach solcant el silenci de la selva.

Ara comprenc que totes tres són manifestacions d'una UNITAT superior... qui coneix estima i qui estima troba bell l'objecte estimat... i també... allò que és bell ens mou a estimar-lo i si l'estimem aleshores el coneixem. Són el mateix.

Posteriorment a Vat Xan, en el meu viatge a Grytviken, a les illes de Geòrgia del Sud, vaig experimentar el gran amor de l'explorador Shackleton als seus homes, amb una intensitat com mai havia viscut la realitat d'un amor fins aleshores. Vat Xan, Grytviken i Lambaréné són també les meves tres illes de la Igendja simbòlica. En la calma d'aquests moments, mentre t'escric tot contemplant a través de la meua finestra el Sol que es pon, penso que ha estat a Lambaréné on he trobat la pau veritable amb mi mateix i la dignitat perduda que m'ha de permetre viure joiós i morir amb un somriure als llavis. També crec que Vat Xan és el lloc en què, a través de les *analogies poètiques* que la ciència m'ha donat, he retrobat realment la fe en el Déu dels meus pares i l'eternitat de l'amor profund entre els que ens estimem, com el que va existir a Grytviken i Lambaréné. Calien totes tres illes per estar on sóc ara.

És des d'aquí, des d'aquestes tres illes, que albiro Efraïm, on tot comença de nou. Efraïm és l'estada necessària per caminar cap a Emaús. Ningú sap on era Emaús, ni cal saber-ho. Hi ha molts Emaús. Cadascú ha de trobar el seu Emaús particular.

És aquesta fe renovada la que em fa creure novament en el que vaig aprendre quan era un infant, encara que expressat avui d'una altra manera, amb unes altres analogies, com t'he dit. He fet el darrer pelegrinatge pel món, camí d'Emaús, abans del meu viatge cap a Déu, *on tots serem U amb Ell i mitjançant Ell ens estimarem eternament*. Em sembla veure-ho clarament. Els nostres anhels, amors,... ressusciten, es transfiguren, s'eternitzen... *i què som nosaltres, sinó ells?*

Acabat el viatge, he retornat on era, amb una visió renovada de la fe dels meus pares.

Recordes tot el que t'escric en aquesta carta, amic meu de l'ànima?

Josep

Aquestes foren les seves darreres paraules, que jo recordava i revivia novament, quan s'acomiadava de mi. Així ha començat aquesta història i així s'acaba.

Desconec cap a on dirigí després les seves passes, ja cansades, aquest home, físic i poeta, que em redreçà el camí. Mai més n'he sabut res, però crec que a través de la Consciència de Déu viurem realment la nostra amistat eternament.

Ara venien a la meua memòria les reflexions d'en Josep a l'Assekrem, quan recordava que, a través de la contemplació de la Bellesa, la cerca de la Veritat i l'exercici de la Bondat, la presència del Misteri, des del qual sorgien l'art i la ciència veritables, era la més bella experiència que podíem tenir. L'univers era una Unitat formada, almenys, pels dos nivells del no-res invisible i de la realitat visible. La física m'havia donat una visió que em permetia contemplar la presència del Misteri més enllà o més endins del món físic. Calia, però, abandonar la nova física que m'havia acompanyat fins aquí i continuar sol la resta del camí. Vaig dansar enmig de les flors...

Josep i Bernat, 16 de gener de 2013 a Lambaréné

BALADES FÍSQUES

A LES MEVES GERMANES

UNA NOVA VISIÓ DEL MÓN

Si contemplem les distintes religions del món i prescindim de les seves degeneracions històriques i de les diferències superficials entre elles, trobem un nucli comú que, molt simplificadament, diu així: *Més enllà de les aparences hi ha quelcom no visible i **inefable**, que es relaciona amb tot allò que veiem, sentim i pensem.*

Si l'anterior fos cert, semblaria, doncs, que una racionalitat excessiva crearia un vel que impediria “veure” aquest nou nivell de la realitat. La prepotència de la raó encara no hauria velat aquest domini de la realitat als homes mal anomenats “primitius”, que sempre han afirmat poder experimentar una realitat més enllà de la convencional i comunicar-se amb ella. El mateix ocorreria en alguns nens i en les persones adultes que assolissin estats de consciència especials, on el pensament no dominés totalment els seus actes.

El que els homes normalment experimentem prové de la nostra interacció amb la matèria de l'univers. Més enllà de la matèria sembla no haver-hi res. Nosaltres ens imaginem l'univers amb les diferents entitats materials *separades* i movent-se dins de l'espai al llarg del temps. Tant l'espai com el temps són representacions mentals per comprendre les nostres experiències. Tanmateix, si poguéssim eliminar tota la matèria de l'univers aparentment res no podria canviar i el temps s'esmunyiria; a més, no hi hauria cap referent per mesurar l'espai i aquest ens semblaria *buit i mort*.

La nostra concepció habitual del món afirma, doncs, que les diferents entitats materials estan separades dins d'aquest espai inert, que és indiferent a elles i no participa de la seva dinàmica. Aquesta visió ens l'hem anat trametent de generació en generació, sense qüestionar-la. Tanmateix, hi ha una altra manera de veure les coses. És el que farem a continuació, on, a partir de *La visió física del món*, que trobareu més endavant, puguem ultrapassar el que l'ortodòxia científica i el sentit comú afirmen i, per *analogia*, arribar a una nova visió poètica i espiritual de l'existència. Així ens podrem atansar tímidament i paradoxal a aquella realitat inefable, gràcies a un nou llenguatge més d'acord amb els temps en què vivim. Començarem per donar una informació molt general sobre aquells punts essencials de *la teoria de la relativitat* i de *la física quàntica*, que poden ser-nos útils per endinsar-nos en el que acabem de dir, i prescindirem dels altres que no ens calen per a aquest objectiu.

Aquestes dues teories han commocionat la nostra visió del món. Endinsar-se en profunditat en elles requereix un gran esforç. Tanmateix, a *La visió física del món* hi trobareu un petit resum, no exempt, però, de dificultats. Què podem fer, doncs, en aquesta situació? Hem intentat donar-ne un principi general que sintetitzés l'essència d'ambdues teories i que podríem enunciar així:

Molts dels conceptes heretats de la nostra experiència quotidiana i que ens apareixen sovint com contraris, duals o independents no ho són pas, sinó que existeix una unitat per damunt de les aparences que fa que en tots ells hi hagi una interconnexió profunda.

Vejam ara com ambdues teories ens confirmen el que acabem de dir.

***Teoria de la relativitat.**

En la teoria de la *relativitat especial* l'espai i el temps no són magnituds independents, contràriament al que semblaria, sinó que estan relacionades a través d'una unitat d'ordre superior que és l'*espai-temps*. Entre dos esdeveniments (la sortida i la posta del Sol, per exemple) es defineix una magnitud (l'*interval espaciotemporal*) a partir de l'espai i del temps que hi ha entre els dos esdeveniments. L'interval és absolut, té el mateix valor per a tothom, i, com a conseqüència, les mesures de l'espai i del temps no ho són, sinó que són relatives per a les diferents persones. En aquest sentit, el passat, la simultaneïtat i el futur depenen de l'observador. Esdeveniments, que per a nosaltres són morts i pertanyen al passat, per a unes altres persones són plenament vius i pertanyen al seu present. Tot ocorre com si l'espai i el temps no fossin fonamentals, el passat no morís i en certa manera esdevingués etern dins de la realitat de l'espai-temps.

Anàlogament, la matèria i l'energia no són independents, sinó que estan connectades a través de l'equació més famosa de la física descoberta per Albert Einstein: $E=mc^2$, on m és la massa d'un cos, E l'energia que conté i c la velocitat de la llum en el buit, que és absoluta, independent de qui la mesuri, i que no es pot ultrapassar.

Si nosaltres poguéssim abandonar la matèria dels nostres cossos i convertir-nos en energia lluminosa, d'acord amb la relació anterior, podríem contemplar la totalitat de l'espai-temps i viure tots els esdeveniments en un present etern, i l'eternitat no seria aliena al nostre món, sinó que seria consubstancial a ell.

En la teoria de la *relativitat general* l'espai-temps i la matèria-energia estan també relacionats. En la formació de l'univers quan apareix la matèria-energia no ho fa *en* l'espai-temps, sinó *amb* l'espai-temps. La realitat de l'espai-temps no és "anterior" al naixement de l'univers. L'espai-temps i la matèria-energia sorgeixen

conjuntament i tenen un origen en una realitat “prèvia” que podem anomenar, com veurem a continuació, el *buit quàntic*.

***Física quàntica.**

Hem parlat sobre la possibilitat que la matèria de l'univers desaparegués. Tanmateix, on hauria d'anar? Si ella anés a parar a algun altre domini on la seva materialitat hi romangués, ens podríem tornar a preguntar com fer-la desaparèixer d'aquest nou domini. Si repetíssim l'anterior indefinidament i no poguéssim desprendre'ns de la matèria, aleshores ella seria immortal. La *física quàntica* afirma, però, que aquí i ara des del fons de l'espai buit la matèria es crea i es destrueix contínuament, i que no és immortal: en el si de l'espai buit la matèria existeix en potència i a l'espai i el temps en acte. En conseqüència, si fos possible que la matèria desaparegués totalment, seria molt versemblant que aquella tornés en forma potencial a l'espai buit primigeni. En l'acte de l'aparició de l'univers, aquest seria com una “bombolla”, dins del buit infinit, i ella contindria la seva matèria, la matèria del cosmos. *El que anomenem espai buit no seria, doncs, el no-res sinó que seria una “realitat” que en essència contindria en potència totes aquelles possibilitats materials que es poguessin manifestar dins seu.*

Podem imaginar-nos, doncs, una realitat “prèvia” (el *buit quàntic*) on l'espai i el temps, i la matèria i l'energia, com nosaltres els coneixem, no existissin, però que en potència poguessin manifestar-se “locament” a partir d'aquella. Aquesta manifestació ocorreria sense esforç, “*gratuitament*” i sense cap despesa energètica, ja que aspectes com l'energia i les forces serien alienes a ella. Aquella “*realitat*” en essència estaria buida dels nostres atributs, però podria “*encarnar-se*” amb les propietats conegudes del nostre món. El nostre univers hauria sorgit al si de la “*realitat*” del buit, de la qual formaria part amb noves propietats, semblantment als núvols que apareixen a partir de la condensació de l'aigua de l'atmosfera, amb nous atributs i sense deixar de ser aigua. ***Com els núvols, l'univers i tots nosaltres seríem “fills” d'aquesta “realitat” a la qual pertanyeríem i dins de la qual ens mouríem i tindríem la nostra existència.***

L'univers estaria contingut en aquella “*realitat*” de la qual hauria sorgit sense “*esforç*”, ja que l'energia, com hem dit, no en formaria part, i hauria d'haver una comunicació en ambdós sentits entre ella i el món. En què podria consistir aquesta comunicació no energètica? Amb un petit exemple ho podem esbrinar. Si volem conèixer el temps que farà demà, per saber si podem o no anar d'excursió, i algú ens diu que hi haurà fortes pluges, decidirem no sortir i quedar-nos a casa. Aquesta decisió no dependrà de l'energia de la veu amb que ens ho digui, només dependrà de la informació que ens doni: no hi ha bits grans o bits petits, només

tenim dos tipus de bits, el zero i l'u. Per tant, la comunicació entre l'univers i aquella "realitat" *podria* consistir en la "*tramesa*" d'una mena d'*informació*.

Segons la física quàntica, la informació està continguda en un camp, anomenat *funció d'ona*, que omple tot l'espai. La funció d'ona dirigeix l'evolució del món en el seu conjunt (no hi ha res separat en sentit estricte) i ella mateixa es modificada per la pròpia evolució (es tracta del *col·lapse quàntic*). Tanmateix, en què podria consistir la realitat de la informació, més enllà de la seva expressió matemàtica? Les nostres paraules són sovint pobres i insuficients per parlar d'aquells aspectes de la realitat que ens ultrapassen. Potser la funció d'ona no sigui res més que un "pobre" concepte per designar l'essència d'aquella realitat no manifesta que estaria en el fons de la *unitat* del món i de l'*actualització* de les possibilitats que conté, tot conservant la història en la seva *memòria*.

L'univers "comunicaria" a l'espai buit el que passés aquí i ara. Aquesta informació no tindria les limitacions espaciotemporals i materials del nostre món i podria ser accessible en tots els racons de l'univers tot "viatjant" a velocitats *aparents* molt superiors a la de la llum, i no estaria sotmesa a les degeneracions energètiques convencionals, a causa de l'absència de forces de fregament. Tot plegat explicaria la *unitat* essencial de tot el que ocorre al món (la *no-localitat quàntica*) a través de la connectivitat creada per la informació (la *memòria* del món). La multiplicitat del món seria una il·lusió i hi hauria una unitat profunda entre fenòmens aparentment sense cap relació.

Segons això, hi hauria un "*moviment*" essencial, en ambdós sentits, entre el món manifest dels fenòmens i la realitat no manifesta. Tot quan esdevingués a *aquí i ara* s'eternitzaria en un cert sentit a través d'aquell moviment de "ascensió", i la realitat no manifesta, a través del moviment de descens, es podria "*encarnar*" *arreu* del món. L'eternitat no seria immutable, sinó que es renovaria constantment gràcies a la realitat espaciotemporal contínuament canviant.

La realitat no manifesta, malgrat la seva ocultació, seria omnipresent i actuaria condicionant l'*actualització* de les possibilitats del nostre món. Aquest moviment no espaciotemporal seria consubstancial a tot allò que és real, connectaria el temps amb l'eternitat i fonamentaria la *unitat* del món: el temps construiria l'eternitat i aquesta condicionaria l'actualització de la nostra realitat temporal. Aquesta unitat donaria lloc a connexions entre els distints punts espaciotemporals, connexions ben diferents de les que originen les interaccions convencionals. Els nostres actes, pensaments i anhels no desapareixerien per sempre, sinó que des de l'eternitat continuarien afectant les nostres vides, totes les vides, que podrien també construir "permanentment" una eternitat renovada.

UNA HISTÒRIA PROU CONEGUDA

***Abans que no hi hagués res només existia l'espai buit.** “Abans” dels temps primigenis, si és que podem dir “abans”, no existia res semblant al que coneixem. Aquesta realitat no tenia forma i en ella no existia ni el temps, ni l'espai ni la matèria, ni l'energia... era el “no-res” *per a nosaltres*. Només existia el buit.

***Des del buit va néixer el món.** Aquesta realitat “viva”, el buit, es “condensà” en el nostre món en la realitat coneguda, la matèria i l'energia, i, d'acord amb la teoria de la relativitat, l'espai i el temps convencionals. Generosament, sense cap “raó aparent”, sorgí l'energia i, amb ella, tota la resta. D'acord amb la teoria quàntica, una inestabilitat del buit creà literalment l'univers dins seu. Inicialment només hi havia energia fotònica, com la de la llum, la més propera a l'absència del temps, en la qual tot era viscut en un present “etern”. Part dels fotons es transmutà en matèria més condensada (protons, neutrons, electrons...) i convisqueren la llum fotònica i la foscor material interaccionant íntimament.

***La unitat era essencial al món.** La totalitat del que hi havia a l'univers nasqué d'una mateixa matriu original. Com si un vent imprevisible hagués bufat damunt d'aquella, perquè les seves llavors donessin fruit en un terreny abonat, el món sorgí *dins* del buit ple de vida i d'activitat. *Aquesta unitat d'origen estigué present en els primers instants de l'univers quan una dansa permanent creà relacions profundes entre les seves parts.*

***La multiplicitat va aparèixer sense perdre la seva unitat original.** *Les relacions que aquesta dansa creà es mantingueren al llarg de l'evolució del món, gràcies a la permanència de la “memòria”.* L'univers va créixer i successivament es formaren les seves estructures: àtoms, molècules, estels, galàxies, la vida, les plantes, els animals, l'home... La multiplicitat va aparèixer arreu i, malgrat l'aparença de la separació, la unitat essencial del món romangué viva mentre l'evolució de l'univers es desenvolupava en harmonia en aquell paradís original.

***L'home ignorà la unitat del món i fou expulsat del paradís original.** Abans que aparegués l'home tota l'existència transcorria “harmònica”, mentre la multiplicitat evolucionava dins de la unitat de la totalitat del món. Quan va aparèixer l'home l'harmonia del món continuà viva. Tanmateix, amb el temps tot canvià profundament. *L'home, a través del descobriment del seu propi jo i de la presència de la raó, evolucionà. Tanmateix, una racionalitat excessiva el féu oblidar aquella unitat, que, malgrat ell, continuava existint. Oblidà, en definitiva, que tot allò, que esdevé ara o que ja ha esdevingut continuava existint d'alguna*

manera en l'eternitat i, tanmateix, en comunió permanent amb ell. L'home es veié a ell mateix solitari i abandonat dins d'un món aliè. La tristesa féu estada en el seu cor i el féu caminar a les palpentes. Només la recuperació de la memòria d'aquella unitat permanent de tots els temps viscuts el podria tornar al paradís que havia perdut.

***La recuperació de part del paradís perdut.** La nostra concepció habitual del món és la d'una realitat formada per entitats separades que interaccionen localment. Així, sóc capaç de colpejar una pilota i llançar-la lluny de mi. Puc també veure un amic, donar-li la mà i contemplar els seu somriure. En tots els casos els sistemes físics, la pilota, l'amic i jo mateix, conserven la seva individualitat, alterada un xic a través d'una interacció i finalment recuperada.

En el nostre present ens veiem a nosaltres mateixos separats de la resta del món i això ens entristeix. Aquest allunyament de la unitat del món ocorre també quan creiem que el passat ha mort totalment, quan no afirmem la realitat actual del passat. La sensació que estem desconnectats realment del nostre passat i dels éssers estimats que han mort ens endinsa encara més en l'aïllament enmig d'un món que no entenem.

Tanmateix, a l'univers tot està connectat i aquesta connexió serà més important, si els sistemes físics tenen un cert grau de semblança, que els permeti rebre una informació comuna, present o passada, situada al buit espacial que els envolta. La situació anterior seria semblant a tenir diferents receptors de ràdio que rebessin per *ressonància* una informació compartida corresponent a una emissora que tots ells sintonitzessin. Així, les connexions serien més significatives entre dos electrons, entre els animals d'una mateixa espècie, entre els éssers vius i el seu entorn físic, entre tots els humans i, més encara, entre les persones amb forts lligams afectius o de simpatia.

Aquesta visió podria permetre l'home caminar en comunió amb el passat i el present del món, abandonar el seu aïllament existencial i retornar *en part* al paradís perdut, més enllà del jou de la raó i del jo-ego. ***Una racionalitat més oberta i menys orgullosa li permetria assolir un Jo amb una consciència universal que l'unís amb la resta del món.***

UNA NOVA ACTITUD VITAL

Vegem ara algunes de les conseqüències d'aquesta nova visió del món, que ens permetria, en part, el retorn al paradís, i del canvi d'actitud que podríem tenir durant les nostres vides. Deixant enrere una visió defectuosa del món podríem tenir noves experiències i viatjar a indrets indescriptibles mai somniats abans. Arribats a aquest punt, deixarem de banda les "crosses" de la física que ens han permès caminar lluny de les visions limitadores i mortes del passat, i ens retrobarem amb aquest passat a través d'un diàleg fet amb paraules noves, a partir de les *analogies* que el nou coneixement ens haurà donat.

***Tot el que fem iensem canvia el món.** No estem parlant aquí dels canvis naturals deguts a les nostres accions directes hereves d'un nou pensament, accions indispensables, si fan el bé, i que s'han de rebutjar, si fan el mal. *El que afirmem és que els nostres actes, pensaments i sentiments per ells mateixos canvien el món, malgrat que les accions concretes no siguin plenament reeixides.* Si volem el bé dels homes, si els perdonem, si els estimem, augmentarem l'harmonia d'aquestes persones i del món. Si permetem que l'odi i la rancúnia facin estada en els nostres cors, el món serà menys habitable. Si treballem per millorar una situació concreta, millorarem també el món, malgrat que no puguem aconseguir plenament la nostra tasca totalment necessària. Si volem fer el mal i no ho assolim, el món, malgrat tot, s'empobrirà. Som totalment responsables dels nostres actes, pensaments i sentiments, perquè res resta amagat i més aviat o més tard s'insereix a l'espai i al temps. *Llavors, i només llavors, la realitat activa dels nostres anhels més íntims podrà fer més eficaces les necessàries actuacions externes per disminuir el mal del món.*

***La memòria del passat esdevé real. Res no es perd.** Podem fer extensiu el que acabem de dir a les nostres actituds del passat. El passat, per bé o per mal, influeix ara i aquí sobre el món, perquè s'ha "eternitzat". Nosaltres som responsables del nostre passat. El passat no passa, sinó que continua viu. Els éssers estimats que han deixat aquest món continuen afectant-nos en el nostre present i en el nostre futur des del seu passat, que ha esdevingut "etern". Nosaltres mateixos hem esdevingut, esdevenim i esdevindrem "eterns". És tota la realitat del món, d'abans, d'avui i de demà, i no pas una altra la que "s'eternitza".

***Què li passa a aquest instant quan mor?** Sovint els homes ens preguntem què és el que passa després de la mort. La mort física, però, n'és una més, la darrera, de les contínues morts que experimentem cada dia. Com que continuem

vivint aquí i ara, no ens aturem a pensar que cada instant viscut és irreplicable, que desapareix del “nostre” món i que mor en ell. Nosaltres morim a cada instant, però això normalment no ens importa. El que sovint ens preocupa és morir físicament, desaparèixer del “nostre” món. Volem que la vida continuï indefinidament, volem, en definitiva, la immortalitat. És, però, cert això?

L’eternitat no té res a veure amb la immortalitat. Malgrat el que afirmen algunes concepcions de la física, no penso pas que el “nostre” univers pugui existir durant un temps infinit. Allò que ha tingut un principi (i el temps ho podria tenir) crec que hauria d’arribar a un final. Tanmateix, en els moments crítics de la nostra vida, com en la pèrdua dels éssers estimats o en els desamors, sovint tenim tristesa per les vivències que no tornaran. No pensem en la immortalitat, sinó que el que voldríem és que tot allò que hem viscut hi romangués. El que tenim és un desig d’eternitat, no d’immortalitat. No volem una altra vida immortal, sinó que el que volem és aquesta mateixa vida, purificada i transfigurada. El fet que cada instant mori i “ressusciti en l’eternitat” és el que ens impulsa a viure, a donar tot el valor a aquesta vida, i no a una altra, a millorar-la i a purificar-la, sense alienar-nos-hi, tot sabent que continuarem comunicant-nos des de l’eternitat amb la temporalitat d’aquest mateix univers i dels que poguessin tornar a néixer.

***Podem canviar els mals efectes del passat.** A la natura tot és recíproc i si el passat continua viu per a nosaltres també nosaltres continuem vius per a ell. Si no fos possible canviar els efectes del passat, aquest constituiria una feixuga càrrega en el cas de produir efectes negatius. Tanmateix, podem *contrarestar* les males influències del nostre passat. Gràcies a l’amor, a la generositat, als bons pensaments, al penediment o a l’oració, podem canviar en nosaltres i en els altres els *efectes* nocius del passat i purificar-lo, mitjançant la seva *transfiguració*. Que això és possible ho pressentim aquí i ara quan amb el penediment i el perdó *veritables* sentim que desapareixen, en part, les nostres culpes.

***Podem fer créixer els efectes positius del passat.** A partir del mateix procés anterior, veiem que pot existir una comunió real amb tot allò que és sant, fer-lo créixer i transfigurar-lo, per al bé de la nostra realitat espaciotemporal més immediata: els nostres amors, les persones estimades, els nostres anhels més purs. Tota aquesta realitat meravellosa esdevé “eterna” des del present, renaixerà mentre el món existeixi i romandrà quan aquest mori, perquè el temps no l’afectarà.

La nostra responsabilitat és gran, perquè també podem augmentar el mal del món. Tanmateix, l’esperança ens diu que, finalment, la bondat i els seus efectes regnaran al món.

***El sentit de la vida.** La vida no s'ha d'entendre, la vida s'ha de viure, em deia algú una vegada. I és que el sentit de la vida està en la vida mateixa, no en un més enllà hipotètic durant un temps sense fi. Buscar el sentit de l'existència fora de la mateixa existència és alienar-nos. *El nostre sentit el trobarem quan ens adonem que la vida i l'existència és molt més del que pensem comunament.* Si veiéssim clarament que la nostra realitat no es troba exclusivament en la persona dins de la multiplicitat i la temporalitat, que també, sinó essencialment en la persona dins de la unitat i l'eternitat, i si ens sentíssim immersos en el més ençà que ens envolta, no ens trobaríem mai sols. Tots els nostres actes, pensaments i anhels més íntims no restarien aïllats, sinó amb comunió amb la resta de la creació a través d'aquella unitat que ens embolcallaria. El sentit de tot plegat es trobaria sempre aquí i ara en la unitat amb tot allò que ha existit, existeix i existirà. *El sentit, en definitiva, no seria quelcom que caldria buscar, sinó quelcom que s'hauria de crear a cada instant i la nostra eternitat no seria altra cosa que el que nosaltres volguéssim que fos ara.*

***El dolor i els patiments del món.** Tot el que acabem de dir resulta totalment estrany i allunyat del problema del mal dins del món. Aquest és el més gran dels problemes existencials, perquè quin sentit podem donar a la vida d'aquells que han patit, pateixen i patiran? Ens semblaria que el seu pas per aquest món seria un complet absurd. Nosaltres tenim l'esperança que les influències del mal siguin finalment contrarestades. Com podem, però, a la fi contrarestar l'absurd aparent del dolor de tantes vides passades, presents i futures? Com donar-los sentit?

La difícil resposta ens pot venir a partir de l'experiència viscuda a través del nostre dolor. Aquest dolor, quan apareix i no li girem l'esquena, tot intentant superar-lo, ens ajuda a viure d'una manera més autèntica i, sovint, a canviar profundament per millorar-nos. Així ho han experimentat moltes persones, quan no han caigut en la desesperança. Semblaria, però, que els que han abandonat aquest món ja no podrien transmutar el seu dolor. Tanmateix, no hi ha cap prova fefaent que les diverses consciències, la vostra i la meva, siguin *significativament* distintes i separades. Potser, doncs, en el fons tots els homes no siguem més que un de sol en les profunditats d'una *consciència única*, ben allunyada d'aquella multiplicitat que *aparentment* ens fa totalment diferents. La unitat del món ho abraçaria tot i les nostres consciències no hi serien alienes. En aquest sentit, *vull creure* que el dolor dels qui ja no són entre nosaltres és el *nostre propi dolor*, que continua viu en un altre nivell donant-nos coratge per estimar i millorar la vida dels homes, i és aquesta fe la que recíprocament podria transfigurar l'absurd de les

seves vides i donar-los sentit a través de la seva comunió amb les nostres vides *aquí i ara...*

***L'amor etern.** A la vida ens hem relacionat amb molta gent amb la qual hem fruit i patit conjuntament, hem caminat plegats pel món i ens hem estimat. Podríem creure que, malgrat el que hem anat dient fins aquí, després de la mort no existiria una relació nova i real amb els éssers estimats ja que les nostres personalitats haurien desaparegut per sempre. Si ho pensem, però, amb cura, què som nosaltres sinó tot allò que hem viscut *conscientment...* els nostres anhels, els nostres somnis, l'amor que hem donat i que hem rebut? Si és així i si totes les vivències conscients són eternes, també seríem nosaltres a través d'elles els que esdevindríem eterns. Aleshores, serien les nostres consciències individuals eternes o, potser, seria Déu qui eternitzés les nostres vides a través de la seva Consciència universal en la qual nosaltres hi viuríem? Tant se val. No ho podem saber, ni ens cal saber-ho. En qualsevol cas, però, dins de Déu el nostre amor seria etern i això és el que manté la porta oberta a l'esperança. I és aquesta fe, enmig dels dubtes i incerteses, el que, a la fi, ha donat sentit a la meua vida i el que ha tingut un valor real per a mi.

***I per acabar...** Les *analogies*, que les noves concepcions físiques que hem anat desenvolupant ens han donat, ens poden ajudar a canviar la nostra visió del món i el nostre "sentit comú". Aquest canvi de visió és el fet necessari per canviar també les nostres actituds. La recuperació del paradís perdut pot ser versemblant, si tenim una visió científica del món, però una visió del segle XX, no del segle XIX. Tanmateix, hi ha altres camins per tornar al paradís original: tenir una experiència directa de la unitat i l'eternitat de totes les coses, si això és possible, com afirmen els místics de tots els temps i indrets del món, o bé seguir el camí de la fe responsable i allunyada de la credulitat ingènua i *escoltar el que íntimament ens connecta amb la sacralitat del món i el seu misteri*, que és el camí obert per a la majoria de les persones i també, en part, per a mi. No m'estic de dir que, si abans es va poder afirmar que la religió era l'opi del poble, l'absència del misteri de l'existència és avui el càncer del món que ens envolta. Potser, a la fi hauríem de conviure amb la contradicció de saber que en les religions trobem les *degeneracions* més grans que podem imaginar, però també *la visió del món més avançada* que mai hauríem tingut, tan allunyada del que comunament pensem i veiem.

EL TEMPS I L'ETERNITAT

Al llarg de la història els homes han elaborat una visió del món, *la filosofia perenne*, que constitueix el nucli fonamental de totes les religions. Les institucions religioses, però, s'han allunyat molt sovint de la sacralitat del món, que *el cor de les religions afirmava*, i s'han anat separant progressivament d'aquell nucli, tot afegint-hi aspectes totalment aliens a ell, que han acabat esborrant-lo o afeblint-lo.

La visió religiosa de la realitat ha topat tradicionalment amb el pensament científic. Tanmateix, per ironies del destí, les modernes concepcions del món ens acosten cada vegada més a aquelles intuïcions del passat que semblaven mortes. És ben cert que abans la ciència ens allunyà de la religió, però també ho és que ara ens podem tornar a acostar a la religió a causa de les noves *analogies* que la ciència ens ofereix.

En el que seguirà tornarem a la visió que, sobre el món, té la filosofia perenne, però amb un llenguatge diferent, més d'acord amb el de la nostra època. Es tracta d'introduir paraules noves i recuperar paraules velles renovades, sense defugir la veritat *provisional* que avui tenim sobre el món, però donant cabuda a la veritat també dels sentiments més íntims i autèntics dels homes, que cap raonament no pot invalidar. Amb uns conceptes i uns símbols més propis dels temps actuals una altra poesia esdevindria possible i es podria comunicar als homes una realitat, més enllà de la realitat física visible. Una realitat que en el més profund del cor de l'home és un balboteig, d'aquell infant que portem a dins, que li retorna la llibertat i el comunica amb allò sagrat no sotmès a cap limitació.

El món físic, el visible i l'invisible, ens permet entendre la responsabilitat dels nostres actes i pensaments més íntims i ens ajuda a ser millors persones. Ell ens connecta raonablement amb les intuïcions del passat, que, lluny d'alienar-nos, ens fan estimar aquesta vida amb totes les nostres forces. És aquesta vida, des de la totalitat dels seus presents, la que ressuscita, es transfigura i s'eternitza. Tanmateix, l'absurditat aparent del dolor ens empeny a donar-li sentit, a crear aquest sentit i a anar-hi més endins de la realitat física, tot escoltant la veu d'aquells que amb el seu cant ens alliberen i, sobretot, la veu íntima, que ens parla des del silenci.

.....

... El llibre va acabar sobtadament a causa de la malaltia de l'Antoni que deixà escrit el seu comiat abans de morir...

El temps tindria el seu origen en l'eternitat i la realitat temporal de totes les nostres vides esdevindria eterna des del propi temps; també el temps construiria l'eternitat, a partir de la resurrecció, transfiguració i unió de tots els instants viscuts per tots els homes.

Els éssers que hem vingut a l'existència, les muntanyes, els rius, l'univers i també nosaltres, som de la mateixa matèria que els somnis, com canta el poeta, rínxols dins de l'oceà infinit, sense forma ni temps, origen de tot el que hi ha, on ens movem, vivim i retornem cada dia que passa, tot creant la memòria sorgida del temps que hem viscut, vivim i viurem. I és des d'aquesta memòria, que brolla únicament de la nostra vida, que serem eternament somniats dins la consciència d'aquell oceà.

I ara, quan el meu temps s'acaba, veig com la boira que cobreix els meus ulls cansats es va esvaint tímidament, com les paraules anteriors són això, només paraules, i com tot plegat és només una petita engruna dins d'una Realitat infinita, ubiqua, eterna, inefable i, potser, inabastable... el MISTERI de DÉU, que balboteja darrere d'aquest pobre llibre que he tancat i abandonat en una ampolla dins de la mar generosa, i que només m'ha ajudat a posar-me en camí.

.....

**Si vas guardar una rosa d'amor
Al fons del teu cor,
Si vas adreçar a Déu
La teva humil oració,
Si amb la copa alçada
Vas cantar un dia la teva gratitud a la vida,
No vas viure inútilment...**

Omar Khayyam

Vat Xan, Antoni i Violeta, 24-9-1991 / 4-12-2001 a Vat Xan

ANNEX
LA VISIÓ FÍSICA
DEL MÓN

ALS QUI CONEC
ALS QUI NO CONEC

RELATIVITAT I FÍSICA QUÀNTICA

* ***Relativitat especial.*** Si anem per la carretera a 80 km/h i un cotxe viatja en el nostre mateix sentit a 120 km/h, veurem a través de la nostra finestra que ell ens avança a una velocitat de 40 km/h. Tanmateix, si ens movem a la mateixa velocitat, però en un sentit contrari a la de l'altre cotxe, veurem que ell passa davant nostre a una velocitat de 200 km/h. En el primer cas les velocitats es resten i en el segon se sumen. Això forma part d'una experiència compartida per tots nosaltres.

La llum recorre en un segon uns 300.000 km a través de l'espai buit de matèria. Què passaria, però, amb un raig de llum que tingués una velocitat de c km/h dins del buit en les dues situacions anteriors? Amb la nostra lògica habitual podríem pensar que en el primer cas la llum passaria davant nostre a una velocitat de $c-80$ km/h i que en el segon ho faria a una velocitat de $c+80$ km/h. *Doncs bé, la llum sempre ho fa amb la mateixa velocitat c !* Aquest fet costa d'entendre, però és experimentalment cert. Només hi ha un camí per arribar a la seva comprensió: acceptar-lo sense més i veure cap a on ens condueix aquest resultat tan estrany. Això ens obligarà a canviar moltes de les nostres idees que ens semblaven vertaderes i inamovibles.

A partir del resultat anterior i d'altres consideracions, l'any 1905 *Albert Einstein* publicà la seva *teoria de la relativitat especial*. Ella fou seguida per un conjunt de descobriments teòrics fonamentals en el camp de la física que han canviat profundament la nostra visió del món, visió que la majoria de la humanitat no ha fet seva encara. El nom de la teoria es fonamenta en el que segueix:

a) *Relativitat.* La visió física de la realitat de l'espai i del temps *depèn de la manera en què ens moquem els uns en relació als altres*. Això, aparentment absurd, és el que afirma la teoria. En Pere pot veure que dos esdeveniments són simultanis i en Joan pot mesurar que un esdeveniment és posterior a l'altre. La Maria pot creure que la longitud d'un objecte és de 3m i la Joana pot mesurar una de ben diferent. Per a la visió comuna que els homes tenim de la realitat física la simultaneïtat i les longituds són conceptes absoluts, independents dels nostres moviments, però la veritat és tota una altra i ells són relatius d'acord amb aquests.

L'home irreflexiu afirma que tot és relatiu, com diu el "sentit comú" tan arrelat a la nostra societat actual. No ho diu la ciència? Quin mal tan gran ha fet la teoria d'*Einstein* amb el seu nom, quan hom fa referència a

ella sense conèixer-la! Perquè, en realitat, allò que la teoria afirma és que hi ha conceptes absoluts que són independents del nostre moviment i a partir dels quals es comprova que els conceptes que els homes ens hem forjat evolutivament, en contemplar el món que ens envoltava, són uns conceptes aplicables únicament a una experiència limitada de la realitat: aquella en què els nostres moviments en relació als dels altres tenen velocitats molt minses comparades amb la velocitat de la llum en el buit, que és d'uns 300.000 km/s, com hem dit. Els homes s'havien posat d'acord que les longituds i la simultaneïtat eren les mateixes per a tothom perquè així els ho deia la seva experiència que només podia contemplar velocitats entre les persones molt més petites que les de la llum!

b) *Especial*. El qualificatiu prové de l'absència de la gravitació en la teoria. La gravitació serà introduïda en la *teoria de la relativitat general*.

Les lleis físiques que contempla la relativitat especial són també en cert sentit absolutes i han de romandre invariants en la seva forma per a tots nosaltres independentment, entre altres coses, del nostre moviment. L'anterior afirmació porta a aquestes conclusions:

a) La velocitat de la llum a l'espai buit de matèria, a més de ser constant per a tots els observadors, no pot ser ultrapassada. *Res material pot viatjar més ràpidament que la llum en el buit.*

b) La massa i l'energia no són magnituds independents, sinó que estan relacionades a través de l'equació $E=mc^2$, on m és la massa d'un cos, E l'energia que conté i c la velocitat de la llum en el buit. Aquesta relació és una conseqüència immediata de la formulació matemàtica amb què la física expressa les seves lleis. La massa i l'energia són, doncs, intercanviables. En les bombes de *fissió* nuclear i a les reaccions de *fusió* nuclear que ocorren dins dels estels, com el Sol, es desenvolupen uns processos físics en els quals la disminució final de la massa interior es transforma en l'energia de radiació corresponent. Aquesta energia és destructiva, en el cas de les bombes nuclears, mentre que, en el cas del Sol, és essencial perquè la vida es pugui desenvolupar a la Terra.

D'acord amb la relativitat del temps i de l'espai que la teoria de la relativitat especial contempla, comprovem que, ***si la nostra consciència pogués viatjar al llarg de l'univers a la velocitat que la llum té en l'espai buit, seríem llum i viuríem tots els instants del transcurs de les vides de les altres persones en l'eternitat sense que el temps passés per a nosaltres.*** Tanmateix, *res material, fora de la llum, pot moure's amb aquella velocitat ni ultrapassar-la i per assolir*

aquest estat d'eternitat caldria que la nostra materialitat *morís*, totalment o parcial, i es transformés en energia lluminosa, tot seguint la llei $E=mc^2$.

Dins de la teoria de la relativitat el temps i l'espai no són realitats independents, com podria semblar-nos, sinó que entre ells hi ha una relació molt profunda i formen una realitat nova: l'*espaitemps*. L'*espaitemps* posseeix quatre dimensions, tres d'espacials i una de temporal i, segons l'estat del nostre moviment, pot haver-hi una conversió entre la realitat espacial i la temporal. Com a conseqüència de la relativitat, ***els esdeveniments que ocorren a l'espaitemps no desapareixen del tot, sinó que hi romanen "eternament"***. Els éssers estimats que han deixat aquest món semblen existir només en la nostra memòria, però totes les experiències que vam tenir amb ells *no han mort totalment*, sinó que són *actuals* per a algú que "contemplem" ara en el fons de l'univers. La relativitat *insinua*, doncs, que el nostre passats, potser, podrien continuar existint i actuant subtilment en el món d'avui.

La realitat és sempre més àmplia que la que contemplem a través de les nostres experiències, sempre *limitades*, i les conclusions teòriques que obtenim d'aquelles experiències, ens mantenen permanentment allunyats de la comprensió *plena* de la realitat del món.

La relativitat especial ens ha fet veure que els atributs que havíem donat a la simultaneïtat eren incorrectes. Un canvi de l'abast de les paraules permet, doncs, ampliar el domini de la realitat coneguda i anar superant les limitacions de la nostra visió del món. *Només amb aquest esperit de renovació podem estar oberts a noves i insospitades realitats.*

* **Relativitat general.** L'any 1915 *Albert Einstein* donà a conèixer la seva teoria de *la relativitat general*, la més bella de les teories físiques existents. Aquesta teoria és compatible amb la relativitat especial, altrament a la dinàmica de *Newton* on l'espai i el temps són absoluts i no hi ha el límit superior de la velocitat de la llum. Tanmateix, en algunes formulacions posteriors de la relativitat general *la constància de la velocitat de la llum seria únicament un fenomen local que dependria de l'edat de l'univers o de la zona de l'espai en què aquella es mogué*s, la qual cosa no trauria validesa als resultats de la relativitat especial. Només restringiria l'àmbit de la seva aplicació.

Dins de la relativitat general l'*espaitemps* té en cada punt una propietat geomètrica, anomenada *curvatura*, que és absent en la relativitat especial. Per entendre el que volem dir amb l'afirmació anterior, pensem, per exemple, que la superfície de la Terra és una realitat de dues dimensions espacials (latitud i longitud) que posseeix una curvatura, mentre que una superfície plana no en té.

Semblantment, l'espai-temps de la relativitat especial és una realitat de quatre dimensions sense curvatura i l'espai-temps de la relativitat general és una realitat de quatre dimensions amb una curvatura que depèn del punt en què ens trobem. Amb la nostra ment només podem representar-nos una realitat que sigui tridimensional i no ens és possible visualitzar-ne una que tingui quatre dimensions. Únicament ho podem fer amb l'ajut de les matemàtiques.

En la relativitat general, a través de l'*equació d'Einstein*, podem conèixer l'estructura geomètrica de l'espai-temps a partir de la distribució de la matèria-energia. Recíprocament, la geometria de l'espai-temps condiciona la dinàmica de la massa-energia en presència de la gravitació. En un espai-temps sense curvatura hi ha una classe d'observadors (els observadors *inercials*) que veuen com els cossos no sotmesos a cap interacció segueixen per inèrcia línies rectes, que minimitzen la distància entre dos punts. Quan hi ha gravitació i tenim un espai-temps amb curvatura els cossos sotmesos *només* a l'acció gravitatòria es mouen al llarg de les corbes equivalents a les línies rectes de l'espai-temps sense curvatura. Aquestes corbes són les *geodèsiques*. A la Terra les geodèsiques que minimitzen la distància entre dos punts serien les circumferències de radi màxim, com l'equador o els meridians.

Suposem ara dues persones, allunyades entre elles i situades a l'equador, que vulguin caminar en direcció al nord seguint la trajectòria més curta possible. Elles ho faran a través de dos meridians (les nostres geodèsiques) i a mesura que avancin semblarà que s'atreguin, sense que cap força actuï entre elles, a causa de la curvatura de la Terra. Semblantment, *la curvatura de l'espai-temps dóna origen a la gravetat* i fa que les masses s'atreguin gravitacionalment en moure's *al llarg* de les geodèsiques. Com en l'exemple de la Terra, no actua cap força entre elles, és l'efecte de la curvatura de l'espai-temps el que origina l'atracció gravitacional.

La relativitat del temps es visualitza millor amb el *problema dels dos bessons*. L'any 2010 en Francesc surt en una nau cap a l'espai a una velocitat molt elevada, propera a la de la llum, mentre que Montse, la seva bessona, roman a la Terra. Al cap d'un temps en Francesc torna a la seva ciutat i podria ocórrer que la seva bessona fos deu anys més gran que ell. L'explicació d'aquest fet és complexa i surt de l'àmbit d'aquest llibre (el fenomen és degut que la trajectòria a l'espai-temps de la Terra és una geodèsica mentre que la corba espaciotemporal del bessó astronauta no ho és pas). Fins i tot, podria ser que en Francesc arribés a la Terra durant l'any 3240 i que la seva germana bessona fes més de mil anys que hagués mort. *La relativitat permet el viatge cap al futur!*

La relativitat del temps està també relacionada amb la intensitat de la gravitació: *allà on la gravitació és menys intensa el temps transcorre més ràpidament*. Segons això, si dues persones se separessin, una caminant al llarg d'una vall i l'altra per damunt de les muntanyes, quan es tornessin a trobar la segona hauria envellit en relació a la primera, perquè el seu trajecte hauria transcorregut per zones amb un camp gravitatori més petit. L'efecte esmentat seria negligible, però podria ser significatiu amb camps gravitacionals intensos, com els que tenim vora d'estels massius.

Sabem que dins dels estels les reaccions nuclears de fusió produeixen l'energia que emeten per radiació i que impedeix el col·lapse gravitacional. Mitjançant la fusió dels nuclis atòmics es van obtenint nous nuclis més complicats que es podrien fusionar més endavant (la fusió de quatre nuclis d'hidrogen, per exemple, pot originar un nucli d'heli). Quan s'esgoti el material que es pot fusionar l'atracció gravitatòria ja no tindrà aturador i el col·lapse serà inevitable. El que esdevindrà a continuació dependrà de la massa inicial de l'estel i de la seva massa residual després dels processos que puguin tenir lloc (la formació d'un *estel de neutrons* és una de les possibilitats que poden ocórrer i que donen una explicació del fenomen dels *púlsar*, aquests senyals enigmàtics que inicialment alguns els varen atribuir equivocadament a una civilització extraterrestre). Si la massa inicial de l'estel és suficient, es produirà una explosió de *supernova*, a partir de la qual es crearan i s'escamparan elements químics nous que podrien concentrar-se més tard i donar lloc a altres estrelles, planetes o a la vida mateixa: nosaltres som fills de la pols sorgida de la mort de les estrelles.

Quan un estel mor (amb explosió de supernova o sense ella), si la seva massa residual supera un cert llindar, es produeix un *forat negre*. Un forat negre és un objecte físic limitat per una superfície anomenada *horitzó*. Tot el que s'endinsa en un forat negre més enllà de l'horitzó no pot escapar (ni la mateixa llum ho pot fer i per això aquell ens sembla negre) i seria possible la seva connexió amb dimensions superiors. Les càrregues elèctriques que s'aproximen a l'horitzó són fortament accelerades i radien ones electromagnètiques d'una gran energia. *Aquestes radiacions i els efectes gravitatoris dels forats negres ens permeten detectar-los*. Es creu que al centre de la Via Làctia hi ha un enorme forat negre que contínuament s'empassa matèria i emet radiacions molt energètiques.

Amb la relativitat general podem estudiar molts fenòmens extraordinaris. Així, quan hi estan implicats els moviments de grans masses, com en el col·lapse d'un estel, l'explosió d'una supernova, la formació d'un forat negre, el xoc de galàxies o l'origen de l'univers, és possible la generació d'*ones gravitacionals* que

viatgen a la velocitat de la llum. La detecció *directa* de les ones gravitacionals seria possible a partir de la modificació que elles provocarien en les dimensions del cossos que es trobessin al seu pas.

També podem estudiar l'univers en el seu conjunt. D'acord amb la relativitat general, l'univers s'expandeix i desenvolupa des d'un centre on tota la matèria estaria concentrada i en contacte íntim amb una densitat infinita: es tractaria de la singularitat a l'origen de l'univers on la teoria de la relativitat general fracassa i on tots els nostres conceptes habituals de l'espai i del temps s'esfondren. En l'expansió de l'univers no hi ha centres privilegiats. Podem imaginar l'anterior com si la geometria de l'espai de l'univers fos la de la superfície bidimensional d'un globus. Si en aquest globus dibuixem punts i l'anem inflant, cada punt serà el centre de l'expansió des del qual es veurà com els altres punts es van allunyant. De forma semblant, en l'expansió de l'univers les diferents galàxies es van allunyant entre elles, no perquè es moguin en el si de l'espai, sinó perquè, com la superfície del globus, és el propi espai el que s'expandeix. L'espai, doncs, no és estàtic, com ens podria semblar, sinó viu, com un escenari de teatre que canviés a cada moment.

A partir d'aquella singularitat inicial sorgí la Gran Explosió, o *Big Bang*, i amb ella el nostre univers material. Donat que en la *relativitat general*, a través de l'equació d'Einstein, la massa-energia i l'espai-temps estan íntimament relacionats, amb l'aparició de la massa-energia varen aparèixer també l'espai i el temps a partir d'un origen més enllà d'ambdós. Això ja ho havia intuït molt abans Sant Agustí quan afirmava que l'univers no havia estat creat *en* el temps, sinó *amb* el temps. **No hi havia “abans” ni el temps ni l'espai coneguts: ells varen ser creats conjuntament amb la matèria i l'energia.**

En apropar-nos a l'origen de l'univers és necessària, però, una nova teoria de la gravitació, on la singularitat inicial no existeixi i que tingui en compte les prediccions de la *física quàntica*. És tracta de la *gravitació quàntica*, que comentarem un xic més endavant.

Amb la teoria de la relativitat especial hem canviat l'abast de les paraules i això ens ha permès ampliar la realitat habitual que tots coneixem. Tanmateix, la teoria de la relativitat general ens aboca a l'esfondrament de les pròpies paraules que ja no ens serveixen per reflexionar sobre una realitat que s'esmuny. Des d'aquest moment no ens serà possible sortir del pas amb un canvi només de l'abast de les mateixes paraules, sinó que haurèm de substituir-les per unes de noves. Quines hauran de ser, però, aquestes altres paraules que ens permetin parlar d'una realitat que s'esmuny? Les trobarem a la *física quàntica*.

* **Física quàntica**. Gràcies a les aportacions de molts físics (*Planck, Bohr, Heisenberg, Schrödinger, Dirac,...*), la *física quàntica* es va anar desenvolupant al llarg dels segles XIX i XX, sobretot durant el primer terç del segle XX. El qualificatiu de *quàntica* prové del fet que moltes magnituds, com la càrrega elèctrica, estan quantificades i prenen valors discontinus. Aquesta teoria ha canviat la visió del món amb un paradigma radicalment nou. *No la podem entendre* a partir de les nostres velles idees, sinó que *l'haurem d'acceptar*, des de la *confiança* que ens dóna la seva plena confirmació experimental. De què parla aquesta teoria que ha canviat profundament les nostres idees sobre la realitat? Vegem-ho.

La visió que comunament tenim del món és que aquest consta *únicament d'objectes materials* (les ones de radio ho són) *amb propietats objectives* (la posició i la velocitat, per exemple) i *separats localment* els uns dels altres. Si la separació entre dos sistemes és *local*, entenem que la velocitat de comunicació entre ells no pot ultrapassar mai la velocitat de la llum en el buit.

El que la física quàntica afirma és que els sistemes quàntics estan *desproveïts de propietats objectives*. Així, no podem dir, en general, que un electró tingui una velocitat determinada fins que ell no es *manifesti* al nostre món. Quan això ocorre, tot el conjunt de les seves *possibilitats* es redueix *aleatòriament* a una en concret: es tracta del *col·lapse quàntic*. Abans d'aquest col·lapse, el sistema evoluciona a partir de la seva *equació d'Schrödinger*, o equivalent, i es troba permanentment en una superposició de molts estats *possibles* dels quals només podem conèixer les probabilitats de la seva *manifestació* aleatòria en el col·lapse quàntic quan realitzem *l'observació*. Anàlogament, *el principi d'indeterminació de Heisenberg* afirma que un sistema quàntic no posseeix simultàniament les propietats objectives de la posició i de la velocitat: si podem conèixer la seva posició exactament, la seva velocitat queda totalment indeterminada i a l'inrevés.

En els sistemes macroscòpics no observem aquests comportaments tan estranys. La física quàntica, però, preveu que les indeterminacions de tots els components individuals d'aquests sistemes es compensaran adequadament per tal que ells es puguin manifestar amb les propietats objectives que tots nosaltres coneixem. Així, per exemple, un cotxe posseirà en un instant una posició i una velocitat totalment objectives, ben lluny de les indeterminacions individuals ans esmentades.

A més, els sistemes microscòpics, que han estat units íntimament, conserven la seva unitat. Quan els *observem*, comprovem que reaccionen a través del seu col·lapse quàntic mitjançant *connexions gairebé instantànies*, amb unes propietats

totalment correlacionades, independentment de la distància en què es trobin i del temps que hagi transcorregut. No hi ha res semblant a la transmissió d'informació *material* des d'un sistema a l'altre, perquè aquesta s'hauria de fer a una velocitat superior a la de la llum en el buit i es violarien els principis de la relativitat. Aquestes connexions són degudes a la unitat essencial del món, conseqüència del principis de la física quàntica. Diem aleshores que tenim sistemes quàntics *entrellaçats* connectats *no localment* i que ***existeix una unitat real per sota de la multiplicitat aparent del nostre món.***

Podria semblar-nos que els sistemes ja varen sortir amb aquelles propietats immediatament després del seu encontre, amb la qual cosa no hi hauria res d'especial en el que acabem de dir. Tanmateix, això entra en contradicció amb els principis de la física quàntica. Acabem d'afirmar que abans de la seva manifestació els sistemes no tenen, en general, les propietats comunes del món que ens envolta i que l'emergència d'aquestes propietats esdevé en el col·lapse de forma totalment aleatòria d'acord amb les probabilitats de les seves manifestacions potencials. Aleshores, com podria ocórrer que, posteriorment al seu encontre, els dos sistemes ans esmentats tinguessin *simultàniament* uns comportaments *aleatoris* amb un grau de coordinació tan elevat?

El col·lapse quàntic, que és implicat en tot l'anterior, és avui per avui un "*enigma*". Von Neumann va estudiar els fonaments matemàtics de la física quàntica i en el seu famós teorema va demostrar que, a partir de l'evolució quàntica d'un sistema *material* amb interaccions únicament *locals*, el col·lapse quàntic *discontinu* no era possible. A l'estat *actual* dels nostres coneixements i mentre no hi hagi més desenvolupaments teòrics de la gravitació quàntica, la no-localitat quàntica i la presència d'una consciència no material es presenten com les úniques possibilitats perquè pugui aparèixer el col·lapse discontinu. En aquest sentit, hem de recordar també, en l'àmbit de l'estudi científic de la consciència, "*l'enigma*" de com les representacions materials cerebrals reals de les nostres sensacions, emocions, pensaments i intuïcions poden donar lloc a l'experiència real d'elles. ***Potser, ambdós enigmes apuntarien a la possibilitat que la consciència no fos reductible a la realitat material espaciotemporal.***

El paradigma materialista afirma el reduccionisme de *tota* la realitat a partir de la matèria. Segons això, a partir de la dinàmica d'entitats materials emergiria la consciència. Aquesta afirmació es basa en el fet que totes les experiències que té la consciència tenen la seva representació material en àrees concretes del cervell. D'aquí s'arriba a la conclusió que el cervell segregaria consciència, anàlogament com les glàndules lacrimals segreguen llàgrimes. Tanmateix, el fet que dues coses

ocorrin simultàniament, no vol pas dir que una d'elles sigui la causa de l'altra i, en conseqüència, l'anterior no és cap prova fefaent que avaluï el reduccionisme materialista.

Per altra banda, en la nostra interioritat més íntima nosaltres creiem que som responsables del bé i del mal que podem fer. Més encara. “*Sabem*” que som responsables dels nostres actes. Tanmateix, el paradigma materialista ho nega i afirma que la nostra llibertat és només una aparença deguda a la dificultat de preveure el que pot esdevenir a causa de la impossibilitat de conèixer en la seva totalitat la complexitat del conjunt de la matèria de tot l'univers. Sovint, la pregunta correcta ens fa avançar ràpidament en la direcció que eixampla el nostre coneixement de la realitat del món. En aquest sentit, ***què passaria si la nostra responsabilitat fos certa? La resposta a aquesta pregunta és clara: el reduccionisme materialista seria fals i hi hauria realitats més enllà de la realitat material espaciotemporal.***

El *teorema de Bell* és un dels descobriments més importants del segle XX. En ell s'afirma que, si la realitat fos objectiva i local, s'hauria de verificar una certa proposició física P. L'experiment d'Aspect va arribar a la conclusió que P era falsa. En conseqüència, *mai més podrem acceptar una realitat que sigui alhora objectiva i local.*

Ens podria semblar que la no-localitat existís únicament entre els sistemes microscòpics, però no entre sistemes macroscòpics formats per un gran nombre d'àtoms. Res més lluny de la realitat: els sistemes macroscòpics, com nosaltres mateixos, són sovint sistemes *caòtics*, en els quals canvis microscòpics poden donar lloc a transformacions importants. Es tracta de “l'efecte papallona”: el mínim moviment de les ales d'una papallona podria canviar el destí de l'Univers! ***Aleshores, a partir d'un petit canvi en un sistema macroscòpic esdevindria possible un minúscul canvi no local en un altre sistema macroscòpic, la qual cosa podria originar en aquest una transformació profunda.***

De fet aquesta unitat no local podria existir dins de l'univers des dels seus orígens: ***les connexions que es crearen en el Big Bang i en els esdeveniments posteriors a ell romandrien al llarg del temps de forma no local, i hi hauria una unitat essencial dins del món.*** La possibilitat que a l'univers hi hagi una unitat essencial entre les seves parts és potser el fet físic més important del segle XX i el nou paradigma del segle XXI, que ens farà canviar completament la nostra manera de pensar i d'actuar en les nostres vides.

Si acceptéssim la realitat de la unitat del món per damunt de la seva multiplicitat i que les entitats separades no són altra cosa que una il·lusió deguda a

una visió limitada, fariem quelcom semblant al que *Einstein* féu quan afirmà la realitat de la constància de la velocitat de la llum en el buit i que les idees tradicionals de l'espai i del temps eren una il·lusió deguda a una experiència limitada. La diferència estaria que en la teoria de la relativitat la nova visió seria deguda al canvi de les condicions externes, mentre que en el cas que ens ocupa ho seria, *potser*, a causa del canvi intern de la consciència. I de la mateixa manera que el nou pensament de la relativitat forçà un canvi de les condicions externes per poder visualitzar una nova realitat, assumir la *unitat* del món *podria* provocar-nos un canvi intern que ens permetés una nova visió del món.

La visió més avançada que ens dóna la física quàntica sobre el nostre món ens transporta a nivells de la realitat que ultrapassen la materialitat i la nostra manera habitual de pensar, i per parlar-ne ens calen noves paraules, com dèiem en les reflexions entorn de la relativitat general. És el nou llenguatge de la física quàntica el que ens permetrà aquest eixamplament de la nostra comprensió. Tanmateix, serà fonamental la fe en aquest nou llenguatge o, si no us agrada aquest mot, la seva *acceptació plena* perquè avancem subtilment cap a una visió aprofundida del món, més enllà dels raonaments necessaris que haurem de fer.

Normalment entenem el *buit espacial* com l'absència *completa* de qualsevol entitat física, però això és una veritat parcial. El *principi d'incertesa de l'energia*, que la física quàntica contempla, permet la creació de l'energia des del "*fons*" del buit. Aquesta energia no pot ser arbitrària i dependrà del seu temps de vida: amb un temps de vida petit es pot crear una energia superior a la que tindriem amb un temps de vida més gran. Veiem, doncs, que el principi de conservació de l'energia manifestada pot ser violat durant un temps de préstec. En les seves "*profunditats*" el buit espacial és una font pràcticament inesgotable d'energia i des del qual es creen contínuament partícules materials que desapareixeran més tard, després del seu temps de vida. Aquesta "*activitat*" frenètica sorgida d'un fons purament "*potencial*" ha estat comprovada experimentalment i ocorre al voltant nostre, aquí i ara, encara que no en siguem conscients.

A "*l'interior*" de l'espai de l'univers hi ha un oceà gairebé infinit d'energia *potencial*, les "*ones concentrades*" del qual constitueixen el món material que observem. Aquest fons s'anomena el *buit quàntic* perquè està desproveït de moltes de les propietats del "nostre món". Constantment es formen ones des d'aquest oceà, que desapareixen en ell i tornen a sorgir amb una forma diferent. Hi ha ones amb un cert grau d'estabilitat que constitueixen un univers amb totes les seves estructures, com nosaltres mateixos. En aquesta imatge les propietats objectives

del nostre món són un miratge i l'aparent estabilitat una il·lusió. La no-localitat manté unit tot l'univers mitjançant aquest buit que l'embolcalla.

Allà on la relativitat general no pot dir res la *física quàntica* pot fer-ho tímidament. El món tindria el seu origen en un *espai buit quàntic primordial* que es “condensaria” en el nostre univers conegut, d'acord, també, amb el principi d'incertesa de l'energia; en efecte: l'energia gravitacional de l'univers és negativa i quan la sumem a l'energia de la matèria que conté obtenim una energia total de l'univers nul·la o gairebé nul·la. En conseqüència, l'univers podria ser creat “dins” del buit quàntic primordial durant un temps de préstec molt gran (la seva edat) al final del qual seria, potser, destruït.

Segons aquesta idea, des del buit quàntic primordial podrien crear-se “contínuament” universos que naixerien, evolucionarien i finalment moririen retornant a ell. Fins i tot, seria possible que un univers fos fill d'un altre que hagués mort “abans”, el qual l'informaria de la seva història prèvia, perquè el nou univers no tingués un naixement exclusivament sotmès a l'atzar. Estem parlant del conjunt de múltiples universos (el *multivers*) nascuts del buit quàntic primordial.

A l'origen de l'univers, aquell buit quàntic primordial crearia la matèria-energia en el seu si i, d'acord amb la relativitat general, l'espai i el temps, però romandria més enllà d'ells. Els múltiples universos del multivers naixerien del buit, estarien inclosos en ell i, finalment, moririen, tot començant, potser, un nou cicle de naixement i mort.

Tant la matèria com el buit espacial estarien endinsats en el buit primordial i formarien part d'aquest: la matèria seria una realitat “emergent” dins d'una concentració ondulatoria i el buit espacial seria el buit primordial restringit dins del domini de l'univers, on apareixen l'espai i el temps coneguts. A partir d'ara només parlarem del buit quàntic o, simplement, del buit, aquesta realitat “viva” que crea “dins” seu la matèria i els mons, però que en la seva globalitat roman més enllà de la realitat externa que contemplem.

L'univers i nosaltres mateixos som condensacions del buit. No cal anar gaire lluny per trobar-lo: ens envolta i ens movem en el seu si.

* **Unificació.** Dins del món subatòmic apareixen una munió de partícules diferents i d'interaccions entre elles. Què podem fer amb tants tipus d'interaccions i de partícules? No podria haver-hi una *unificació* que simplifiqués aquestes multiplicitats? El camí per fer-ho és el de la simetria.

Si tenim un quadrat, per exemple, hi ha *transformacions*, com les rotacions de 90° o de 180° a partir del seu centre, que ens permeten visualitzar-lo en el seu

conjunt de forma idèntica. Diem, aleshores, que el quadrat té un conjunt de *simetries* que el deixen invariant davant d'aquelles transformacions.

D'una manera anàloga la física busca aquelles simetries que deixin invariants les expressions quàntiques que defineixen les partícules i les interaccions. Aquestes simetries són, en general, molt abstractes i ens permeten trobar una *unificació* entre la diversitat que se'ns presenta, unificació que fins ara ha estat només parcial. Tot això ens condueix al *model estàndard* de les partícules i de les interaccions acceptat actualment.

Una conseqüència de les simetries de les lleis físiques, en general, tant en la física clàssica (relativitat) com en la física quàntica, és l'aparició de diferents magnituds que, com l'energia, es conserven al llarg de l'evolució. Es tracta de les *lleis conservatives*.

Les interaccions *gravitatòria* i *electromagnètica* són de llarg abast, i actuen a distàncies curtes o *llargues*. Per aquesta raó varen ser les primeres en ser conegudes per l'home. A més d'aquestes, trobem actualment les interaccions *feble* i *forta*, ambdues de curt abast, que actuen només a distàncies molt petites. La interacció feble apareix en algunes reaccions de radioactivitat, com les que molt probablement tinguin lloc al nucli interior de la Terra. La interacció forta és la responsable de la força nuclear, que manté units els components del nucli atòmic (neutrons i protons) i és la causa de la fusió nuclear que tenim dins del Sol.

El camí més comunament acceptat per a l'estudi de les interaccions ho constitueix una extensió de l'*equació de Dirac* que condueix a la *teoria quàntica de camps*, on aquelles apareixen a partir d'uns principis molt generals de simetria davant d'unes transformacions matemàtiques anomenades "*gauge*". L'esmentada teoria és fruit de la *unió de la relativitat especial i de la física quàntica*, un dels èxits més espectaculars de la física moderna. Gràcies a les simetries "*gauge*" ens apareixen les interaccions i les partícules responsables de la seva transmissió.

La teoria de la relativitat general ha estat plenament reeixida en l'estudi de la gravitació en condicions no gaire extremes. Tanmateix, a hores d'ara la interacció gravitatòria no ha pogut ésser estudiada plenament a través de la física quàntica.

A continuació indiquem les interaccions conegudes (entre parèntesis hi ha les partícules responsables de la transmissió de la "força"):

- *Interacció *gravitatòria* (els hipotètics *gravitons*).
- *Interacció *feble* (W^+ , W^- i Z).
- *Interacció *electromagnètica* (*fotons*).
- *Interacció *forta* (*gluons*).

Hem ordenat aquestes interaccions segons la seva intensitat (la interacció més dèbil és la gravitatòria i la més potent la forta). Les interaccions feble i electromagnètica han estat unificades en *la interacció electrofeble*, on ambdues apareixen com manifestacions d'una única interacció més àmplia.

Les partícules tenen una propietat, anomenada *espín*, que permet classificar-les en dos grups: *fermions* i *bosons*. El valor de l'espín dels bosons és enter (1, 2, 3,...) i el dels fermions és semienter ($1/2$, $3/2$, $5/2$,...). Totes les partícules transmissores de la “força” interactiva són bosons. L'espín és una propietat quàntica que no té cap referent clàssic. Podríem dir que apareix a partir d'una “mena” de rotació interna de la partícula.

Els bosons, com els fotons d'una ona electromagnètica, són partícules “sociables” i poden compartir un mateix estat quàntic. Això no ocorre amb els fermions, com els electrons, els protons i els neutrons, que són totalment “insociables”, com afirma el *principi d'exclusió de Pauli*.

Un àtom consta d'un *nucli*, format per *neutrons* i *protons*, i d'*electrons* que orbiten entorn d'aquell. Totes aquestes partícules fermiòniques “insociables” ocupen estats quàntics diferents. En particular, podem “interpretar” que els electrons d'un àtom es distribueixen en òrbites distintes entorn del seu nucli per tal de no coincidir “socialment”.

Altrament, els fotons o partícules de la llum són bosons “sociables”. Un *raig làser* està format per un nombre considerable de fotons “sociables” que poden estar en un mateix estat quàntic i col·laboren per crear un flux altament energètic.

Una partícula podrà estar sotmesa a una interacció determinada si té una propietat concreta que la faci sensible a l'acció dels transmissors de la “força” interactiva. Aquestes són les propietats que fan possible que una partícula pugui ser afectada per cadascuna de les interaccions:

- *Interacció gravitatòria->La *massa*.
- *Interacció feble->La *càrrega d'isoespín feble*.
- *Interacció electromagnètica->La *càrrega elèctrica*.
- *Interacció forta->La *càrrega de color*.

En general, per a cada *partícula* existeix una altra de diferent, anomenada, *antipartícula*, amb la mateixa massa. Amb l'*equació de Dirac*, ans esmentada, es féu la predicció teòrica de l'existència de les antipartícules. Les propietats d'una partícula i de la seva antipartícula són complementàries en un cert sentit i, en el cas més freqüent, ambdues es distingeixen pel valor oposat de la seva càrrega elèctrica. És el que ocorre entre l'electró i la seva antipartícula, el positró, o entre el protó i l'antiprotó. La matèria i l'antimatèria no poden entrar en contacte ja que,

si ho fessin, s'autodestruïrien amb l'emissió d'una radiació de fotons. En un futur hipotètic podríem tenir una font immensa d'energia, si dins de l'univers trobéssim quantitats importants d'antimatèria que es poguessin destruir en contactar amb la matèria corresponent.

Hi ha algunes partícules molt concretes, com els fotons, que coincideixen amb les seves antipartícules.

Quan una partícula, com el neutrí o el neutró, no té càrrega elèctrica, la seva antipartícula tampoc en té i ambdues es distingeixen per altres propietats internes.

Les partícules que no estan sotmeses a la interacció forta s'anomenen *leptons* i les que sí ho estan s'anomenen *hadrons*. Les simetries "gauge" estan en els fons de la classificació unitària de moltes de les partícules que seguiran.

El conjunt de leptons elementals, tots ells fermions, està format per aquestes partícules i les antipartícules corresponents:

**Electró i neutrí electrònic.*

**Muó i neutrí muònic.*

**Tauó i neutrí tauònic.*

Els electrons, muons i tauons tenen la mateixa càrrega elèctrica (-1). Els neutrins no tenen càrrega elèctrica i interaccionen molt dèbilment amb la matèria. De fet, en aquest moment milions d'ells travessen els nostres cossos sense que ens n'adonem!

El conjunt d'hadrons elementals, tots ells fermions, està format per aquests quarks (entre parèntesis hi ha les càrregues elèctriques respectives) i el seus corresponents antiquarks:

**Quark d (-1/3) i quark u (+2/3).*

**Quark s (-1/3) i quark c (+2/3).*

**Quark b (-1/3) i quark t (+2/3).*

Tots els quarks tenen càrregues elèctriques fraccionàries en relació a la de l'electró i no poden ser observats. Només poden ser-ho indirectament, a través dels seus efectes. La *cromodinàmica quàntica* estudia la interacció forta entre quarks, mitjançant una versió particular de la teoria quàntica de camps. En ella les partícules tenen una *càrrega de color*, que fa possible que siguin sensibles a la interacció forta. El color (vermell, groc i verd) no té el significat convencional i és només un nom per distingir les diferents càrregues de color de les partícules.

Mitjançant la combinació adient de quarks apareixen la resta de partícules (fermions i bosons). És el que passa amb els components del nucli atòmic, els neutrons i protons, tots ells fermions. Un protó està format per un quark d i dos

quarks u , amb una càrrega total $+1$, mentre que amb dos quarks d i un quark u tenim un neutró, sense càrrega elèctrica.

Gràcies a la simetria, doncs, a hores d'ara s'ha posat una mica d'ordre dins de la multiplicitat de partícules i d'interaccions que hi ha a l'univers, tot fent palesa una unitat amagada en el fons d'aquesta diversitat aparent.

Tanmateix, hem comentat abans que en apropar-nos als primers instants de l'univers era necessària una nova teoria de la gravitació, que evités la singularitat i que tingués en compte els efectes de la *física quàntica*. La relativitat general ens dóna una bona descripció del macrocosmos (l'univers) i la física quàntica ho fa quan parlem del microcosmos (les diferents partícules). Les teories de la relativitat general i la física quàntica són vàlides en els seus àmbits respectius. Tanmateix, hi ha dominis de la física en què ambdues són incompatibles, com en l'estudi del principi de l'univers.

La física quàntica ens dóna una explicació convincent de les interaccions *electromagnètica*, *feble* i *força*. Tanmateix, la fonamentació quàntica de la interacció *gravitatòria* continua estant allunyada de nosaltres. S'han realitzat diferents provatures (la *teoria de llaços*, les *teories de cordes*, la *teoria M*,...) per solucionar tots els problemes anteriors i arribar a una unificació quàntica de les quatre interaccions anteriors, sense èxit encara. La futura teoria, que unifiqui les quatre interaccions i a partir de la qual es puguin deduir com a casos particulars la *teoria quàntica* i la *relativitat general*, és la *gravitació quàntica*.

* En la *teoria de llaços* l'espai i el temps estan quantificats i, per tant, no poden variar de forma contínua: els seus canvis mai poden ser més petits que els valors microscòpics de *la longitud* i *el temps de Planck*, respectivament. L'estructura de l'espai seria, doncs, equivalent a la d'un cristall i, com a conseqüència, seria possible tenir una *velocitat de la llum en el buit variable*, que dependria del seu color i, per tant, de la seva freqüència, anàlogament al que ocorre quan la llum travessa un cristall material.

* En la *teoria de cordes* tenim un espai-temps de deu dimensions i se substitueixen les partícules puntuals per petites cordes vibratòries d'una dimensió, on les diferents freqüències de vibració es correspondrien amb les distintes partícules. Així com en un piano cada corda vibra amb una freqüència fonamental representativa d'una nota musical, en la teoria de cordes cada freqüència de vibració seria representativa d'una partícula concreta.

* La *teoria M* és una generalització de la teoria de cordes. En la teoria M tenim un espai-temps d'onze dimensions i en el seu si apareixen unes estructures anomenades *p-branes* amb p dimensions espacials. En particular, tenim les *0-*

branes (les partícules puntuals), les *1-branes* (les cordes) i les *2-branes* (les membranes). Segons algunes teories físiques, molt especulatives encara, el nostre univers espacial tridimensional podria ser una *3-brana* situada *dins* d'aquella realitat d'onze dimensions. Fora de les altres tres interaccions, només la gravetat permetria establir una comunicació en els dos sentits entre el nostre món i el de les dimensions superiors, mitjançant la fuga dels gravitons.

Amb la gravitació quàntica seria possible que un univers previ a l'univers U es contragués i s'aproximés a la singularitat (*Big Crunch*), *sense arribar-hi*, rebotés (*Big Bang*) i donés lloc a l'univers U, en expansió i sense singularitat, que finalment es contrauria de nou en un cicle etern. El *principi de creixement de l'entropia*, però, *podria* implicar que, en apropar-nos a universos més antics, els seus temps de vida anessin disminuint, fins arribar, *potser*, a un *primer* univers amb una durada de l'ordre del temps més petit possible (el *temps de Planck*) i ***el naixement del temps seria inevitable***. A partir d'aquí podria ocórrer que el procés anterior es desenvolupés infinitament cap a endavant en el temps. Tanmateix, si el temps tingués un principi, no hauria de tenir també un final? Tot allò que ha nascut no hauria de morir? Si això fos veritat, ***el temps seria finit en ambdós sentits, però el seu naixement, la seva mort i, per tant, la seva vida podrien renovar-se eternament***.

A hores d'ara, amb la presència ineludible del Big Bang d'acord amb les dades experimentals, l'univers podria teòricament tenir una "existència" infinita amb diferents possibilitats:

- a) Amb una successió infinita de Big Bangs i Big Crunchs.
- b) Amb una expansió infinita a partir d'un Big Bang únic sense Big Crunch.

L'opció b), altrament al que passa amb l'a), podria tenir actualment una "*certa*" versemblança *experimental*. En qualsevol cas, però, la qüestió està oberta.

Davant de la realitat anterior és possible anar-hi encara més enllà i donar un salt agosarat pels camins de la reflexió? Sí, ho podem fer. El buit quàntic és la realitat més profunda del món des del qual tot es crea i on tot retorna. No podria, aleshores, ser ell també la realitat on tot el que esdevingués es conservés? Nosaltres donarem aquest salt raonablement agosarat amb l'afirmació següent:

Tot el que ha esdevingut, esdevé i esdevindrà a l'univers deixa la seva petjada dins del buit quàntic. Tanmateix, aquesta petjada dins d'aquell oceà no és inamovible, sinó que és transformada contínuament des del món i pot tornar a néixer, renovada, en qualsevol temps i en qualsevol lloc.

LA MEMÒRIA DEL MÓN

*** EL BUIT CONTÉ LA MEMÒRIA DEL MÓN, ORIGEN DE LA SEVA UNITAT PROFUNDA, I A TRAVÉS D'ELLA PARTICIPA EN LA SEVA DINÀMICA**

A través del buit es desenvolupen els processos físics de destrucció i creació de partícules, de tal manera que quan es destrueixen unes partícules i es creen unes altres, hi ha una *correlació* entre les propietats d'ambdues. És el que ocorre, per exemple, amb la conservació de l'energia entre les partícules inicials i finals. Podem interpretar aquest fenomen d'una forma intuïtiva, d'acord amb l'analogia que segueix:

- * En una ona de l'oceà les seves crestes s'endinsen a l'aire, desapareixen dins de l'aigua i neixen de nou a l'atmosfera amb unes característiques totalment correlacionades amb les de les crestes que han mort.*
- * Les crestes de les ones que desapareixen de l'atmosfera deixen la seva petjada dins de l'oceà perquè a través d'aquella unes altres neixin.*
- * En un procés físic, a partir de la destrucció d'unes partícules materials, es poden crear unes altres que tenen unes propietats relacionades íntimament amb les de les partícules que han desaparegut.*
- * Les partícules desapareixen de l'espai i a través del buit informen sobre les seves propietats a les noves partícules que es creen dins de l'espai.*

Nosaltres estem endinsats a la multiplicitat espaciotemporal i necessitem de les seves imatges, quan pensem, per ajudar-nos a la comprensió de la unitat. En aquest sentit, com pot ser possible aquella correlació, si unes partícules ja no existeixen? Què ha passat perquè aquella correlació, malgrat el que acabem de dir, es produeixi? Hauríem d'admetre que les partícules destruïdes desapareixerien de l'espai, però a través de les *petjades* que haurien deixat al buit *informarien* la creació d'unes altres, com comentàvem abans.

No podria ocórrer que el fenomen anterior fos universalment vàlid per a tots els esdeveniments espaciotemporals i per al propi univers en el seu conjunt, de tal manera que tots ells sense distinció deixessin la seva informació en el si del buit, on el món està immers?

Si això fos cert, quina propietat hauria de tenir aquesta informació perquè la no-localitat quàntica pogués ser acceptada amb totes les seves conseqüències? Semblaria que la petjada informativa d'un sistema aquí i ara hauria d'estar també

present en el mateix instant en el punt de l'espai en què es trobés l'altre sistema, independentment de la distància que els separés, a ambdós. No podria ocórrer, però, que aquesta informació estigués “sempre” present en tots els punts de l'univers, sense excepció? En aquest cas, trobaríem la informació, com en un holograma, en tot l'univers (seria *ubiqua*) i ultrapassaria el propi temps (seria *eterna*). Aquesta memòria hologràfica i eterna explicaria la no-localitat quàntica, però *hi aniria més enllà*. Aleshores, un esdeveniment ocorregut en un sistema aquí i ara podria influir sobre un altre situat *en un altre lloc i en un temps posterior, o no*, sense la necessitat de cap interacció material coneguda, *gràcies a la ubiqüitat i eternitat de la informació*.

L'analogia amb les ones del mar ens permet intuir amb un símil aquella “eternitat”. Dins del mar la informació registrada en ell va disminuint al llarg del temps a causa del fregament intern que afecta *exclusivament* la *matèria*. Tanmateix, aquest fregament no pot aparèixer en la informació situada al buit, ja que, en existir l'energia només en forma *potencial*, en ell no hi ha cap realitat material ni, per tant, dinàmica, com les forces. En conseqüència, semblaria que la informació generada dins del buit des de l'espaitemps no es degradés. *Nosaltres estem submergits en el buit i participem de les seves influències. Estem connectats permanentment amb el que ocorre o ha ocorregut a la resta del món, encara que no en siguem conscients*.

Vegem ara tot el procés anterior amb una mica més de rigor. Tots estem acostumats al fet que quan un objecte es mou dins de l'aire es genera una ona que ens avisa de la presència d'aquell quan la rebem en forma de so. Anàlogament, les lleis de la *física quàntica* afirmen que qualsevol sistema físic, com un electró o el mateix univers, està acompanyat d'una ona *matemàtica* dins de l'espai (la seva *funció d'ona*). Tanmateix, altrament al que passa amb les ones sonores, la funció d'ona quàntica ocupa *tot* l'espai de l'univers i, a més, no transporta energia, sinó només informació. Ella té les propietats següents:

a) Quan un sistema es manifesta d'una manera concreta a l'espaitemps es provoca un canvi en la seva funció d'ona que reflecteix exactament el nou estat del sistema. Aquest canvi queda “*incorporat*” a la funció d'ona de tot l'univers.

b) A través de la informació de la funció d'ona coneixem les possibles manifestacions *possibles* d'un sistema físic a l'espaitemps. Més concretament, la funció d'ona ens informa sobre les probabilitats de tot allò que pot ocórrer en el pla de la manifestació a l'espai en un temps determinat. Més encara, cap sistema

no està aïllat de la resta del món. El que esdevé aquí i ara està connectat amb el que passa “fora”. *És tot l'univers el que actua unitàriament.*

c) En conseqüència la funció d'ona de l'univers actua en un doble sentit: condicionant, en part, l'actualització de la història del món i essent modificada *unitàriament* per la pròpia història.

Aquí és on podem fer un salt intuïtiu, tot afirmant l'existència *real* de la informació *dins del buit quàntic*. En conseqüència, aquesta informació no pertanyeria al nivell físic de la manifestació material espaciotemporal i no estaria sotmesa a les limitacions de la relativitat ni de les forces de fregament que poguessin degradar-la. La informació real situada a l'espai buit que ens envolta recolliria algunes de les propietats de la funció d'ona i les ampliaria en aquest sentit:

*** *Tot quan esdevé al món deixa una petjada que s'incorpora a la informació del buit.***

*** *Aquesta petjada roman “eternitzada” i, ultrapassant l'espai i el temps, és accessible de forma gairebé instantània des de tots els esdeveniments espaciotemporals.***

*** *La informació continguda en el buit permet unir els esdeveniments, més enllà de l'espai i el temps, i constitueix un segon nivell de la realitat que ultrapassa la temporalitat.***

*** *A través d'aquella “eternitat” seria factible que els esdeveniments de tot l'univers es poguessin influir, lluny de les interaccions conegudes, si més no, parcialment.***

En el darwinisme clàssic les mutacions genètiques *exclusivament* aleatòries conjuntament amb la selecció natural produïda pel medi ambient donen lloc a l'evolució biològica. Podem explicar a través de l'atzar pur l'existència d'un sistema tan perfecte com el d'un organisme viu? Més aviat creiem que no, ja que ens semblaria altament improbable que un sistema físic tan complex com l'anterior aparegués per l'acumulació successiva de petits canvis sorgits de l'atzar. Tanmateix, la unitat causada per la presència de la informació podria oferir-nos-en una explicació molt més factible. Efectivament: els canvis del medi ambient podrien “*informar*” els éssers vius, en els quals es produiria una bifurcació genètica *correlacionada*, en part, amb aquells canvis ambientals d'una forma desconeguda per nosaltres a hores d'ara. La selecció natural faria la resta. Es

tractaria de *l'evolució quàntica* en la qual el medi ambient tindria una doble influència: dirigiria *parcialment* les transformacions genètiques, les quals es superposarien a les pròpiament aleatòries, i seria causa fonamental de la selecció natural convencional.

En particular, el fenomen del *mimetisme*, que adopten els éssers vius per sobreviure, podria explicar-se a través del mateix procés anterior. Semblantment, els fenòmens d'*autoorganització espontània*, que originen la creació d'estructures complexes, trobarien també una explicació adient en l'existència de les connexions no locals corresponents.

A través de l'*holomoviment* el físic *David Bohm* ha estudiat en profunditat les relacions entre el món *manifest*, *desplegat* o *explicat* dels fenòmens que contemplem i la memòria *no manifesta*, *plegada* o *implicada* dins del buit quàntic. *Bohm* i el pensador *Krishnamurti* tingueren llargs i profunds diàlegs sobre la física, la religió, la filosofia i la bellesa. De les moltes converses que ells mantingueren sorgiren reflexions conjuntes sobre tot el que acabem de dir. Oferim a continuació un petit recull, recreat per nosaltres, d'aquelles reflexions:

El buit conté la *memòria implicada*, *plegada* o *no manifesta* de l'univers i l'ordre *explicat*, *desplegat* o *manifest* és un "rínxol" dins d'aquell buit.

El moviment d'ascens i de descens entre els ordres *explicat* i *implicat* és l'*holomoviment*, el moviment bàsic del món que no es realitza en l'espai i temps.

El buit és una realitat plena d'energia potencial i d'informació. La informació dóna lloc a les connexions físiques i a la unitat profunda.

En l'ordre *plegat* tot està profundament *implicat*, com en els hologrames, i l'ordre temporal convencional hi és absent, com en els somnis.

Amb la intuïció, més enllà del pensament, entrem en contacte amb quelcom més profund: allò no manifest que pot actuar sobre el pla de la manifestació.

La corrupció d'allò no manifest és la causa fonamental dels mals del nostre món. L'ordre implicat és etern, però no "invariable". Podem purificar la consciència general del món des d'aquest petit racó nostre, mitjançant el contacte i transfiguració de l'ordre implicat.

Si totes les manifestacions són rínxols del buit, aquest no ens separa, sinó que ens uneix.

Més enllà d'aquest buit està el que és fora de tot discurs.

La veritable individualitat no existeix si no està ancorada en la totalitat, altrament tenim egoisme. El que és essencial és l'harmonia entre la unitat i la diversitat. Lluny de la fragmentació apareix la florida des de la profunditat no manifesta que ens uneix i que porta aparellada la bellesa.

L'eternitat de l'ordre implicat es desplega en el temps. El temps és un enriquiment de l'eternitat. L'eternitat és afectada pel temps. Allò que hem assolit en el temps torna a l'ordre implicat i serà una llavor d'una nova època.

****La informació memoritzada al buit s'eternitzaria i transfiguraria, i podria ser accessible des de qualsevol lloc i des de qualsevol instant en què ens trobéssim.***

****Tots els temps i tot l'espai romandrien units i, a través d'aquella connectivitat, el passat, el present i, potser en part, el futur es fondrien.***

Aquesta unitat de tots els temps esdevindria real dins del buit, si podem dir-ho així. Si nosaltres poguéssim contemplar aquesta unitat amb una ment buida, més enllà del pensament que es desenvolupa al llarg de la temporalitat, podríem, potser, veure que tota l'explicació que hem donat és insuficient i que la memòria del món és només una pobra manera per poder racionalitzar la unitat que ultrapassa el pensament a causa dels nostres hàbits intel·lectuals.

ELS TEOREMES DE GÖDEL

*** ELS TEOREMES DE GÖDEL I LA INEFABILITAT ESSENCIAL DE LA REALITAT**

Fins ara només hem acceptat una visió del món amb dos nivells, el visible i l'invisible. I si existís, a més, quelcom d'inefable, més enllà o més endins d'allò de què puguem parlar amb seguretat? Cal insistir gaire per afirmar que tot el que diem aquí i a les *Balades físiques* seria molt més versemblant encara? És, però, això possible? Vegem-ho a continuació.

Un sistema lògic *L* es forma a partir d'un conjunt d'afirmacions que donem per certes (els *axiomes*) i d'un grup de *regles* de raonament que ens condueixen successivament a la *demonstració* de noves proposicions (els *teoremes*).

Si el sistema *L* està ben construït totes les proposicions demostrables seran automàticament vertaderes. D'aquesta manera, mitjançant les demostracions anem eixamplant el conjunt de veritats que podem conèixer. Ara bé, és possible assegurar que totes les proposicions vertaderes es puguin demostrar? En cas afirmatiu, a través de les demostracions podríem conèixer *totes* les veritats. Aleshores, diem que el sistema és *complet*.

Un sistema lògic lliure de contradiccions s'anomena *consistent*. En aquest sentit, no hauria d'estar permès demostrar al mateix temps una proposició i la contrària. Si això pogués ocórrer, arribaríem a la contradicció que dues proposicions oposades fossin vertaderes simultàniament, la qual cosa és un absurd.

Els dos teoremes de *Kurt Gödel* constitueixen el descobriment més important de les matemàtiques del segle XX. En ells es tracten qüestions referents al sistema *S* dels nombres naturals (1, 2, 3,...). Els teoremes de Gödel permeten contestar a aquesta qüestió: és el sistema *S* dels nombres naturals complet i consistent? Si fos complet, totes les veritats sobre els nombres naturals serien demostrables *dins del sistema S* i, si fos consistent, podríem assegurar que està exempt de contradiccions.

En el primer teorema de Gödel s'afirma que, si el sistema *S* de l'aritmètica dels nombres naturals està lliure de contradiccions (sistema consistent), *hi haurà veritats que no podran ser demostrades dins del propi sistema* (el sistema no és complet). Aquest resultat és aparentment paradoxal, perquè nosaltres tenim assumit normalment que per estar segurs de la veritat d'un enunciat dins d'un sistema cal demostrar-lo a partir de les regles del mateix sistema. Tanmateix, això és fals, en general.

** La demostració d'un enunciat del sistema S dels nombres naturals no és el criteri únic i indispensable per poder afirmar la seva veritat. Hi ha veritats que no són demostrables dins del sistema S.*

En el segon teorema de Gödel s'arriba a la conclusió que *sense sortir del sistema S* dels nombres naturals no ens es possible demostrar la seva absència de contradiccions.

** Si només ens movem dins del sistema S dels nombres naturals, no podrem assegurar la seva absència de contradiccions.*

Si a partir del conjunt dels nombres naturals (1, 2, 3,...) construïm el conjunt més ampli dels nombres enters (... , -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3,...), desapareixen algunes de les limitacions del primer conjunt. Així, per exemple, amb els nombres enters podem fer la resta $2-3=-1$, que no és possible en el conjunt dels nombres naturals, perquè -1 no és un nombre natural. D'una manera anàloga, encara que força més complicada, seria possible definir un sistema S_1 que ampliés el sistema S ans esmentat i que anés més enllà d'aquell. Així podríem eliminar alguns aspectes conflictius de S a partir del sistema S_1 més extens. Tanmateix, dins del sistema S_1 ens apareixerien nous aspectes problemàtics que necessitarien d'un altre sistema S_2 més potent per ser solucionats. Aleshores, ens trobaríem amb una cadena infinita de sistemes per tenir la seguretat que tota veritat fos demostrable (sistema complet) i que estiguéssim absents de contradiccions (sistema consistent). Per tant, no podem evitar les importants conclusions dels teoremes de Gödel.

Tot l'anterior té molts punts en comú amb la inefabilitat essencial de la realitat. Mitjançant la raó podem explicar moltes coses, a través de determinats principis, però hi haurà nous descobriments que caldrà explicar amb noves teories. Tanmateix, aquestes tampoc podran abastar tota la realitat. No hi hauria la teoria final que ho expliqués tot!

Si la realitat fos gödeliana, cap conjunt de principis físics podria donar raó ni de la totalitat del món, ni de la seva absència de contradiccions. Hi hauria veritats sobre l'Univers que no serien demostrables i, a més, no podríem confiar plenament en aquells principis. Només podríem aspirar que el nostre discurs sobre el món fos raonable a partir d'allò que sabem i, sobretot, d'allò que sentim en les profunditats del nostre ésser.

Sempre hi hauria l'obertura cap al que és desconegut i imprevisible; és a dir: cap allò que és sagrat.

ÍNDIX

EL POEMA DE VAT XAN	1
PRÒLEG DE VAT XAN	3
ELS VIATGES D'EN JOSEP	7
Camí de Vat Xan	9
Hagalil	11
Misr	16
Bharat	21
El país de Khayyam	25
Vihara Buddha Ur	29
L'Illa dels Déus	31
Vat Xan	35
Viatge a les fonts de la vida	45
Cap a Tin Tazarift	46
Cap a l'Assekrem i el Tin Rehro	50
El desert del Tanezruft	53
De Timbuctu a Walata	55
El Teneré	58
Fàtima i Ennedi	61
El cor de les tenebres	64
Les fonts de la vida	66
El retorn a Vat Xan	71
BALADES FÍSQUES	77
Una nova visió del món	79
Una història prou coneguda	83
Una nova actitud vital	85
El temps i l'eternitat	89
ANNEX: LA VISIÓ FÍSICA DEL MÓN	91
Relativitat i física quàntica	93
La memòria del món	109
Els teoremes de Gödel	115

